

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ БІОРЕСУРСІВ І
ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ УКРАЇНИ**

Кафедра соціальної роботи та реабілітації

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ

**до проходження виробничої
(перекладацько-технологічної) практики
для магістрів спеціальності 035 «Філологія»**

Київ 2023

УДК 004.4

Наведено матеріал щодо проходження виробничої (перекладацько-технологічної) практики магістрами спеціальності 035 «Філологія», яка передбачає формування умінь роботи з реалізації перекладацьких проектів засобами сучасних систем автоматизованого перекладу (CAT-систем). Це дозволить майбутнім фахівцям з перекладу застосовувати інформаційні технології у професійній діяльності та використовувати CAT-систем SDL Trados, Phrase TMS.

Рекомендовано вченою радою гуманітарно-педагогічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України (протокол №4 від 22.09.2023)

Укладач: д.пед.н., професор Тарасенко Р.О.

Рецензенти:

декан факультету слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету, кандидат філологічних наук, доцент Мунтян О.О.

завідувач кафедри іноземної філології і перекладу НУБІП України, доктор педагогічних наук, професор Амеліна С.М.

Навчальне видання

методичні вказівки до проходження виробничої
(перекладацько-технологічної) практики
для магістрів спеціальності 035 «Філологія»

Укладач: ТАРАСЕНКО Ростислав Олександрович

За власним редагуванням

ЗМІСТ

Вступ	4
Розділ 1. Загальні положення щодо організації практики.....	5
1.1 База практики та керівництво.....	6
1.2 Мета практики.....	6
1.3 Завдання практики	7
1.4 Обов'язки студентів та керівників практики від ВНЗ.....	7
1.5 Вимоги до оформлення звіту про практики	9
1.6 Порядок звітності за результатами практик	9
1.7 Критерії та оцінювання практики.....	10
Розділ 2. Теоретичні відомості	12
2.1 Електронні термінологічні бази для систем автоматизованого перекладу.....	12
2.2 Створення термінологічних баз засобами SDL MultiTerm	18
2.3 Наповнення та редагування термінологічних баз	33
2.4 Пошук та фільтрування записів термінологічної бази	51
2.5 Створення вирівняних паралельних текстів засобами WinAlign.....	57
2.6 Створення та наповнення нової бази пам'яті перекладів.....	63
2.7 Переклад документа у SDL Trados Studio.....	73
Рекомендована література	80

Вступ

Процес підготовки перекладача має враховувати ряд особливостей, які, в першу чергу, передбачають оволодіння певною системою знань та набуття специфічних умінь та навичок. При цьому варто відмітити, що процес перекладу може бути визначений, як вид обробки інформації з метою максимально адекватного передавання змісту та форми оригіналу засобами іншої мови з урахуванням міжкультурних відмінностей, прагматичного аспекту реципієнта та особливостей особистості перекладача. Тому у процесі професійної підготовки майбутніх перекладачів необхідно сприяти усвідомленню ними провідної ролі роботи з інформацією при здійсненні перекладу та зосередити особливу увагу на можливостях її повноцінного забезпечення шляхом формування відповідної системи умінь використання засобів ІКТ. На досягнення таких цілей має бути спрямована система практичної підготовки майбутніх перекладачів, важливою складовою якої є виробничі практики.

Зміст теоретичних матеріалів наведених у методичних вказівках, спрямований на формування знань і умінь щодо створення, наповнення та використання термінологічних баз з використанням програмного модуля SDL MultiTerm; створення пам'яті перекладів на основі раніше перекладених двомовних текстів з використанням модуля SDL Trados WinAlign; формування перекладацьких проектів та здійснення перекладу текстів при підключенні термінологічних баз та баз пам'яті перекладів з використанням модуля SDL Trados Studio.

Ефективність формування умінь при проходженні практики базується на виконанні студентами таких дій:

- опрацювання теоретичного матеріалу;
- закріплення опрацьованого матеріалу шляхом виконання практичних завдань;
- відпрацюванні усіх пунктів програми виконання практики.

Розділ 1. Загальні положення щодо організації практики

Виробнича (перекладацько-технологічна) практика студентів 2 року навчання спеціальності «Філологія» освітнього рівня «Магістр» є невід'ємною складовою їхньої професійної підготовки і спрямована на формування основних складових компетентностей перекладача, які, на думку представників перекладацьких структур з різних країн Європи, є мають включати:

- здатність забезпечувати якість перекладу на 100 %;
- здатність розуміти вимоги клієнта;
- здатність визначати і застосовувати процедури контролю якості;
- здатність перекладати матеріали в одній або кількох вузькоспеціалізованих галузях;
- досвід в області професійного перекладу;
- усвідомлення професійної етики та стандартів;
- уміння визначати необхідні ресурси для перекладу;
- здатність робити оцінку перекладеного матеріалу;
- наявність вищої освіти з перекладу або суміжних галузей;
- здатність консолідувати відносини з клієнтами;
- здатність використовувати системи пам'яті перекладів.

Тривалість практики становить два тижня.

Зміст програми практик відповідає «Положенню про проведення практики студентів вищих навчальних закладів України», затвердженому наказом Міністерства освіти і науки України від 20.12.1994 р. № 351, наказам і рішенням колегії Міністерства освіти і науки України щодо практик студентів, «Положенню про практичну підготовку студентів НУБіП України», затвердженого наказом вченою радою НУБіП України від 27.10.2021 р., протокол № 3, навчальному плану спеціальності, освітньо-професійній програмі.

1.1 База практики та керівництво

Базою проведення виробничої (перекладацько-технологічної) практики є кафедра соціальної роботи та реабілітації. Кафедра має відповідну матеріально-технічну базу, програмне забезпечення та комплекс інформаційних матеріалів, що створює всі умови для успішного виконання завдань практики. Виконання основних завдань практики буде здійснюватися у спеціалізованому комп'ютерному класі, який оснащений персональними комп'ютерами з підключенням до мережі Інтернет, встановленим спеціалізованим програмним забезпеченням, зокрема системою автоматизованого перекладу SDL Trados та доступом до хмарної системи автоматизованого перекладу Phrase TMS.

Керівництво практикою буде здійснювати викладач кафедри соціальної роботи та реабілітації, який забезпечує викладання дисципліни «Інформаційні технології в перекладацькій діяльності».

1.2 Мета практики

Виробнича (перекладацько-технологічна) практика студентів спеціальності «Філологія» спрямована на формування умінь і навичок, необхідних перекладачеві для виконання професійної діяльності щодо здійснення письмового перекладу з використанням САТ-систем, розвиток особистісних якостей, які визначатимуть їхню здатність працювати в команді при виконанні спільних завдань, нести відповідальність за терміни і якість виконання роботи.

Основною метою практики є підготовка студентів до виконання роботи перекладача в сучасних умовах, які характеризуються високим рівнем застосування інформаційних технологій, жорсткими вимогами замовника щодо термінів та якості виконання замовлень на переклад спеціалізованих текстів аграрного спрямування.

1.3 Завдання практики

Програма практики передбачає виконання таких завдань:

- виконання перекладу матеріалів у форматах .doc, .xls, .ppt, .pdf різної складності з іноземної мови на українську та навпаки з використанням систем автоматизованого перекладу, зокрема SDL Trados, Phrase TMS;
- здійснення пошуку і використання термінологічних online словників в мережі Інтернет;
- здійснення пошуку довідкових матеріалів за специфікою галузі, в якій буде здійснюватися переклад матеріалів;
- робота з галузевою термінологією та формування електронного глосарію за певною галуззю аграрного спрямування обсягом не менше 150 термінів з дефініціями, використовуючи MS Excel;
- створення термінологічної бази засобами SDL MultiTerm, Phrase TMS обсягом не менше 200 термінів, яка буде використана під час перекладу текстів відповідної тематики із застосуванням SDL Trados Studio, Phrase TMS;
- проведення попередньої підготовки текстів на іноземній і українській мові для здійснення їх вирівнювання та подальшого додавання до бази пам'яті перекладів;
- створення баз пам'яті перекладів засобами SDL Trados Studio, Phrase TMS обсягом не менше 50 000 тисяч символів, яка буде використана під час перекладу текстів відповідної тематики із застосуванням SDL Trados Studio, Phrase TMS;
- здійснення аналізу оригіналу і його перекладу з точки зору лексичної, граматичної, синтаксичної, прагматичної адекватності з метою контролю якості перекладених матеріалів.

1.4 Обов'язки студентів та керівників практики від ВНЗ

НПП кафедри, що відповідають за проведення практики здійснюють такі заходи:

- проведення організаційних заходів перед початком практики:

- інструктаж про порядок проходження практики та безпеку праці під час перебування у на базі практики та комп'ютерному класі;
- надання студентам необхідних документів (індивідуальних завдань, методичних вказівок тощо);
- ознайомлення студентів із системою звітності за результати проведення практики, а саме: оформлення щоденника практики, виконання індивідуального завдання тощо;
- проведення зі студентами попереднього обговорення змісту завдань практики;
- подання завідувачу кафедри письмового звіту про результати проведення практики із зауваженнями та пропозиціями щодо її поліпшення.

Студенти допускаються до проходження практики, якщо:

- своєчасно отримали інструктаж з охорони праці та техніки безпеки в університеті та на робочому місці з письмовим оформленням у відповідному журналі;
- ознайомились з методичними вказівками та правилами використання обладнання і приладів, а також після проходження експрес-контролю знань;
- лабораторія або відділ обладнані аптечкою для надання першої медичної допомоги та вогнегасником;
- прилади та обладнання, які використовуються при проведенні практики, справні та готові до використання.

Під час проходження практики студенти зобов'язані:

- до початку практики ознайомитись із програмою практики, одержати від керівника практики всі необхідні документи (направлення, робочу програму практики, індивідуальні завдання, методичні рекомендації, теми доповіді чи виступу на конференції, тему магістерської роботи тощо);
- прибути до бази практичної підготовки до початку виконання завдань;

- у повному обсязі виконувати всі завдання, передбачені програмою практики;
- знати і суворо дотримуватися правил охорони праці, техніки безпеки, виробничої санітарії під час проходження практики;
- систематично вести щоденник практики. Індивідуальні завдання виконувати впродовж всієї практики і по закінченні оформити разом із звітом. Звіт повинен мати систематичний виклад вивчених і виконаних робіт із електронними матеріалами відповідних інформаційних ресурсів та перекладів (відповідно до програми практики);
- нести відповідальність за результати виконаної роботи.

Студенти несуть відповідальність за порушення правил охорони праці та техніки безпеки під час перебування на базі проведення практики.

1.5 Вимоги до оформлення звіту про практики

Звіт з виробничої практики повинен мати титульний аркуш та змістову частину, яка складається з таких розділів:

1. Вступ, де зазначаються мета і завдання практики.
2. Загальна характеристика бази.
3. Зміст і результати виконаних робіт.
 - 3.1. Розкриття змісту практичної діяльності відповідно до розділів програми практики.
 - 3.2. Результати виконання індивідуального завдання.
4. Висновки про проходження практики з пропозиціями щодо посилення ефективності практики.
5. Список використаної літератури.
6. Додатки (зразки зібраних документів, таблиці, схеми тощо).

1.6 Порядок звітності за результатами практик

Результати проходження практики та рівень виконання завдань магістрантами оцінюються шляхом проведення диференційованого заліку за

кредитно-модульною системою. Підсумки підводяться у процесі складання студентом заліку перед комісією, яка призначається завідувачем кафедри.

Результати складання заліків з практики заносяться у відомість обліку успішності, проставляються у заліковій книжці магістранта, його індивідуальному плані та в журналі обліку результатів заліків і екзаменів.

Магістрант, який не виконав програму практики і отримав незадовільну оцінку при захисті практики, здійснює подальші дії, передбачені «Положенням про організацію освітнього процесу» та «Положенням про екзамени і заліки».

1.7 Критерії та оцінювання практики

Оцінка «відмінно» виставляється магістрантові, який повністю виконав програму практики, тобто виконав усі завдання, передбачені графіком проходження практики, показав високий рівень володіння інформаційними технологіями у перекладі, зокрема застосування CAT-систем. Для отримання відмінної оцінки студент повинен показати уміння і навички ефективного пошуку та обробки інформаційних матеріалів, які будуть використані при створенні термінологічних баз та баз пам'яті перекладів. На оцінку «відмінно» заслуговує студент, який не мав нарікань з боку керівника практики щодо дотримання дисципліни.

Оцінка «добре» виставляється магістрантові, який повністю виконав програму практики й дотримувався графіка проходження практики, показав відповідний рівень інформаційної підготовки, має достатній рівень володіння програмними продуктами SDL Trados, Phrase TMS. Але при цьому обсяг окремих завдань, які передбачених програмою практики і регламентовані, не був досягнутий. Магістрант не мав нарікань з боку керівника практики щодо дотримання дисципліни.

Оцінка «задовільно» виставляється магістрантові, який виконав програму практики не повністю, тобто не всі завдання, передбачені графіком проходження практики було виконано повністю по провіні магістранта

(виконано частково, виконано не в строк). При цьому магістрант не повинен мати серйозних нарікань з боку керівника практики.

Оцінка «незадовільно» виставляється магістрантові, який не виконав програму практики. Магістрант, який не з'явився на базу практики в день початку практики або покинув базу практики достроково, вважається таким, що не виконав програму практики. Магістрант, що не виконав програму практики без поважних причин, не має права повторного проходження практики.

Загальна оцінка визначається у відповідності до наведеної таблиці:

Оцінка національна	Оцінка ECTS	Визначення оцінки ECTS	Рейтинг з дисципліни, бали
Відмінно	A	Відмінно	90 – 100
Добре	B	Дуже добре	82 – 89
Добре	C	Добре	74 – 81
Задовільно	D	Задовільно	64 – 73
Задовільно	E	Достатньо	60 – 63
Незадовільно	FX	Незадовільно	35 – 59
Незадовільно	F	Незадовільно	00 – 34

Розділ 2. Теоретичні відомості

2.1 Електронні термінологічні бази для систем автоматизованого перекладу

Наявність значної кількості електронних інформаційних баз галузевого спрямування, які розглянуті вище, є надзвичайно потужним джерелом термінологічних ресурсів. Але досягти ефективного їх використання у перекладацькій діяльності можна лише за умови, що вони будуть структуровані у вигляді термінологічних баз. Тобто, під час перекладу передбачається виконання низки операцій з термінологічним матеріалом, основною із яких є пошук відповідників на іншій мові. Безмовно, такий матеріал має бути впорядкований, відповідним чином структурований а головне оформлений в електронному вигляді і збережений у відповідних форматах, особливо у випадку, коли його використання передбачається у системах автоматизованого перекладу. Зважаючи на це, перекладач має підпорядковувати усі свої дії із термінологічним матеріалом ідеї, яка має на меті постійне його накопичення та впорядкування. При цьому необхідно дотримуватися принципу, який передбачає, що вже отримані та оброблені терміни повинні забезпечувати можливість подальшого їх використання у вигляді високотехнологічних термінологічних баз різних спеціалізованих форматів. Форми і способи створення таких баз мають забезпечувати такі вимоги:

- зручність ведення та наповнення;
- ефективність пошуку терміну у загальному масиві записів;
- максимальне представлення синонімів до терміну (у разі їх наявності)

на визначених мовах бази;

- можливість отримання необхідної додаткової інформації до поняття, означеного терміном;

- можливість збереження бази у форматах, які дозволяють їх застосування у системах автоматизованого перекладу безпосередньо або з мінімальними перетвореннями.

Термінологічні бази є надзвичайно важливим інформаційним ресурсом, який призначений для підвищення ефективності та оптимізації процесу перекладу, де в якості основних засобів використовуються системи автоматизованого перекладу. Механізм використання термінологічної бази спеціалізованого формату у CAT-системах полягає в тому, що вихідний текст у автоматичному режимі аналізується на наявність у ній однакових термінів із підключеною термінологічною базою. У подальшому перекладачеві пропонується той варіант перекладу терміну, що міститься у підключеній термінологічній базі.

Термінологічна база, в аспекті використання її в системах автоматизованого перекладу – це відповідним чином структурований набір термінологічних записів, кожний із яких може містити набір термінів та синонімів, їх відповідників у одній чи кількох мовах, додаткових відомостей про терміни, що розміщені у структурі описових полів і збережені у форматі *.sdltb*.

Створення термінологічних баз, які будуть придатними для здійснення ефективного термінологічного менеджменту та використання їх, наприклад, в SDL Trados Studio під час перекладу можливо кількома способами:

1. Створення нової термінологічної бази у форматі *.sdltb* засобами SDL MultiTerm Desktop та подальшим власноручним її наповненням.

2. Наповнення порожньої термінологічної бази у форматі *.sdltb* шляхом імпортування термінологічних записів у форматі *.xml*, отриманих за результатами конвертування структурованих термінологічних записів із файла у форматі *.xlsx* (чи інших форматів, зокрема *.tbx*, *.mtw*, *.olif*, *.txt*, *.csv*) засобами SDL MultiTerm Convert.

3. Наповнення порожньої термінологічної бази або доповнення існуючої за допомогою окремого програмного додатку SDL MultiTerm Extract, шляхом вилучення термінології із одномовних текстів (переважно у форматі .doc), або вирівняних паралельних текстів (у форматі .tmx).

4. Наповнення порожньої термінологічної бази або доповнення існуючої у процесі перекладу документу засобами SDL Trados Studio;

5. Переконвертуванням раніше створених термінологічних баз із застарілих форматів у формат *.sdltb*.

Термінологічна база може мати різну структуру, яка буде визначатися кількістю та сутністю описових полів на різних рівнях її деталізації. Проектування структури термінологічної бази є важливим і відповідальним кроком, оскільки змінити її у процесі наповнення та використання буде неможливо. Неповна або невірна структура термінологічної бази не дозволить сформуванню зручної та інформативної бази і здійснювати ефективний термінологічний менеджмент на її основі.

До основних етапів проектування термінологічної бази засобами SDL MultiTerm Desktop можна віднести:

- вибір проекту для створення термінологічної бази;
- визначення переліку індексних полів із встановленням мов, на яких буде здійснюватися запис термінів;
- визначення переліку описових полів для різних рівнів деталізації термінологічної бази;
- встановлення типу даних для визначених описових полів;
- формування структури описових полів на кожному рівні деталізації термінологічної бази;
- наповнення сформованої бази термінологічними записами на визначених мовах та заповнення описових полів кожного рівня деталізації відповідно до визначеного типу даних.

Під час створення порожньої термінологічної бази засобами SDL MultiTerm Desktop система пропонує чотири типи проектів, які дозволять за різними алгоритмами сформувати структуру бази залежно від вихідних умов і потреб. Сутність цих проектів полягає у такому:

1. **Create a new termbase definition from scratch** – проект, призначений для створення нової термінологічної бази, всі елементи структури якої необхідно сформувати самостійно.

2. **Use a predefined termbase template** – проект, призначений для створення нової термінологічної бази із запропонованими варіантами її складових та структури, до якої можна вносити будь-які зміни. Цей тип проекту дозволяє деталізувати структуру бази шляхом вибору одного із варіантів:

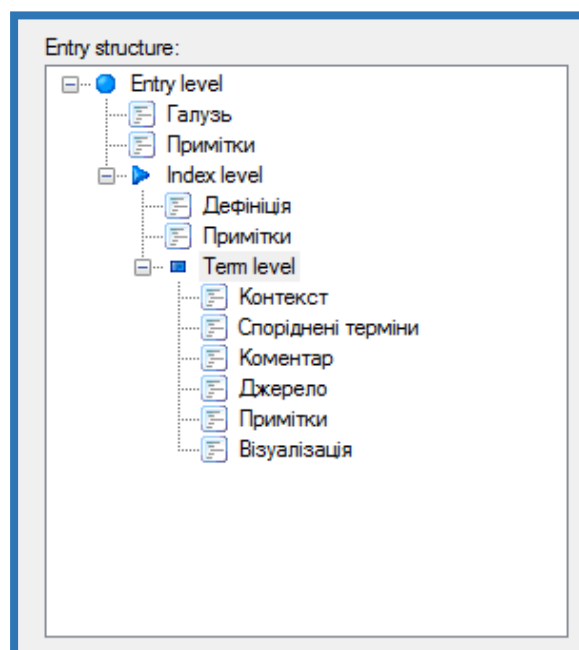
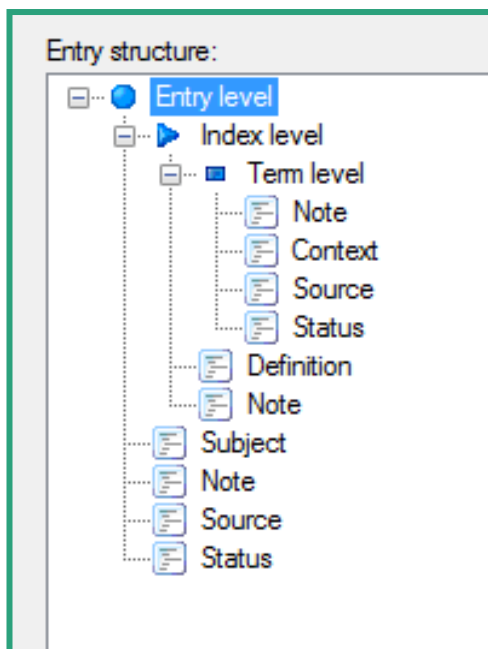
- *Bilingual glossary* – для формування двомовної бази із запропонованим набором описових полів;
- *Multilingual termbase* – для формування бази більше, ніж на двох мовах із запропонованим розширеним набором описових полів;
- *Software: Graphical User Interface* – для формування термінологічної бази, яка буде використана під час локалізації програмного забезпечення або перекладу елементів інтерфейсу програми. Описові поля мають специфічні назви;
- *Term Lifecycle Management* – для формування термінологічної бази, що підтримує кілька мов і містить описові поля, які дозволяють керувати термінами протягом всього циклу їх використання.

3. **Load an existing termbase definition file** – проект, призначений для створення нової термінологічної бази, елементи та структура якої визначені раніше під час формування термінологічної бази в іншому програмному продукті, наприклад, у таблиці MS Excel з подальшим переконвертуванням.

4. **Use an existing termbase as a template** – проект, призначений для створення нової термінологічної бази за зразком уже існуючої з можливістю внесення змін у її структуру та набір елементів.

Незалежно від обраного типу проекту під час створення термінологічної бази, ключовими її елементами є набір описових полів та структура їх розміщення на різних рівнях деталізації термінологічних записів. Зокрема, термінологічна база передбачає три рівні деталізації для кожного запису – *Entry level*, *Index level*, *Term level*. Зміст цих рівнів означає:

- **Entry level (верхній рівень)** – містить узагальнюючу інформацію, яка застосовується до конкретного запису термінологічної бази.
- **Index level (індексний рівень)** – поля індексного рівня призначені для розміщення інформації, яка має відношення до всіх термінів певної мови термінологічної бази (індекс).
- **Term level (термінологічний рівень)** – поля цього рівня призначені для зберігання даних, які є специфічними для окремого терміна в межах конкретного запису термінологічної бази на одній з мов.

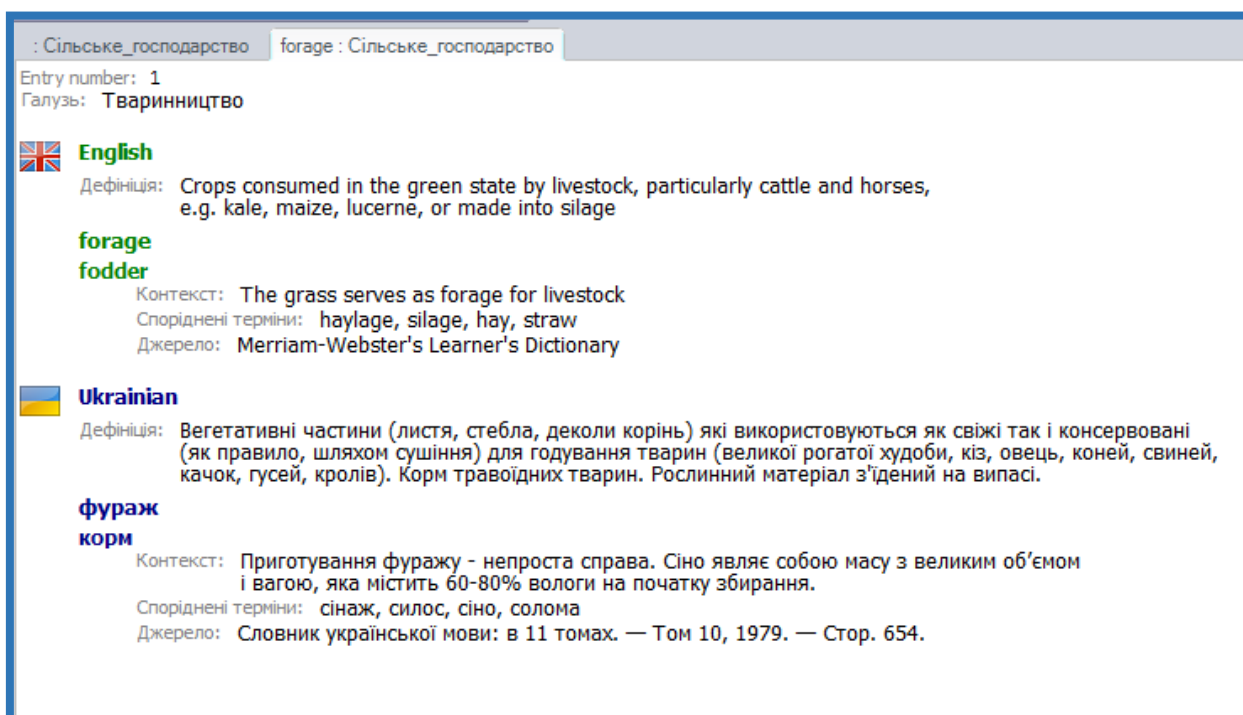
Для кращого розуміння сутності рівнів та описових полів на рисунках наведені стандартна структура термінологічної бази, яка пропонується у разі

використання проекту *Use a predefined template (Bilingual)* та власноруч створена структура в межах цього проекту.

До структури термінологічної бази на різні рівні можна додати будь-яку кількість описових полів та редагувати їх назви таким чином, щоб вони забезпечили можливість збереження якомога повнішої та детальнішої інформації про запис у термінологічній базі.

Під час проектування структури описових полів необхідно також передбачити та встановити до кожного описового поля той тип даних, який найкраще відповідає меті його створення і у подальшому сприятиме ефективному його заповненню. Система дозволяє встановити один із шести типів даних для заповнення описового поля; зокрема, це такі типи даних:

- **Text** – дозволяє вводити текст в описове поле.
- **Number** – дозволяє ввести номер в описове поле.
- **Boolean** – дозволяє використовувати значення *Так* чи *Ні* для описового поля за допомогою прапорця.

The screenshot shows a web interface for a bilingual dictionary. At the top, there are two tabs: ': Сільське_господарство' and 'forage : Сільське_господарство'. Below the tabs, the entry number is '1' and the field is 'Тваринництво'. The entry is presented in two languages: English and Ukrainian. The English section includes a definition: 'Crops consumed in the green state by livestock, particularly cattle and horses, e.g. kale, maize, lucerne, or made into silage', the word 'forage' and 'fodder', a context sentence 'The grass serves as forage for livestock', related terms 'haylage, silage, hay, straw', and the source 'Merriam-Webster's Learner's Dictionary'. The Ukrainian section includes a definition: 'Вегетативні частини (листя, стебла, деколи корінь) які використовуються як свіжі так і консервовані (як правило, шляхом сушіння) для годування тварин (великої рогатої худоби, кіз, овець, коней, свиней, качок, гусей, кролів). Корм трав'янистих тварин. Рослинний матеріал з'їдений на випасі.', the words 'фураж' and 'корм', a context sentence 'Приготування фуражу - непроста справа. Сіно являє собою масу з великим об'ємом і вагою, яка містить 60-80% вологи на початку збирання.', related terms 'сінаж, силос, сіно, солома', and the source 'Словник української мови: в 11 томах. — Том 10, 1979. — Стор. 654.'

- **Date** – дозволяє ввести дату у визначеному форматі: YYYY-MM-DD-
HH: MM: SS.

- **Picklist** – дозволяє сформувати власний список із довільною кількістю пунктів, а потім у процесі заповнення описового поля вибирати один або кілька варіантів із запропонованого списку.

- **Multimedia File** – дозволяє додавати до термінологічного запису мультимедійний об'єкт із файла (найчастіше зображення).

Приклад термінологічного запису із заповненням описових полів наведено на зображенні.

2.2 Створення термінологічних баз засобами SDL MultiTerm

Якщо є потреба створити нову термінологічну базу у форматі *.sdltb* для накопичення термінологічних даних у структурованому вигляді з можливістю їх застосування у перекладі з використанням систем автоматизованого перекладу, необхідно скористатися спеціалізованим програмним продуктом **SDL MultiTerm Desktop**. Вбудований майстер створення термінологічної бази цієї програми дозволяє покроково виконати певну послідовність дій з відповідними рекомендаціями на кожному етапі. Для створення термінологічної бази необхідно:

- завантажити **SDL MultiTerm Desktop**, виконавши: **Пуск**⇒ **Програми**⇒ **SDL**⇒ **SDL MultiTerm** ⇒ **SDL MultiTerm Desktop**;

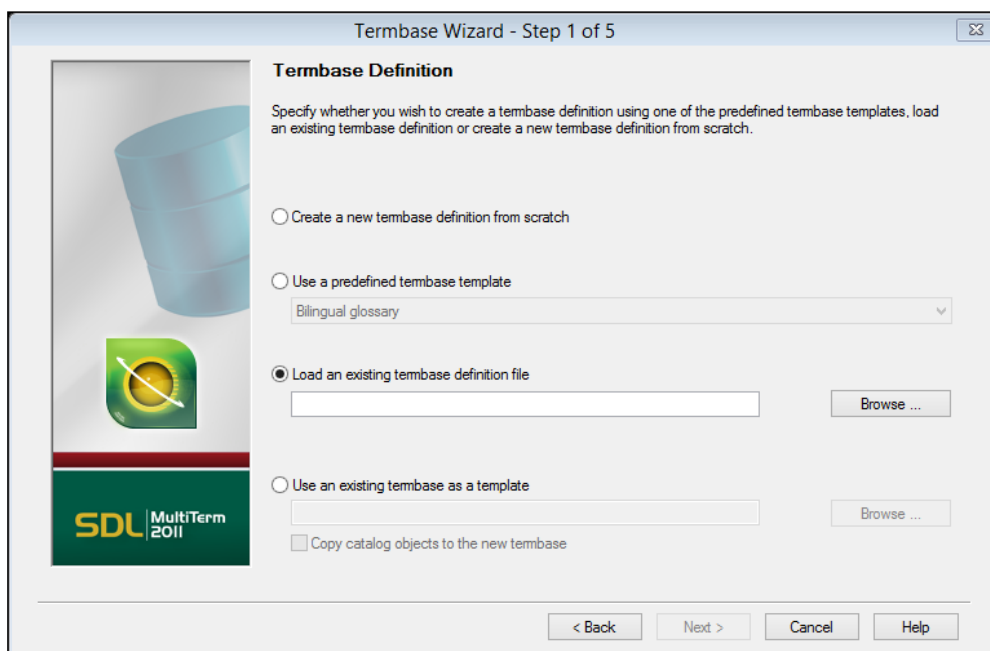
- у пункті меню **Termbase** вибрати команду **Create Termbase**;

- визначити місце для зберігання файлу, записати назву термінологічної бази та клацнути по кнопці **Сохранить**;

- у вікні майстра створення термінологічної бази **Termbase Wizard** ознайомитися із етапами створення бази та клацнути по кнопці **Next**;

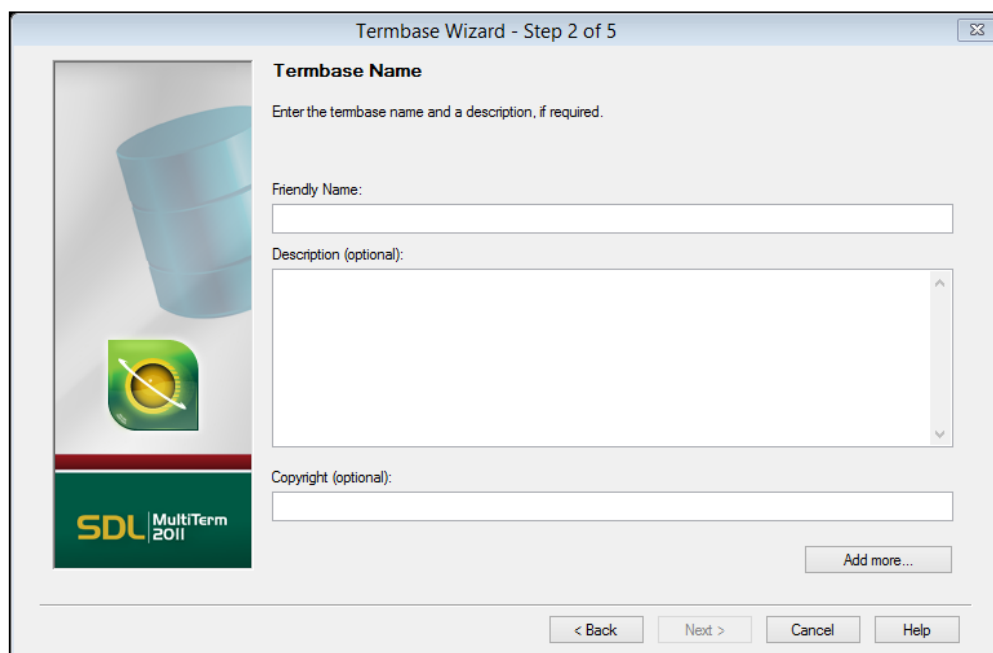
- у діалоговому вікні **Termbase Definition (step 1 of 5)** відмітити потрібний варіант створення термінологічної бази. Варто відзначити, що варіант **Use a predefined tembase template** є найкращим під час створення термінологічних баз на початкових етапах роботи, оскільки користувачеві пропонуються зрозумілі шаблони структури бази та досить розширені набори

описових полів, які легко можна адаптувати під власні потреби. Варіант **Load an existing termbase definition file** є найкращим у випадку формування термінологічної бази шляхом переконвертування записів із таблиці MS Excel, оскільки є можливість скопіювати вже сформовану структуру записів та описових полів, яка розміщена у відповідному файлі (.xdt). Для цього, використовуючи кнопку **Browse**, напроти цього поля знаходять у файловій структурі файл у форматі .xdt, отриманий раніше у процесі конвертації. У випадку напрацювання вдалих термінологічних баз, які мають впорядковану структуру, оптимальний набір описових полів тощо, доцільно скористатися варіантом **Use an existing termbase as a template**. У цьому випадку, використовуючи кнопку **Browse**, напроти цього поля знаходять у файловій структурі файл із існуючою термінологічною базою у форматі .sdltb, структура якої буде використана як шаблон для нової бази;

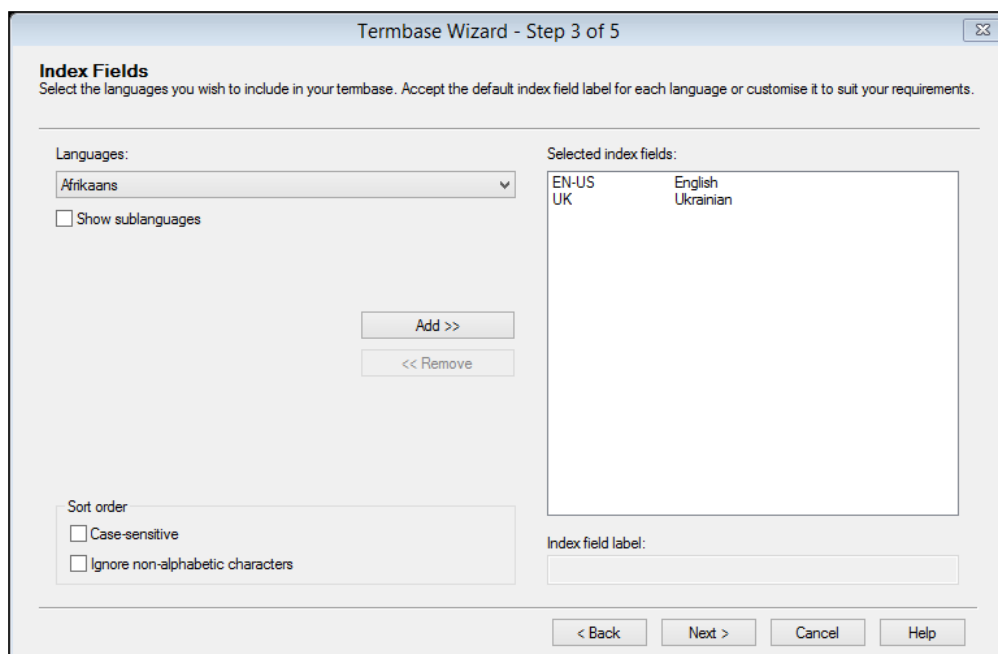
- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Termbase Name (step 2 of 5)** у полі **Friendly Name** записати назву термінологічної бази. На відміну від попередньо введеної назви файлу, саме за цією назвою буде здійснюватися ідентифікація бази під час роботи у додатку SDL MultiTerm Desktop. Ця назва також буде висвітлюватися у переліках підключених баз до системи автоматизованого

перекладу, тому важливо записати назву термінологічної бази, яка була б зрозумілою щодо термінологічної спрямованості та наповненості. У полях **Description** та **Copyright**, за необхідності, записується додаткова інформація про термінологічну базу. Клацнувши по кнопці **Add more**, можна вивести діалогове вікно, яке дозволить прикріпити у вигляді графічних файлів логотипи бази та розширену інформацію про неї у вигляді PDF файла;

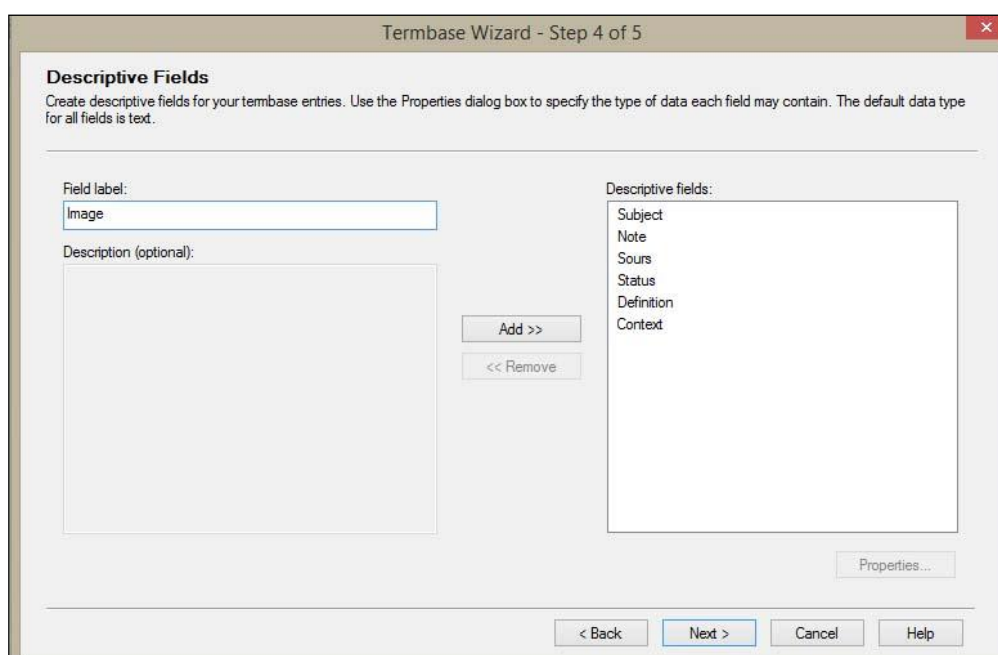

- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Index Fields (step 3 of 5)** у полі **Selected index fields** буде відображено перелік мов термінологічної бази. Якщо у наведеному переліку присутні непотрібні мови, їх необхідно вилучити, попередньо виділивши та клацнувши по кнопці **Remove**. Якщо у переліку відсутня потрібна мова, її необхідно додати, попередньо вибравши зі списку та клацнувши по кнопці **Add** (наприклад, необхідно вибрати *English* та *Ukrainian*);
 - клацнути по кнопці **Next**;
 - у діалоговому вікні **Descriptive Fields (step 4 of 5)** здійснюється налаштування описових полів та типів даних, якими вони будуть заповнюватися. За варіантом створення термінологічної бази **Use a predefined termbase template** у полі **Descriptive fields** буде запропоновано

перелік із шести описових полів, які дозволять у майбутній термінологічній базі додавати до термінів пояснюючі записи, структуруючи їх відповідно за різними описовими полями.

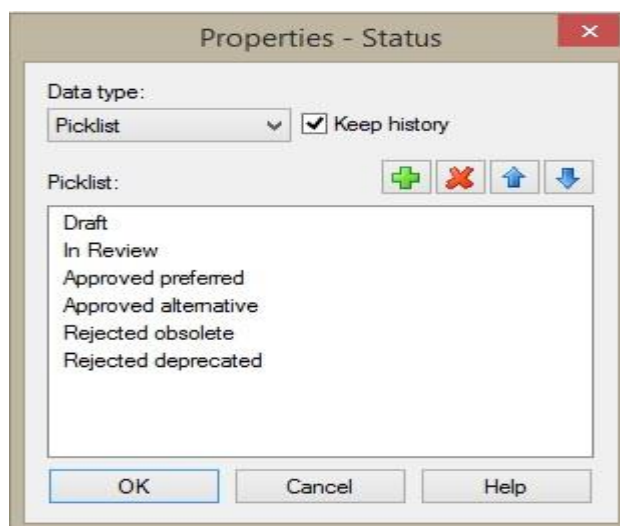

■ Запропонований список можна редагувати у широких межах відповідно до власних потреб. Зокрема, якщо у наведеному переліку присутні непотрібні назви описових полів, їх можна вилучити, попередньо виділивши та клацнувши по кнопці **Remove**.

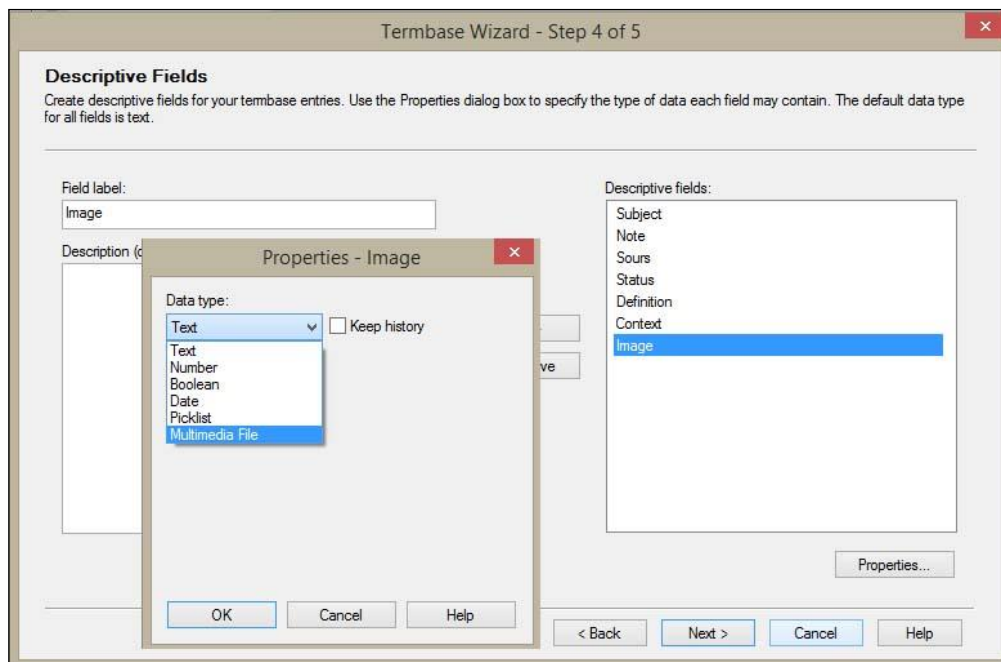

▪ Якщо є потреба додати нове описове поле, то у полі діалогового вікна **Field Label** записують його назву та додають до існуючого переліку, клацнувши по кнопці **Add**. Можна також змінити назву існуючого описового поля, двічі клацнувши безпосередньо по ній.

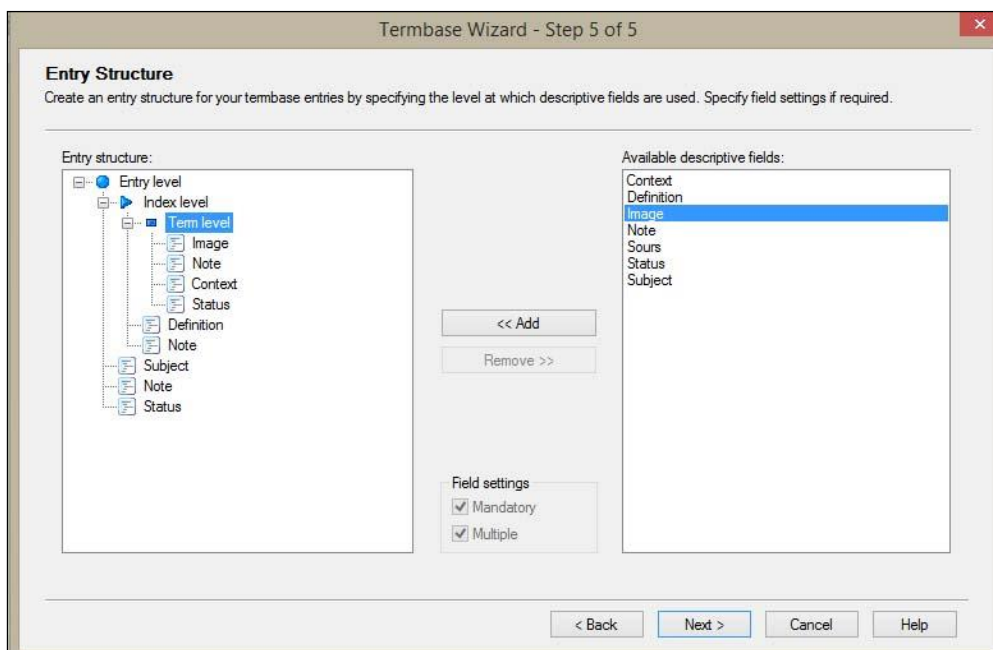
Після створення потрібного переліку описових полів для ефективного їх заповнення у подальшому доцільно встановити типи даних на кожне описове поле. За замовчуванням на кожне описове поле встановлено тип даних **Text**, що дозволить заповнювати описове поле лише текстовою інформацією. Для введення інформації, яку можна обмежити у вигляді сталого переліку варіантів, доцільно встановити в якості типу даних варіант **Picklist**, який дозволить самостійно сформувати цей перелік і у подальшому лише вибирати потрібний елемент із запропонованого списку.

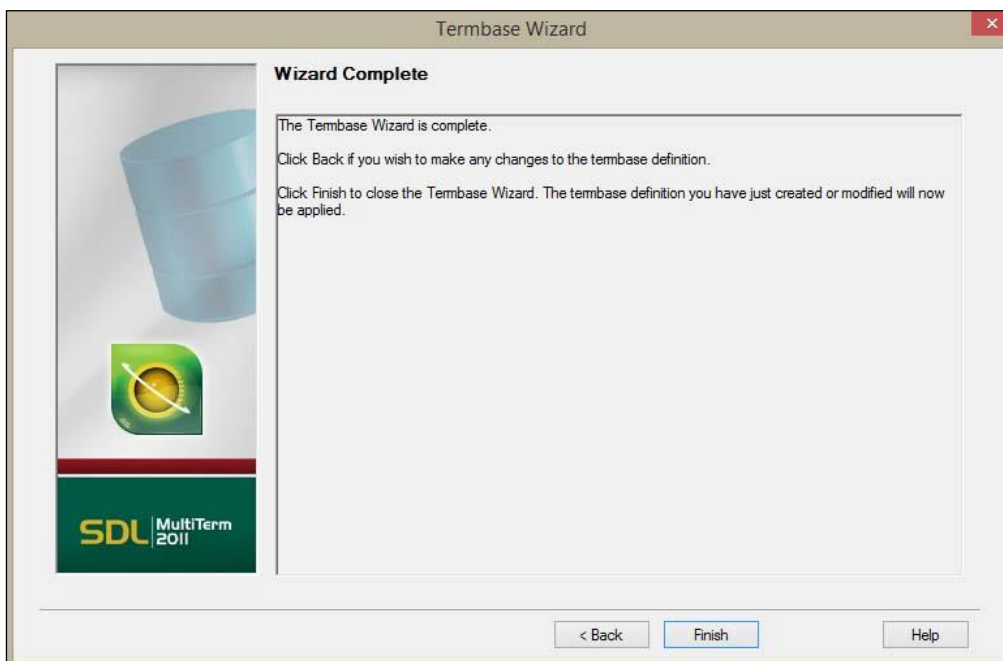
Якщо у структурі описових полів термінологічної бази передбачено поле, до якого планується заносити графічні зображення, що унаочнюватимуть сутність терміну, тоді тип даних до цього поля необхідно встановити як **Multimedia File**. Для встановлення потрібного типу даних до будь-якого описового поля необхідно виділити його назву у списку та клацнути по кнопці **Properties**. У діалоговому вікні **Properties** вибрати із списку потрібний тип даних;

- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Entry Structure (step 5 of 5)** здійснюється впорядкування структури описових полів відповідно до різних рівнів деталізації термінологічних записів бази. Майстер створення термінологічної бази автоматично запропонує встановлення стандартних описових полів на різні рівні деталізації. Якщо до стандартного набору були власноруч додані описові поля, то їх необхідно самостійно додати до одного з трьох рівнів деталізації. Проте одне і те ж описове поле може бути одночасно додане до декількох рівнів деталізації. Для цього в полі **Available descriptive fields** вибрати потрібну назву описового поля (наприклад *Image*), встановити курсор на запис **Term level** в полі **Entry Structure** і клацнути по кнопці **Add**. Ця процедура забезпечить додавання описового поля *Image* на **Term level** у термінологічній базі, що створюється. Можна також власноруч змінювати автоматично сформовану структуру описових полів термінологічної бази по відношенню до будь-якого описового поля. При цьому спочатку необхідно виділити назву описового поля, яке планується перемістити на інший рівень деталізації, і за допомогою кнопки **Remove** перемістити її у поле **Available descriptive fields**. Наступний крок передбачає розміщення описового поля на потрібному рівні деталізації за описаною вище процедурою.

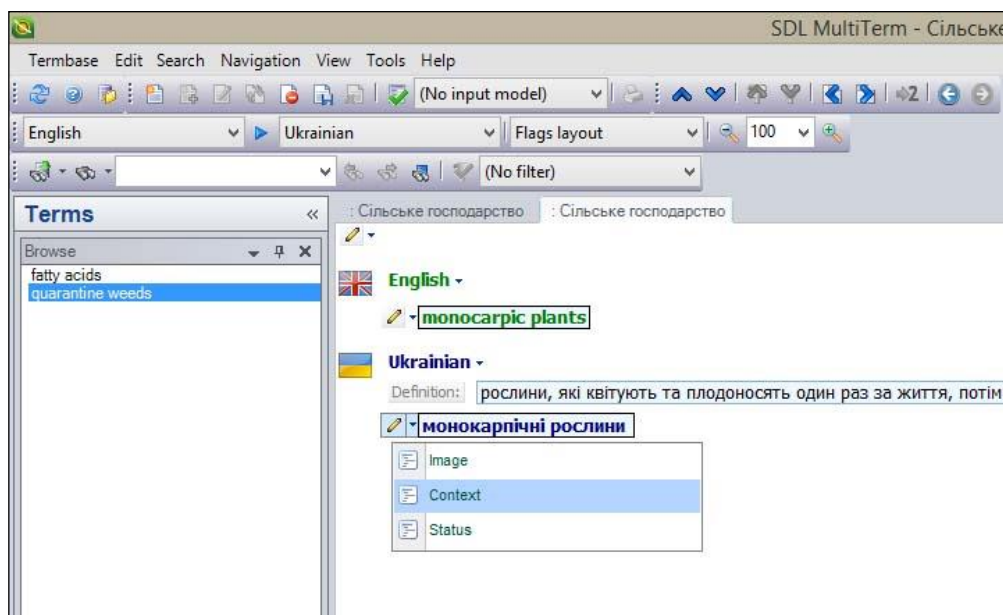
- клацнути по кнопці **Next**;

▪ клацнути по кнопці **Finish**. Буде створена нова порожня термінологічна база, наповнення якої можливе різними шляхами, зокрема, введенням власноруч термінологічних записів або імпортуванням записів підготовлених у форматі *.xml*.

- для додавання нового терміну власноруч необхідно:
 - у пункті меню **Edit** вибрати команду **Add New**;

- у правій частині вікна з'являться два порожніх поля, куди необхідно встановити курсор і записати термін на вихідній та цільовій мовах;
- у пункті меню **Edit** вибрати команду **Save**;

- для заповнення описових полів:
 - виділити термін у вікні **Terms**, для якого необхідно додати розширений опис шляхом заповнення описових полів;
 - у пункті меню **Edit** вибрати команду **Edit**;
 - клацнути по стрілочці біля назви мови або терміну, щоб розкрити список наявних описових полів;
 - із списку вибрати назву описового поля, яке планується заповнити;
 - встановити курсор у межі вибраного описового поля і здійснити необхідні записи;
 - у пункті меню **Edit** вибрати команду **Save**.

Формування термінологічних записів у форматі XML засобами SDL MultiTerm Convert

Враховуючи те, що інтуїтивно зрозумілим і зручним способом структурування термінологічних даних є таблична форма, то для створення термінологічних баз в електронній формі найбільш широко використовуються офісні програми MS Word та MS Excel. На особливу увагу заслуговує блокова

система розміщення термінологічних записів за мовами у структурі таблиці MS Excel. Вона полягає у тому, що вся інформація, яка стосується термінів однієї мови, розміщується послідовно у межах суміжних стовпців. При цьому на терміни та синоніми до них відводяться, як правило, початкові стовпці блоку. У наступних стовпцях розміщують додаткову інформацію, якщо така є (дефініції до термінів, приклади контекстного застосування, опис джерела, звідки взята інформація тощо). Терміни на іншій мові будуть розміщуватися у межах наступного блоку з аналогічною послідовністю суміжних стовпців.

Застосування такого способу організації термінологічного матеріалу забезпечить можливість постійного накопичення опрацьованої термінології завдяки простоті й зрозумілості процесу внесення даних. Важливим аспектом при цьому є можливість у подальшому конвертувати створену таким способом термінологічну бази у спеціалізовані формати (зокрема .sdltb) за допомогою спеціалізованих програмних додатків, наприклад, SDL MultiTerm Convert. Але варто зазначити, що таку систему структурування термінологічних даних та використання для цього MS Excel варто розглядати як допоміжний спосіб формування високоінформативних термінологічних баз.

Підготовка термінологічних записів у форматі .xls

Підготовка термінологічних записів у форматі .xls здійснюється так

- завантажити MS Excel;
- залежно від обраної структури майбутньої термінологічної бази

визначити цільове призначення комірок, що розміщені під відповідними позначеннями (A, B, C, D, E, F...) стовпців таблиці та записати у межах першого рядка таблиці назви стовпців, які будуть задіяні при створенні термінологічної бази. Наприклад, якщо буде створюватися термінологічна база за структурою, де в якості вихідної мови вибрана англійська, а в якості цільової – українська, тобто база міститиме терміни на англійській та українській мовах, а також планується записувати тлумачення термінів на українській мові, тоді у межах першого рядка таблиці необхідно записати їх

назви, зокрема, у стовпчику **A** записується *English*, у стовпчику **B** – *Ukrainian*, у стовпчику **C** – *Definition*. Важливо не допускати помилок у назвах стовпців, а також враховувати регістр літер, оскільки це може унеможливити подальше імпортування записів до інших баз.

▪ у межах наступного рядка таблиці у стовпчику **A** записується термін англійською мовою, у стовпчику **B** – українською, у стовпчику **C** – тлумачення терміну українською мовою. У наступному рядку повторюється послідовність для іншого термінологічного запису;

	A	B	C
1	English	Ukrainian	Definition
2	soil erosion	ерозія ґрунтів	вивітрювання та знесення верхнього горизонту ґрунту, головним чином, вітром і водними потоками
3	surface water	поверхневі води	вода, яка тече в струмках і річках, природних озерах, водно-болотистих угіддях і в резервуарах, створених людиною

▪ якщо у термінологічній базі необхідно відобразити синоніми до термінів, тоді потрібно передбачити додаткові стовпці після термінів як на вихідній мові, так і на цільовій. Кількість цих стовпців має відповідати передбачуваній кількості синонімів до терміну. Назви стовпців для синонімів мають бути аналогічні назвам стовпців із термінами (тобто *English* – для синонімів англійською мовою, *Ukrainian* – для синонімів українською мовою);

	A	B	C	D	E
1	English	English	English	Ukrainian	Definition
2	cultivation	hoeing		культивуація	спосіб обробітки ґрунту для боротьби з бур'янами і спущення поверхневого шару на задану глибину
3	plough	plow		плуг	знаряддя для основного обробітки ґрунту – оранки
4	drill	planter	seeder	сівалка	машина для сівби насіння сільськогосподарських культур
5					

▪ зберегти таблицю із термінологічними записами у форматі *.xls*.

Конвертування термінологічних записів

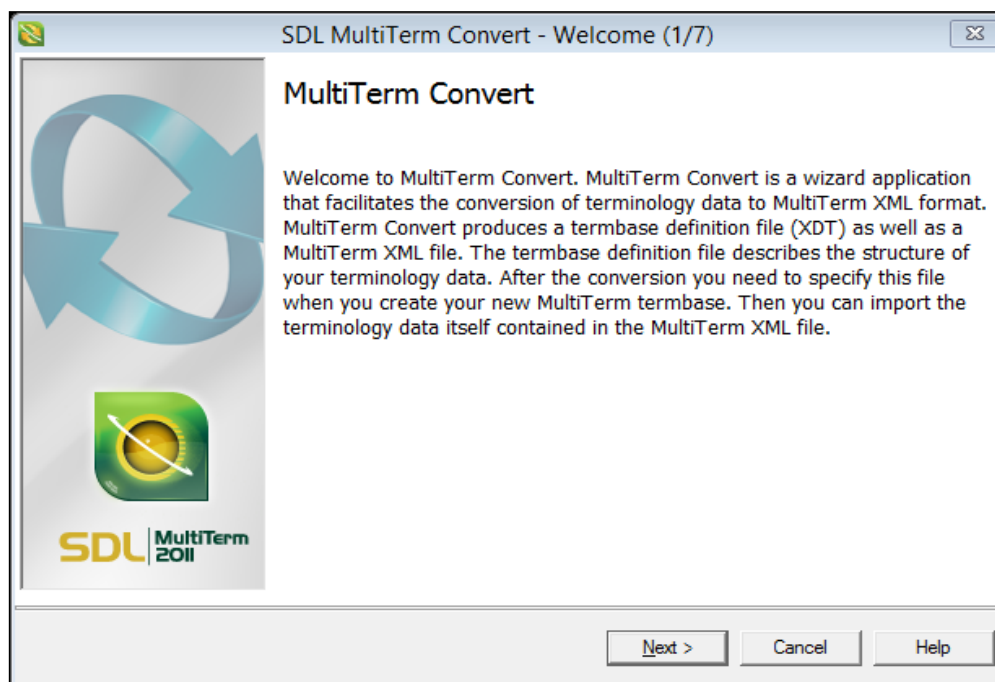
Структуровані засобами MS Excel термінологічні записи у табличній формі й збережені у форматі *.xls* можна позиціонувати як термінологічну базу. Проте така термінологічна база буде мати обмежені можливості щодо ефективного управління термінологією (пошук, сортування, впорядкування тощо), а головне, вона не може бути підключена до систем автоматизованого перекладу в якості інформаційного ресурсу. З метою використання

термінологічних записів, структурованих у таблиці формату *.xls*, їх необхідно переконвертувати у формат, який дозволить переносити термінологічні дані до високотехнологічних термінологічних баз, зокрема до баз у форматі *.sdltb*. Таким форматом є формат XML. Для здійснення конвертування термінологічних даних із формату XLS у формат XML необхідно скористатися спеціалізованим програмним продуктом, віднесеним до класу конверторів, зокрема SDL MultiTerm Convert та виконати наступне:

- завантажити **SDL MultiTerm Convert**, виконавши послідовність дій:

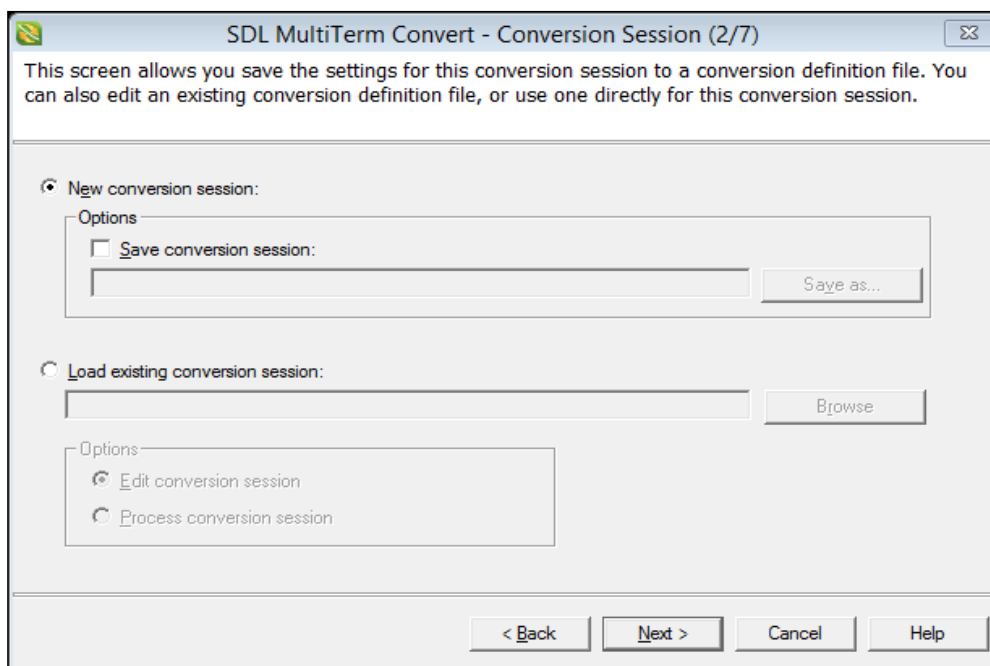
Пуск ⇒ Программы ⇒ SDL ⇒ SDL MultiTerm ⇒ SDL MultiTerm Convert;

- у діалоговому вікні **Welcome (1/7)** буде відображена інформація про формат та призначення файлів, які будуть отримані за результатами процесу конвертування. Клацнути по кнопці **Next**;

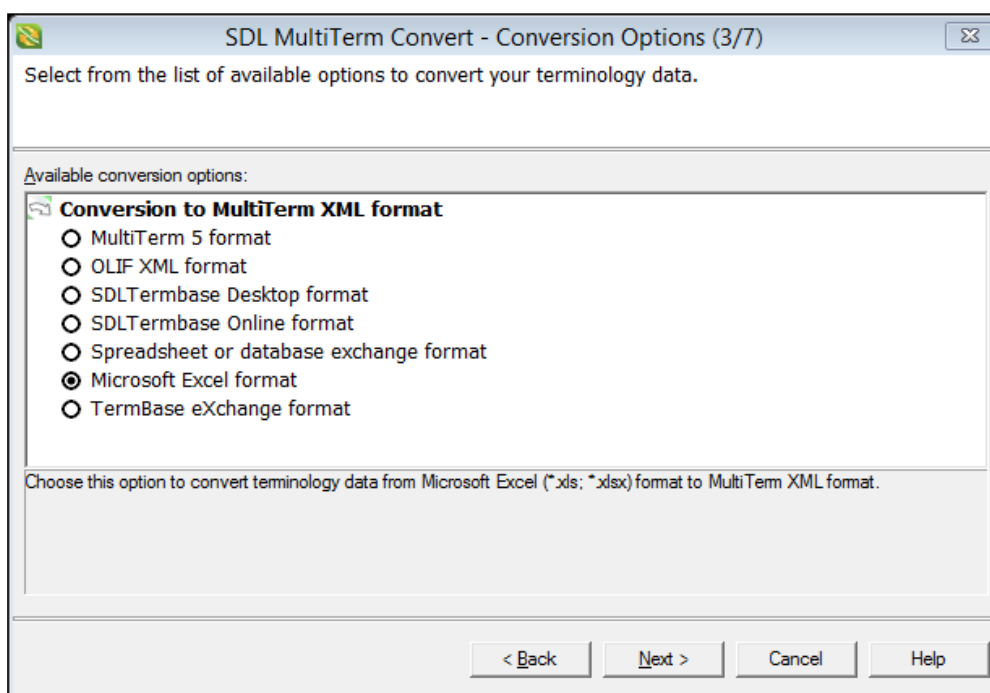

- у наступному діалоговому вікні **Conversion Session (2/7)** вибрати **New conversion session** та клацнути по кнопці **Next**;

- у діалоговому вікні **Conversion Options (3/7)** буде запропоновано перелік файлових форматів, із яких можна переконвертувати термінологічні дані до формату XML.

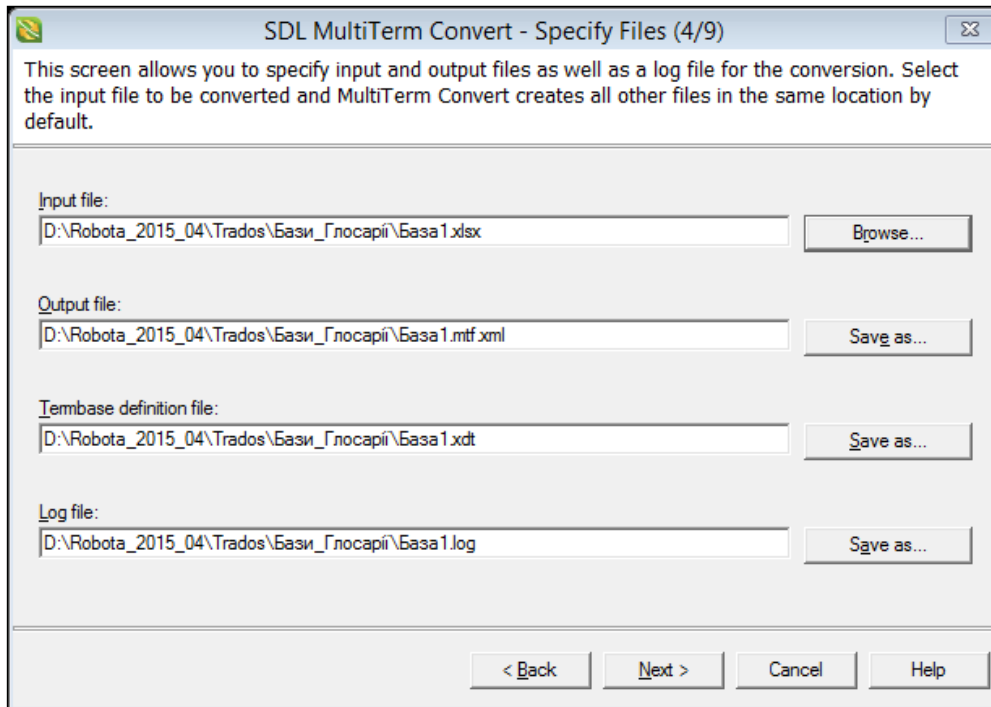

▪ Зокрема, можна здійснити конвертацію даних із форматів .mtw, .olif, .txt, .csv, .xls, .tbx та цілого ряду інших форматів. У випадку представлення термінологічних даних у форматі .xls вибрати пункт **Microsoft Excel format** та клацнути по кнопці **Next**;

▪ у діалоговому вікні **Specify Files (4/9)** напроти поля **Input file** клацнути по кнопці **Browse** та знайти у файловій структурі підготовлений заздалегідь файл у форматі .xls із структурованими термінологічними записами, виділити його та клацнути по кнопці **Открыть**. Поле буде автоматично заповнено

записом повного шляху у файлової структурі до місця знаходження вихідного файла;

▪ у полях **Output file**, **Termbase definition file** та **Log file** автоматично буде зазначено шлях до файлів, які будуть створені в процесі конвертації. Зокрема, будуть створені такі файли:

– **Output file** – файл у форматі *.xml*, який безпосередньо містить термінологічні записи;

– **Termbase definition file** – файл у форматі *.xdt*, який зберігає структуру термінологічної бази і містить інформацію про мови, додаткові описові поля та структуру термінологічних записів;

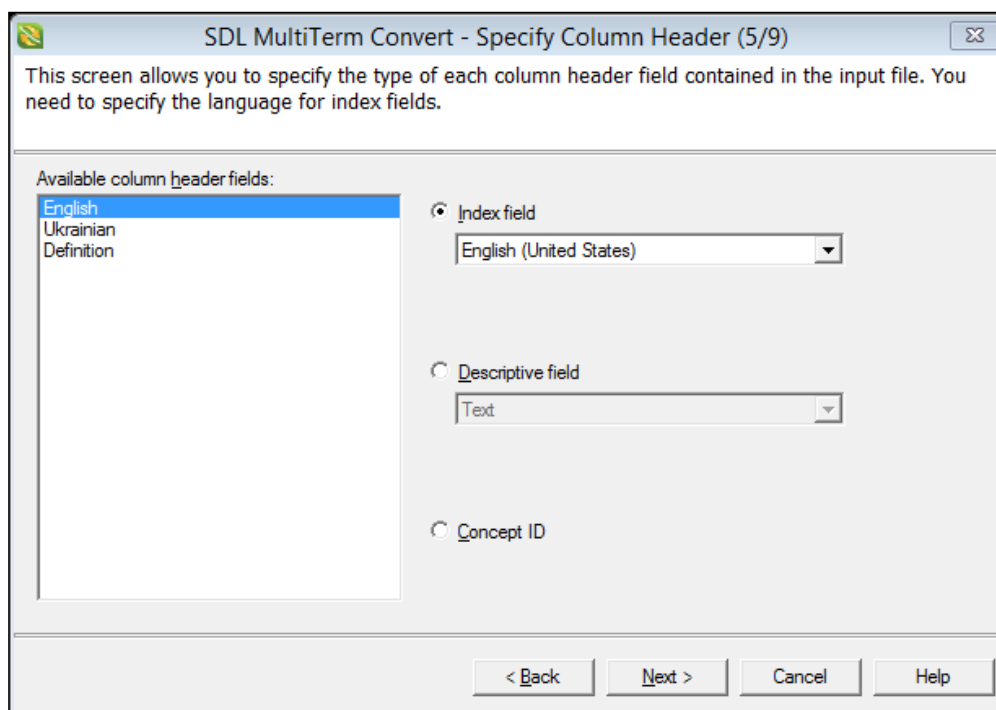
– **Log file** – файл у форматі *.log*, який містить інформацію про виконані операції та виявлені помилки у процесі конвертації;

▪ клацнути по кнопці **Next**;

▪ у діалоговому вікні **Specify Column Header (5/9)** необхідно встановити параметри для кожного поля термінологічної бази:

– у полі Available column header fields виділити поле English (усі поля, які містять безпосередньо терміни на визначених мовах термінологічної

бази, є індексними полями) і надати йому статус індексного поля, відмітивши опцію **Index Field** та вибравши із списку **English**;

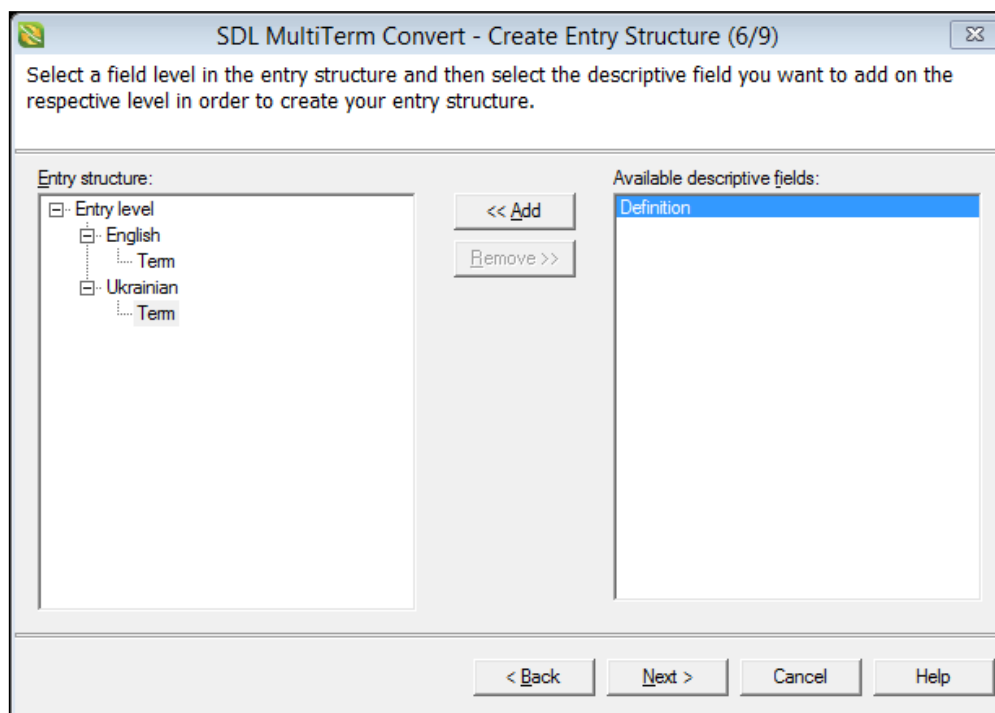

- повторити попередній крок для поля **Ukrainian**;
- поле **Definition** містить додаткову інформацію і є описовим полем (**Descriptive field**). У полі **Available column header fields** вибрати рядок **Definition**, відмітити опцію **Descriptive Field** і встановити тип даних для даного поля – **Text**.

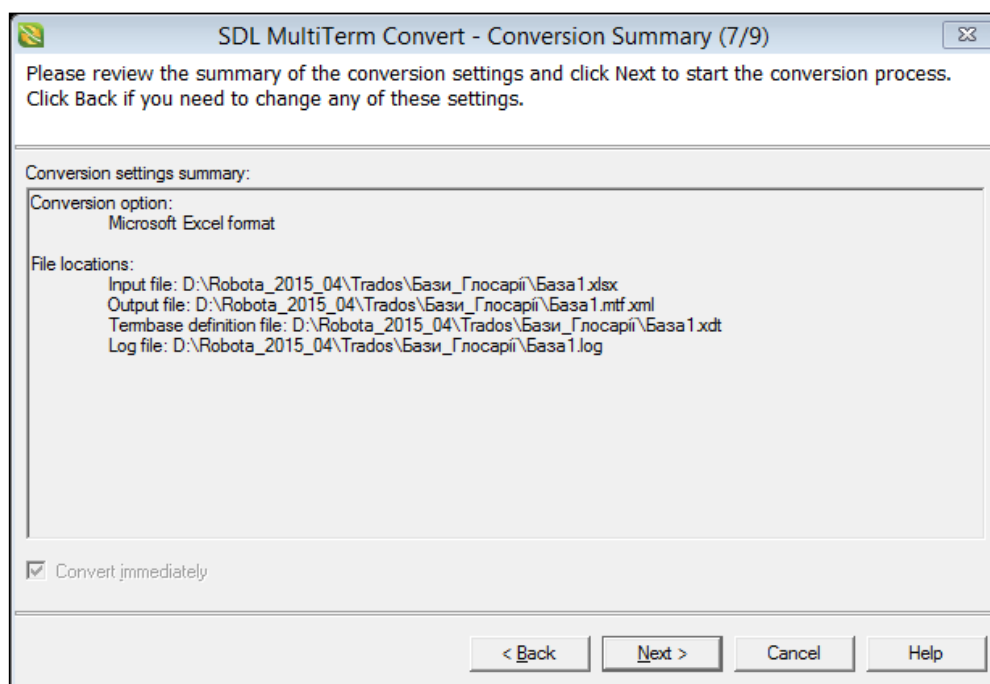
- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Create Entry Structure (6/9)** необхідно сформуванати структуру термінологічної бази.

Оскільки у структурі термінологічних записів файлу *.xls* наявний опис терміну на українській мові, який розміщений у полі **Definition**, то це необхідно відобразити у структурі майбутньої термінологічної бази. Для цього в полі **Available descriptive fields** вибрати запис **Definition**, встановити курсор на запис **Ukrainian** і клацнути по кнопці **Add**. Ця процедура забезпечить додавання описового поля **Definition** на рівень української мови (**index field**). Якщо у структурі термінологічних записів були передбачені і заповнені додаткові описові поля (приклади контекстного застосування терміну,

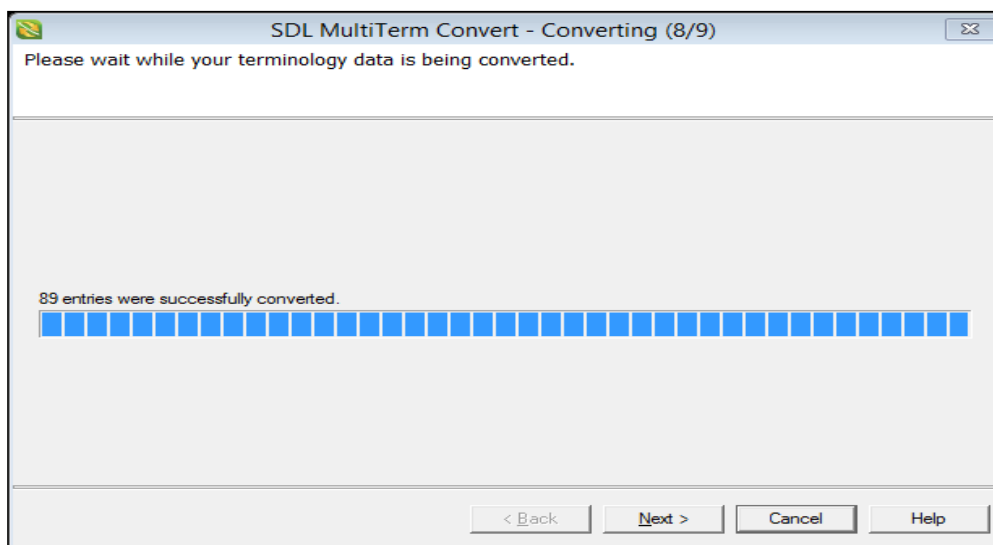
відомості про джерело розміщення відомостей щодо терміну тощо), то їх назви також будуть відображені у полі **Available descriptive fields**.

Формування структури описових полів термінологічної бази у цьому випадку полягатиме у додаванні відповідної назви описового поля за допомогою кнопки **Add** на відповідний рівень структури термінологічної бази у полі **Entry structure**.

- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Conversion Summary (7/9)** буде відображена інформація про формати вихідних і новостворених файлів та місця їх розміщення у файловій структурі;
- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Converting (8/9)** буде відображено кількість успішно перетворених записів, які увійдуть до термінологічної бази;

- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Conversion Complete (9/9)** для завершення конвертації клацнути по кнопці **Finish**.
- за результатами операції конвертування у каталозі, в якому був розміщений вихідний файл у форматі *.xls*, буде сформовано три нових файла з аналогічними назвами вихідного файла у форматах *.xml*, *.xdt*, *.log*.

2.3 Наповнення та редагування термінологічних баз

Наповнення термінологічної бази термінологічними записами є одним із основних видів роботи з нею. Найбільш ефективним способом при цьому є імпортування підготовлених спеціальним чином термінологічних записів у вигляді файла у форматі *.xml*. Отримати такий файл можна різними шляхами, зокрема: конвертуванням термінологічних записів, структурованих у таблиці

MS Excel, конвертуванням термінологічних записів із формату *.tbx* (аналогічно до попереднього варіанту), експортуванням записів із термінологічних баз, створених у форматі *.sdltb* тощо.

Для наповнення термінологічної бази термінологічними записами, представленими у форматі *.xml*, необхідно:

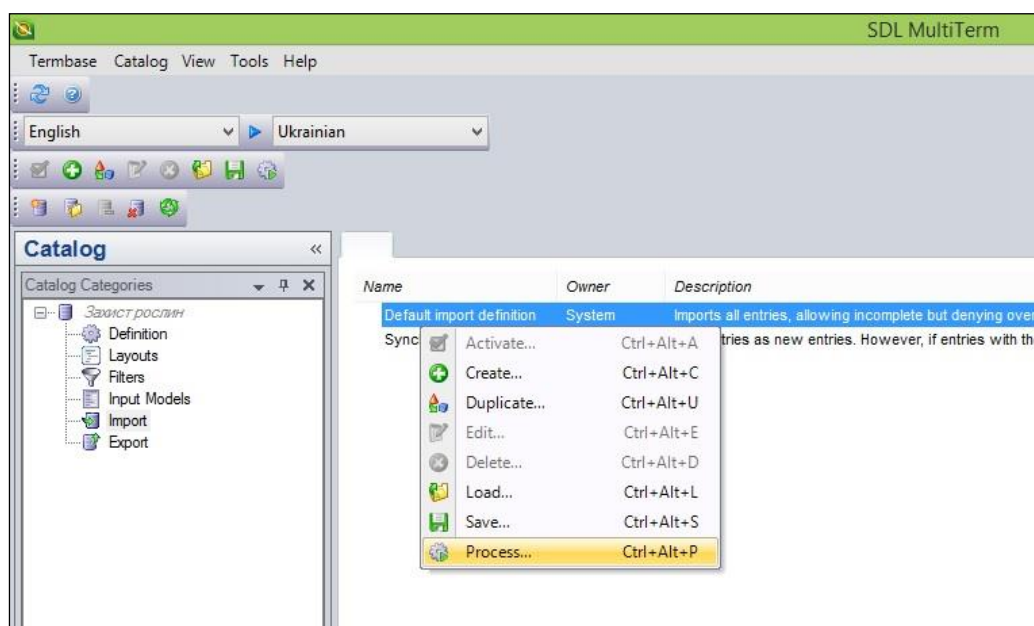
- завантажити **SDL MultiTerm Desktop**;

- відкрити новостворену або існуючу термінологічну базу, до якої будуть додані термінологічні записи, отримані за результатами конвертування (дані зберігаються у форматі *.xml*). Для цього виконують послідовність дій:

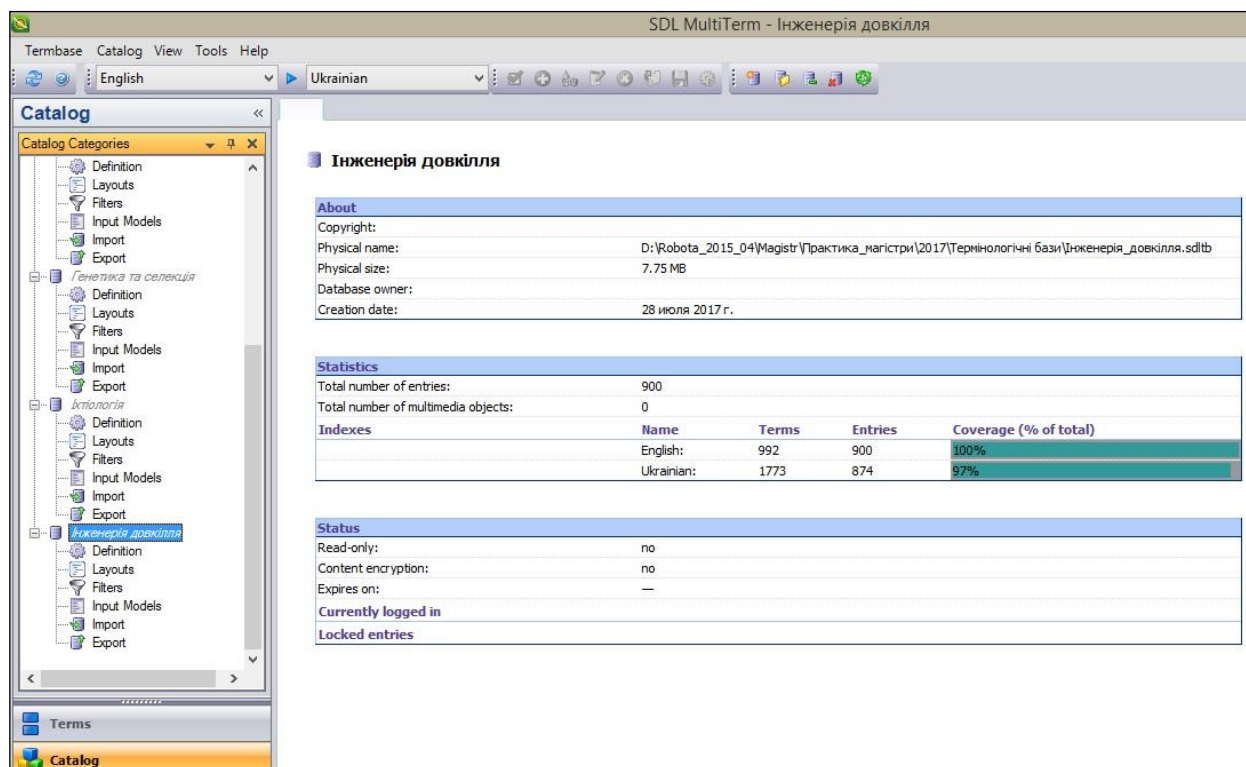
Termbase ⇒ Open Termbase;

- у діалоговому вікні **Select Termbases**, використовуючи кнопку **Browse**, знайти у файловій структурі файл із потрібною термінологічною базою (формат файлу *.sdltb*). Назва вибраної бази з'явиться у полі **Name** (буде відображена та назва, яка записувалась у поле *Friendly Name* при створенні бази). Клацнути по кнопці **OK**. Вибрана термінологічна база буде відкрита у режимі роботи **Terms**;

- перейти у режим роботи **Catalog**. У цьому режимі буде відображено інформаційне поле із загальними відомостями про відмічену термінологічну базу та статистикою її наповнення;

- на панелі навігації вибрати команду **Import**;
- клацнути правою клавішею на записі **Default Import Definition** та вибрати у контекстному меню команду **Process**;
- буде запущено майстер імпорту даних. У діалоговому вікні **Import Wizard (step 2 of 8)** в налаштуваннях **General Settings** проти поля **Import file** клацнути по кнопці **Browse** і вибрати у файловій структурі файл у форматі **.xml**, отриманий раніше у процесі конвертації (проте біля назви файлу буде розширення **.mtf**). Відмітити опцію **Fast Import**;
- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Import Wizard (step 7 of 8)** у полі **Import Definition Summary** буде відображено інформацію про файл, що підготовлений для імпортування, та файл із можливими помилками (формат **.log**). Для запуску процесу імпортування клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Import Wizard (step 8 of 8)** у полі **Processing the Import** буде відображено інформацію про кількість записів, які успішно імпортовані до термінологічної бази;
- клацнути по кнопці **Next**, потім **Finish**;
- перейти у режим роботи **Catalog**;
- у вікні **Catalog Categories** клацнути по назві термінологічної бази, до якої було здійснено імпортування термінологічних записів;
- у правій частині вікна буде відображена статистика наповнення бази термінологічними даними. Зокрема, під заголовком **Terms** буде наведено число термінів на кожній із мов, які присутні у базі. Ці числові дані можуть не співпадати для усіх мов у випадку запису різного числа синонімів до термінів. Під заголовком **Entries** числові значення вказуватимуть на кількість записів у термінологічній базі. Якщо ці числа не співпадають для усіх мов, це свідчить про те, що на тій мові, де число записів менше, не до кожного терміна є відповідник. Перейшовши у режим роботи **Terms**, можна виявити терміни без відповідників і доповнити їх перекладами на відповідній мові.

Отримання XML файла із термінологічної бази

У випадку, коли виникає необхідність об'єднання кількох термінологічних баз в одну чи доповнення існуючої бази термінологічними записами з іншої бази тощо, найбільш ефективним способом перенесення термінологічних даних є оформлення їх у вигляді *.xml* файла. Технологічний процес таких операцій полягатиме у експортуванні потрібних записів із термінологічної бази у форматі *.xml*, а потім у імпортуванні цього файла до потрібної бази.

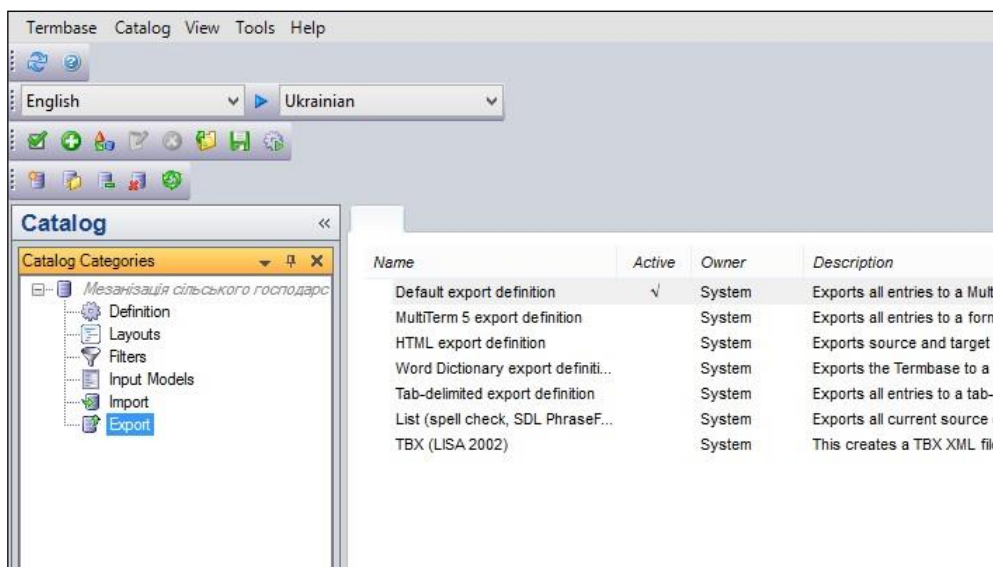
Для експортування термінологічних даних із бази, яка сформована у форматі *.sdlbt* необхідно:

- завантажити **SDL MultiTerm Desktop**;
- відкрити існуючу термінологічну базу, з якої планується експортувати термінологічні дані. Для цього виконують послідовність дій: **Termbase** ⇒ **Open Termbase**;
- у діалоговому вікні **Select Termbases**, використовуючи кнопку **Browse**, знайти у файловій структурі файл із потрібною термінологічною

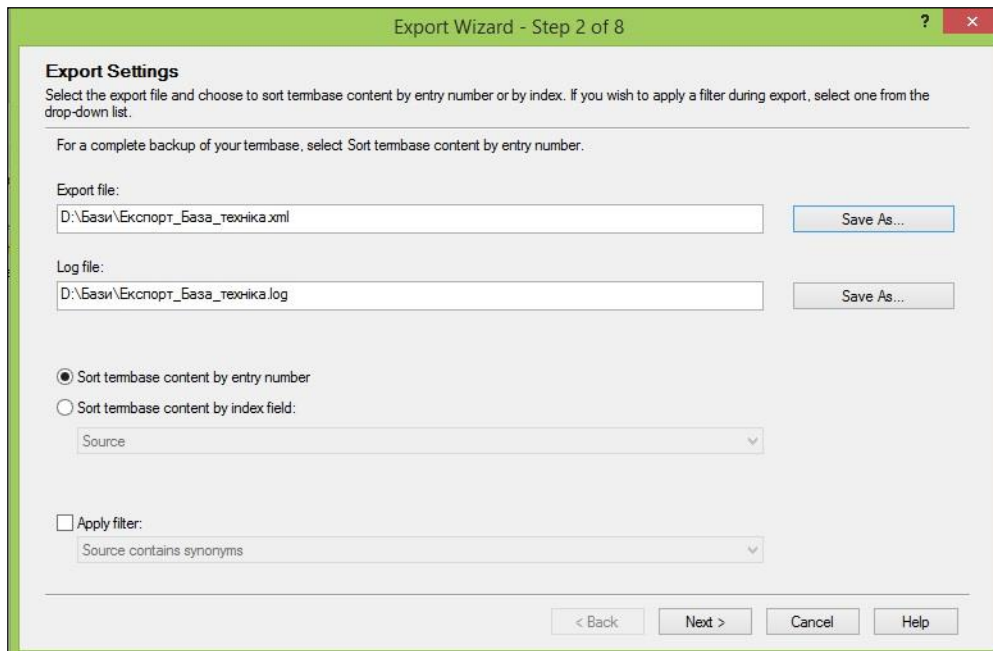
базою (формат файлу *.sdltb*). Назва вибраної бази з'явиться у полі **Name**.

Клацнути по кнопці **ОК**;

- перейти в у режим роботи **Catalog**;
- на панелі навігації вибрати команду **Export**;

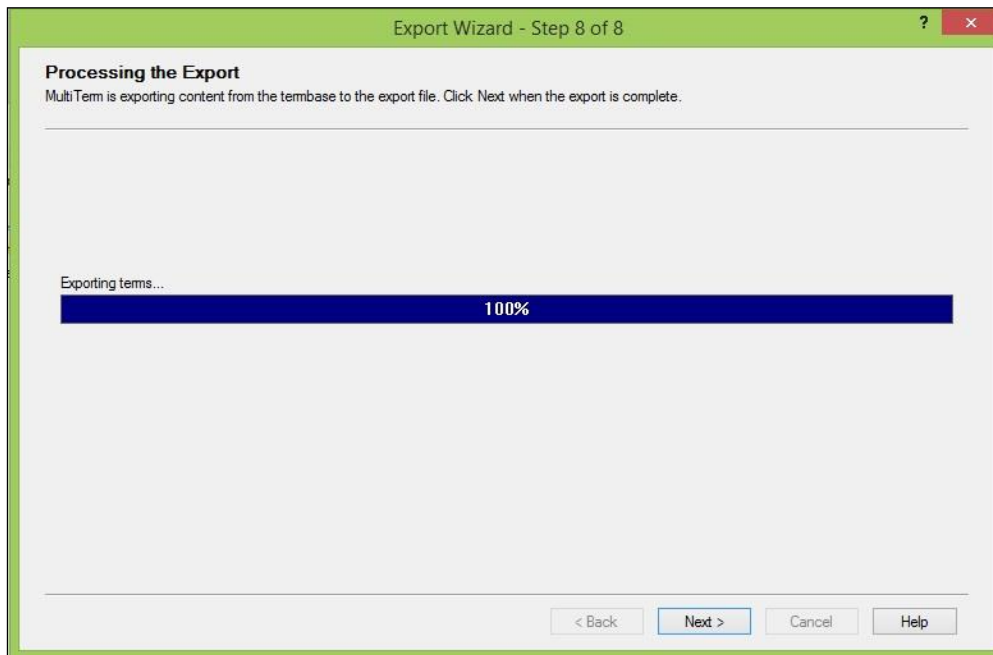
- клацнути правою клавішею на записі **Default Export Definition** та вибрати у контекстному меню команду **Process**;

- буде запущено майстер експорту даних. У діалоговому вікні **Export Wizard (step 2 of 8)** в налаштуваннях **Export Settings** проти поля **Export file** клацнути по кнопці **Save As** і вибрати у файловій структурі місце для збереження файлу у форматі *.xml* та назвати його. Автоматично, разом із

файлом у форматі *.xml*, буде створено у тому ж католозі, під тією ж назвою файл у форматі *.log* для запису помилок експортування;

- клацнути по кнопці **Next**;

- у наступному вікні буде відображено процес експортування даних;
- клацнути по кнопці **Next**, потім **Finish**;
- експортовані термінологічні записи у форматі *.xml* можуть бути у подальшому імпортовані до потрібної термінологічної бази.

Наповнення термінологічних баз засобами SDL MultiTerm Extract

Важливою передумовою ефективного здійснення перекладу спеціалізованих текстів є наявність термінологічної бази відповідних специфічних термінів. Створенню такої термінологічної бази має передувати процес отримання термінологічних записів, характерних для певної галузі. Цього можна досягти шляхом використання термінологічних наборів зі словників галузевих термінів, глосаріїв та інших джерел. Проте процес створення таких термінологічних баз може бути суттєво прискорений за допомогою програмного додатку *SDL MultiTerm Extract*. Сутність роботи цього додатку полягає у тому, що в автоматизованому режимі здійснюється аналіз тексту на будь-якій мові і забезпечується формування певного списку

слів чи словосполучень, який, вірогідно, складається із галузевих термінів, що є в цьому тексті. Якщо для аналізу пропонується вирівняний паралельний текст на двох мовах (у форматі *.tmx*), то буде сформовано список, який міститиме не тільки терміни, а й відповідні їх переклади. Після певних дій користувача, які дозволяють підтвердити чи відхилити пропоновані варіанти, отримані списки додаються безпосередньо до файлу вибраної термінологічної бази у форматі *.sdltb*, що дозволяє використовувати її у процесі перекладу документів засобами SDL Trados Studio.

Для формування термінологічної бази засобами SDL MultiTerm Extract необхідно:

- створити нову порожню термінологічну базу або визначити існуючу базу, до якої будуть додані вилучені терміни;

- підготувати у форматі *.doc* текст, який є специфічним для певної галузі і містить відповідні терміни, які планується вилучити для майбутньої термінологічної бази (якщо планується вилучати терміни із україномовного тексту, то файл необхідно підготувати у форматі *.txt* або *.rtf*). При цьому може бути створена одномовна база, додавання перекладених варіантів до якої потребуватиме додаткових дій;

- **або** підготувати вирівняний паралельний текст на двох мовах (у форматі *.tmx*), який містить терміни на двох мовах. При цьому може бути створена двомовна термінологічна база, яка буде готова до використання в SDL Trados Studio або може бути доповнена додатковою інформацією у межах відповідних описових полів;

- завантажити **SDL MultiTerm Extract**, виконавши послідовність дій:

Пуск ⇒ Программы ⇒ SDL ⇒ SDL MultiTerm ⇒ SDL MultiTerm Extract;

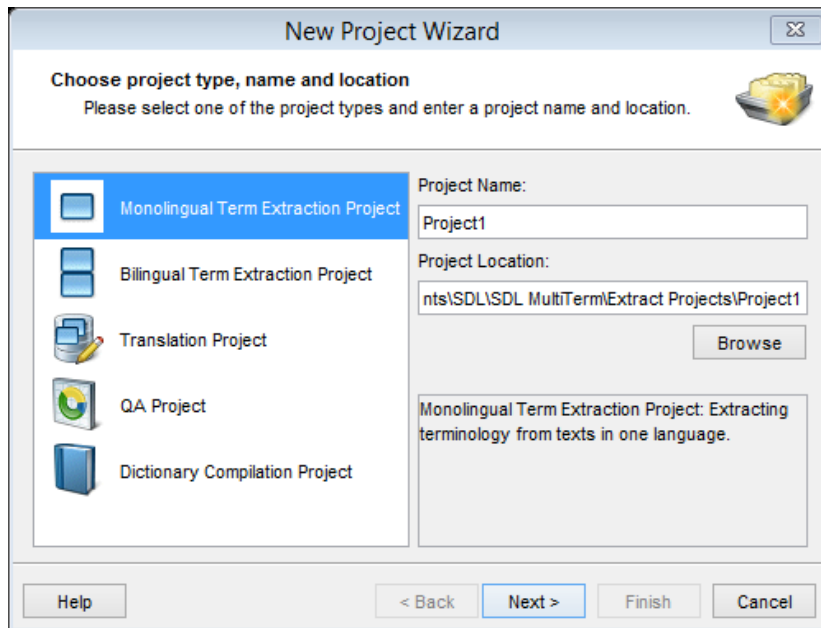
- у пункті меню **File** вибрати команду **New Project**;

- у вікні **New Project Wizard** вибрати тип проекту:

- *Monolingual Term Extraction Project* – при вилученні термінології із одномовного тексту;

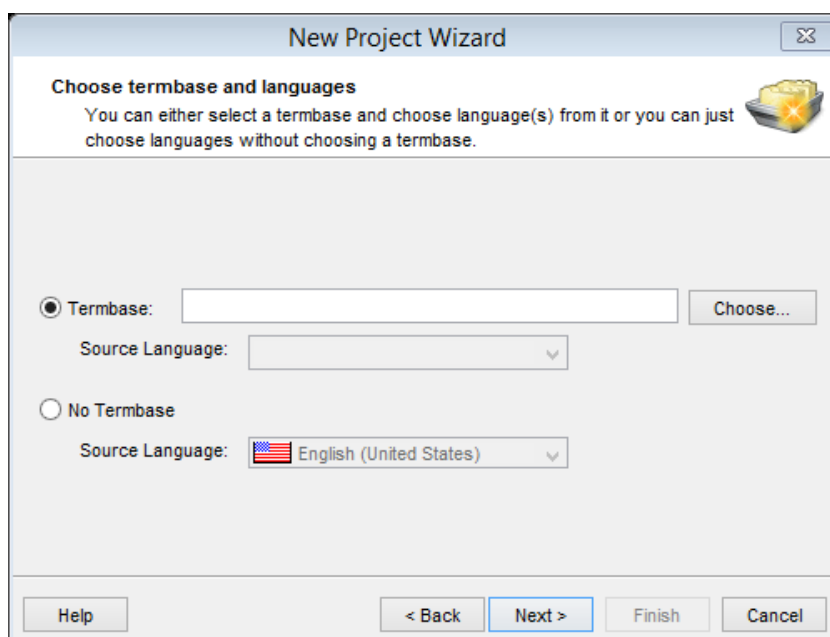
- *Bilingual Term Extraction Project* – при вилученні термінології із вирівняного паралельного тексту (у форматі *.tmx*);

▪ у полі **Project Name** записати назву проекту, у полі **Project Location** клацнути по кнопці **Browse** та вибрати у файловій структурі місце, де буде збережено проект;

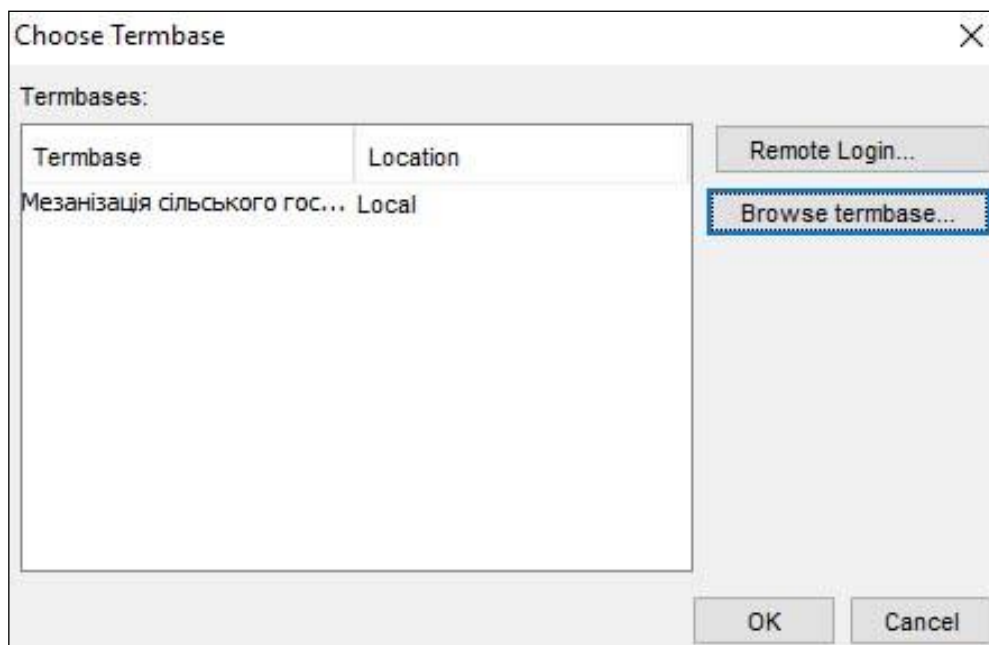

▪ клацнути по кнопці **Next**;

▪ у наступному вікні клацнути по кнопці **Choose...**;

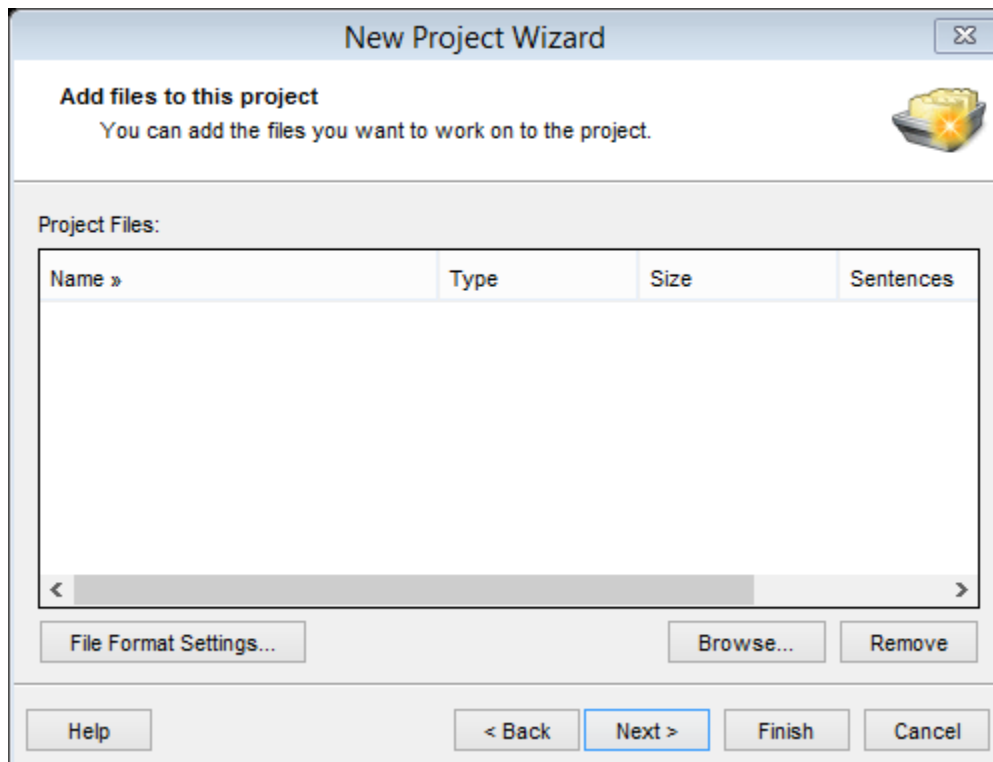

▪ у вікні **Choose Termbase** клацнути по кнопці **Browse Termbase** та вибрати у файловій структурі файл у форматі *.sdltb*, отриманий раніше у процесі створення порожньої термінологічної бази, або вибрати файл із іншою базою, куди планується додати терміни;

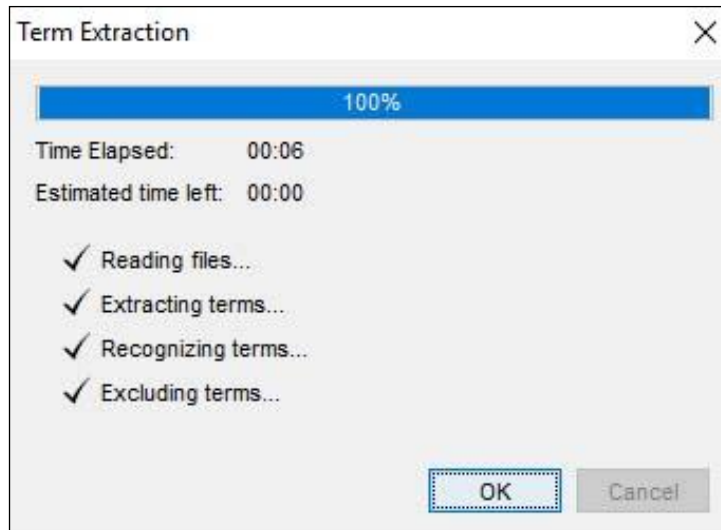

- клацнути по кнопці **Ок**;
- у полі **Source Language** вибрати із списку мову, на якій буде представлено текст для вилучення термінів;
- клацнути по кнопці **Next**;
- у наступному вікні клацнути по кнопці **Browse** та вибрати у файловій структурі раніше підготовлений файл:
 - у форматі *.doc* – при вилученні термінології із одномовного тексту за вибраним раніше варіантом проекту *Monolingual Term Extraction Project*;
 - у форматі *.tmx* – при вилученні термінології із вирівняних паралельних текстів за вибраним раніше варіантом проекту *Bilingual Term Extraction Project*;

Одночасно можна додавати групу файлів із текстами на одній мові. Додані файли у процесі здійснення процедури аналізу та екстрагування термінів не мають бути відкриті у інших додатках (зокрема у MS Word для перегляду).

- клацнути по кнопці **Add**, потім **Finish**;
- у вікні **Confirm** клацнути по кнопці **Yes**;
- у вікні **Term Extraction** відобразиться процес вилучення термінології;

- клацнути по кнопці **OK**;
- у структурі **SDL MultiTerm Extract** буде відображено три робочих вікна: **Term**, **Concordance** та **Term Properties**;
- у вікні **Term** буде представлено ряд термінів або із варіантами перекладів, залежно від попередньо обраного проекту та вихідних файлів;

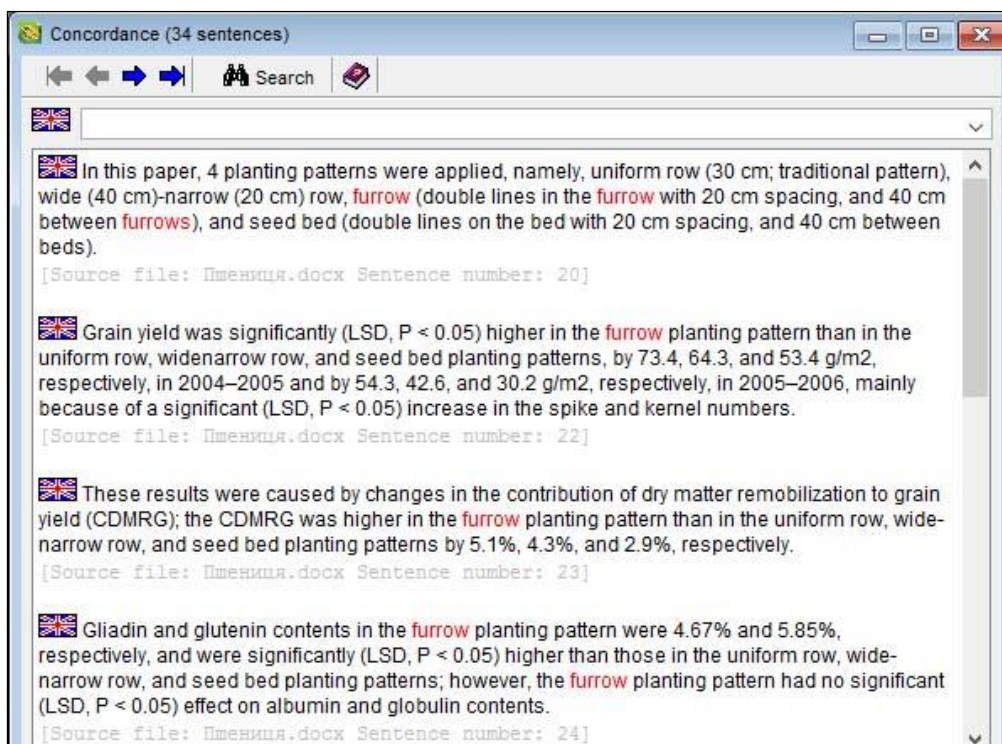
Score	Domain	f
99	<None>	☐ dry matter remobilization
77	<None>	☐ Effect of irrigation
99	<None>	☐ Effect of planting pattern
89	<None>	☐ et al
55	<None>	☐ Fang
72	<None>	☐ flood irrigated
46	<None>	☐ flour
62	<None>	☐ followed
94	<None>	☐ furrow
72	<None>	☐ furrow irrigated
99	<None>	☐ furrow planting pattern
93	<None>	☐ furrow planting pattern produced the highest
97	<None>	☐ furrow planting pattern than in the uniform row
85	<None>	☐ gliadin and glutenin contents
63	<None>	☐ grain filling
93	<None>	☐ grain protein content
99	<None>	☐ grain yield
85	<None>	☐ grain yield and quality
89	<None>	☐ grain yield and yield composition

▪ здійснити аналіз запропонованого переліку термінів на предмет доцільності внесення їх до термінологічної бази;

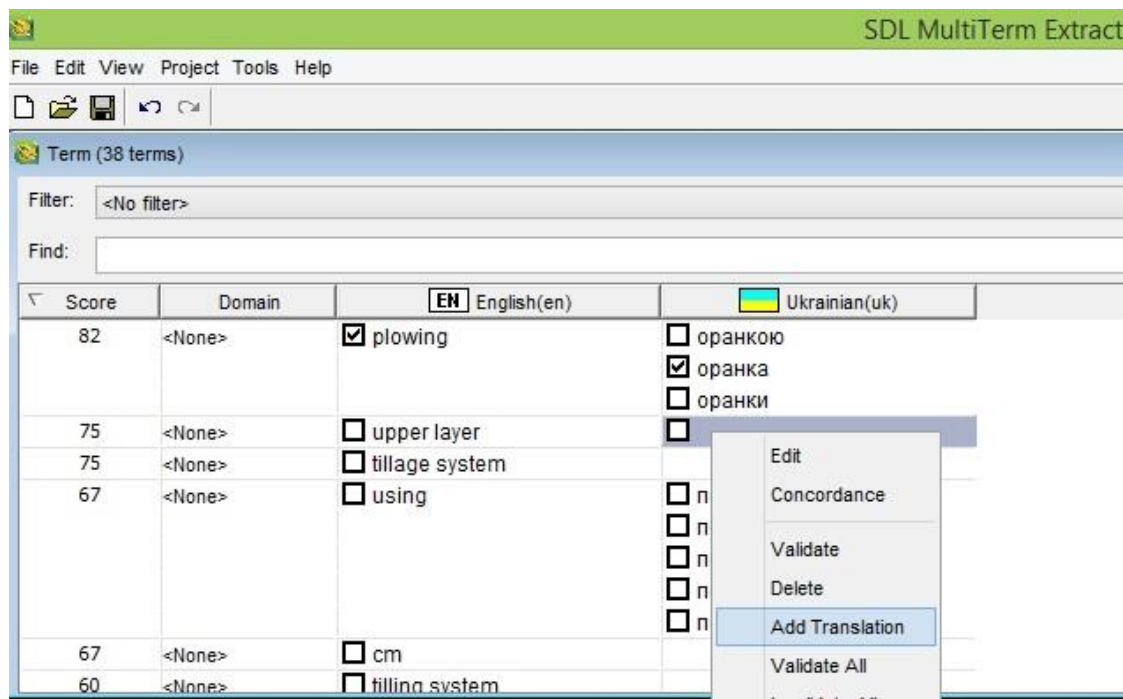
▪ у випадку, коли запропонований термінологічний запис дійсно є терміном, і його доцільно внести до термінологічної бази, необхідно проти нього поставити позначку у порожньому прямокутнику. Якщо до терміну пропонуються варіанти перекладу, то відповідні позначки необхідно поставити проти усіх потрібних варіантів.

▪ якщо запропоновані варіанти термінів потребують певних змін чи доповнень, необхідно клацнути по потрібному варіанті правою клавішею миші та вибрати у контекстному меню команду **Edit**. З'явиться можливість внесення необхідних змін;

▪ якщо виникають сумніви щодо використання запропонованого запису у якості терміну, варто перевірити його використання у відповідному контексту. Для цього необхідно клацнути по потрібному варіанті запису правою клавішею миші та вибрати у контекстному меню команду **Concordance**. У вікні **Concordance** будуть відображені усі фрагменти тексту, в яких зустрічається вилучений запис. Аналіз текстових фрагментів дозволить зробити більш обґрунтований вибір того чи іншого запису в якості терміну;

▪ якщо проти терміну відсутній варіант перекладу, клацнути правою клавішею миші по пустому місці проти терміну та вибрати у контекстному меню команду **Add Translation**. Буде надана можливість записати варіант перекладу та зробити відмітку у прямокутному полі;

▪ після завершення аналізу запропонованого переліку термінів, внесення необхідних змін та встановлення позначок навпроти потрібних

варіантів термінологічних записів, у полі **Filter** вибрати із списку опцію **Only Validated**;

- у вікні **Term** залишитися список лише відмічених варіантів, тобто тих, які будуть додані до термінологічної бази;

- для експортування підготовлених термінів до термінологічної бази у пункті меню **File** вибрати команду **Export...**;

- у вікні **Export Wizard** клацнути по кнопці **Next**;

- у наступному вікні залишити вибрану опцію **Export to the project termbase (...)**, у дужках біля якої записана назва термінологічної бази, вибраної на попередніх етапах створення проекту з екстрагування. До зазначеної термінологічної бази будуть додані відібрані терміни.

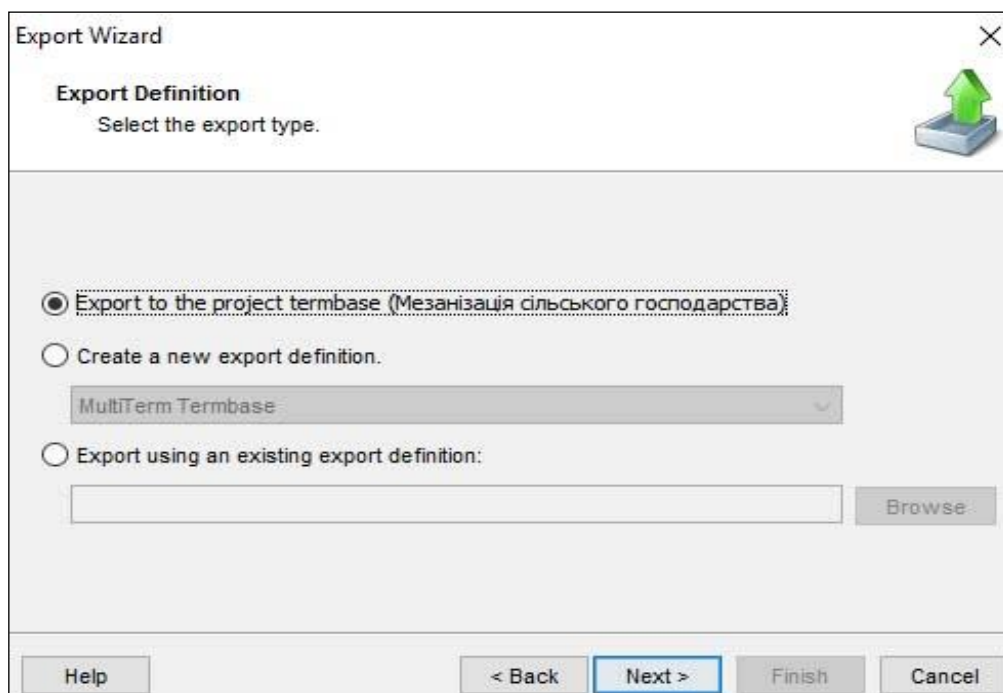
- клацнути по кнопці **Next**;

- у наступному вікні у полі **Filter** вибрати із списку опцію **Only Validated**;

- клацнути по кнопці **Next**;

- у наступному вікні клацнути по кнопці **Next**;

- у наступному вікні вибрати потрібний варіант внесення експортованих термінів до визначеної бази. Клацнути по кнопці **Next**;

- у вікні **Completing the Export Wizard** для запуску процесу експортування термінів клацнути по кнопці **Finish**;
- у вікні **Export** відобразиться процес експортування термінології в базу;
- клацнути по кнопці **OK**;
- у вікні **Confirm** клацнути по кнопці **Yes**;
- завантажити **SDL MultiTerm Desktop** та відкрити для перегляду наповнену експортованими даними термінологічну базу.

Редагування термінологічних баз

Після створення термінологічної бази та наповнення її певною кількістю термінів, як правило, виникає необхідність додавання нових термінів, внесення пояснюючих описів до термінів шляхом заповнення описових полів, уведення синонімів до термінів у вихідній чи цільовій мовах тощо. Для здійснення зазначених дій з існуючою базою необхідно:

- завантажити **SDL MultiTerm Desktop**;
- у пункті меню **Termbase** вибрати команду **Open Termbase**;
- у файловій структурі знайти файл із потрібною термінологічною базою (формат файлу *.sdltb*);
- у вікні **Terms** при активованій закладці **Termbases** буде відображено перелік відкритих термінологічних баз. Зеленою позначкою буде відмічена активна база. За необхідності відмітити базу, до якої планується внести зміни;
 - для перегляду змісту бази клацнути по закладці **Browse**;
 - у вікні **Terms** буде відображено список усіх термінів, які є в базі. При цьому, вибравши у верхній частині вікна із спливаючого списку потрібну мову, можна виводити перелік термінів на вказаній мові;
 - якщо у списку виділити якийсь термін, то у правій частині вікна буде відображено значення цього терміну на тих мовах, на яких він занесений у термінологічну базу із заповненими описовими полями;

- *для додавання перекладу терміну:*
 - виділити термін у вікні **Terms**, для якого не існує перекладу (у правій частині відобразиться цей же термін на одній з мов);
 - у пункті меню **Edit** вибрати команду **Edit**;
 - у правій частині вікна під назвою мови, на якій необхідно ввести переклад терміну, з'явиться порожнє поле, куди необхідно встановити курсор і записати варіант перекладу;

- у пункті меню **Edit** вибрати команду **Save**;

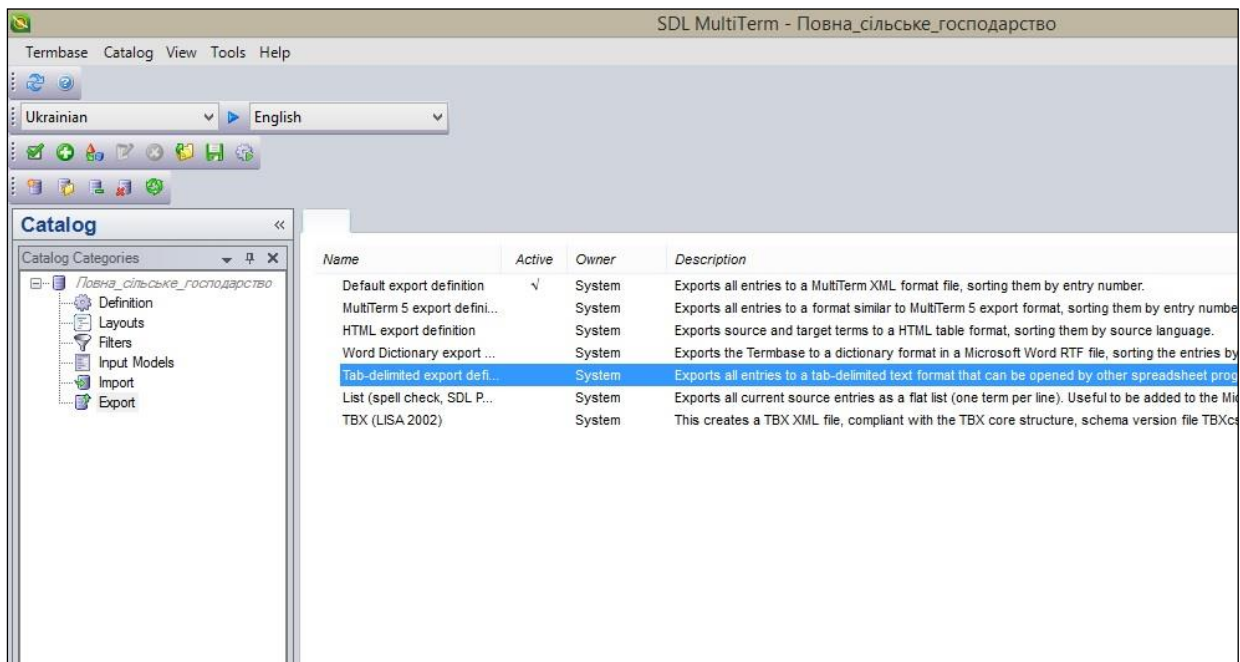
- *для додавання описових полів:*

- перейти у режим роботи **Catalog**;
- у вікні **Catalog Categories** виділити пункт **Definition**;
- викликати контекстне меню і вибрати команду **Edit**;
- виконати запропоновані кроки по додаванню описових полів та встановленню їх типу даних;

- *для комплексного редагування термінологічної бази:*

Якщо термінологічна база наповнювалася переважно шляхом імпортування записів з інших баз, типовою може бути ситуація, коли записи можуть відрізнятися між собою за цілим рядом ознак, а саме: написання термінів з великої чи маленької літери, наявність чи відсутність лапок, наявність різноформатних лапок, наявність зайвих розділових знаків і символів перед та після термінів тощо. Впорядкування великої за обсягом бази, у якій присутні зазначені ознаки, в SDL MultiTerm Desktop є тривалим і трудомістким процесом. Підвищення ефективності в цьому процесі можна досягти шляхом застосування такого алгоритму дій:

- експортувати записи термінологічної бази до файлу у форматі .txt, скориставшись функцією **Tab-delimited export definition**;
- відкрити отриманий .txt файл за допомогою будь-якого текстового редактора та скопіювати отриманий зміст до документа текстового процесора *MS Word*;

– перетворити записи термінологічної бази у табличну форму, скориставшись командою **Преобразовать в таблицу** та здійснити комплекс заходів з редагування записів термінологічної бази відповідними інструментами. У першу чергу – це використання команди **Заменить**, яка дозволить видалити зайві символи в усій базі, замінити одні символи іншими тощо;

– скопіювати відредаговану таблицю записів термінологічної бази до робочої книги табличного процесора *MS Excel* та підготувати її до конвертування;

– переконвертувати файл із термінологічними записами у форматі *.xls* засобами *SDL MultiTerm Convert* до файла у форматі *.xml*;

– імпортувати відредаговані дані термінологічної бази у форматі *.xml* до нової або існуючої термінологічної бази, яка концентруватиме однотипно впорядковані записи.

Формування термінологічних баз засобами Google Translate

Невід’ємною складовою професійної діяльності перекладача є застосування мережевих систем онлайн-перекладу, оскільки такі системи досить широко застосовують як допоміжний інструментарій завдяки їх

доступності та постійному розвитку і вдосконаленню. Незважаючи на наявність великої кількості таких систем, зокрема, Google Translate, Microsoft Translator, SDL FreeTranslation, Babylon, Bing тощо, найбільшою популярністю користується Google Translate. Використання саме цієї системи доцільне не тільки з позиції здійснення перекладу в автоматичному режимі, а також як можливість реалізації ефективної технології формування термінологічних баз. Цей процес може відбуватися паралельно із процесом перекладу.

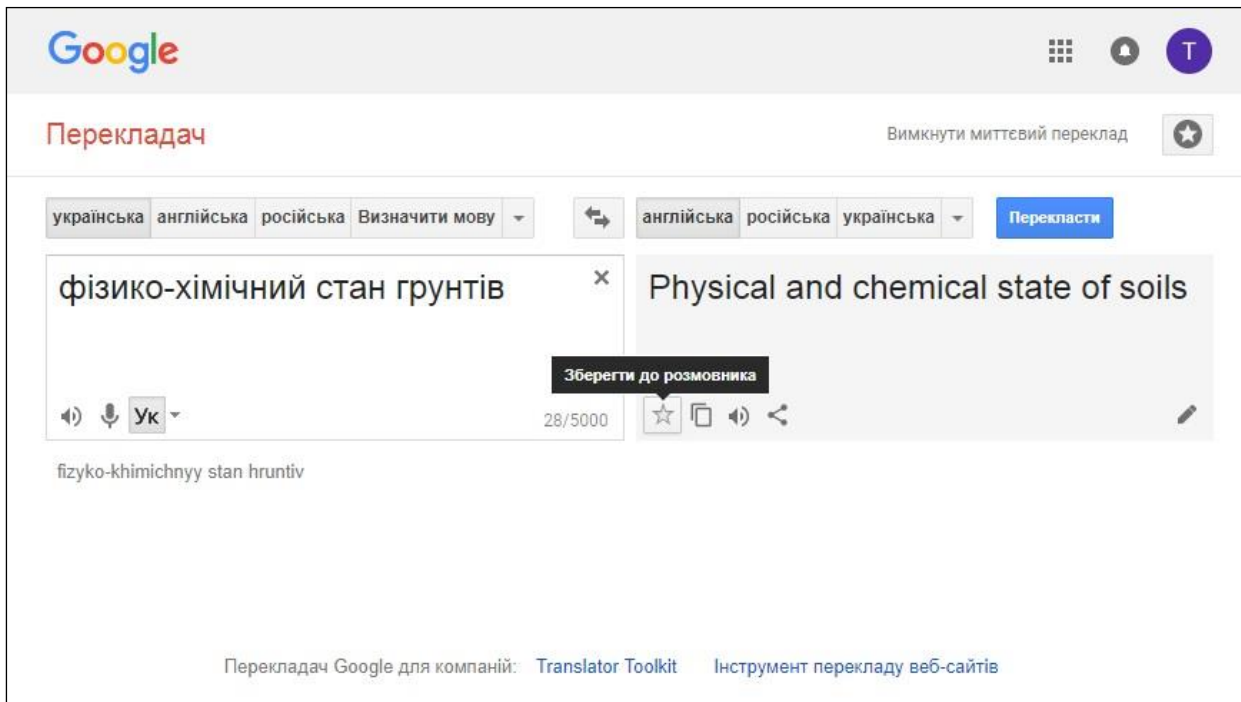
Сутність такої технології формування термінологічної бази полягає у додаванні до так званого «розмовника» у Google Translate вихідних і перекладених термінів з подальшим експортуванням їх до Google Таблиці. Отримані у табличній формі термінологічні записи експортуються до таблиці MS Excel, які за описаною вище технологією засобами SDL MultiTerm Convert конвертуються до формату *.xml*.

Зокрема, для реалізації такої технології формування термінологічної бази необхідно:

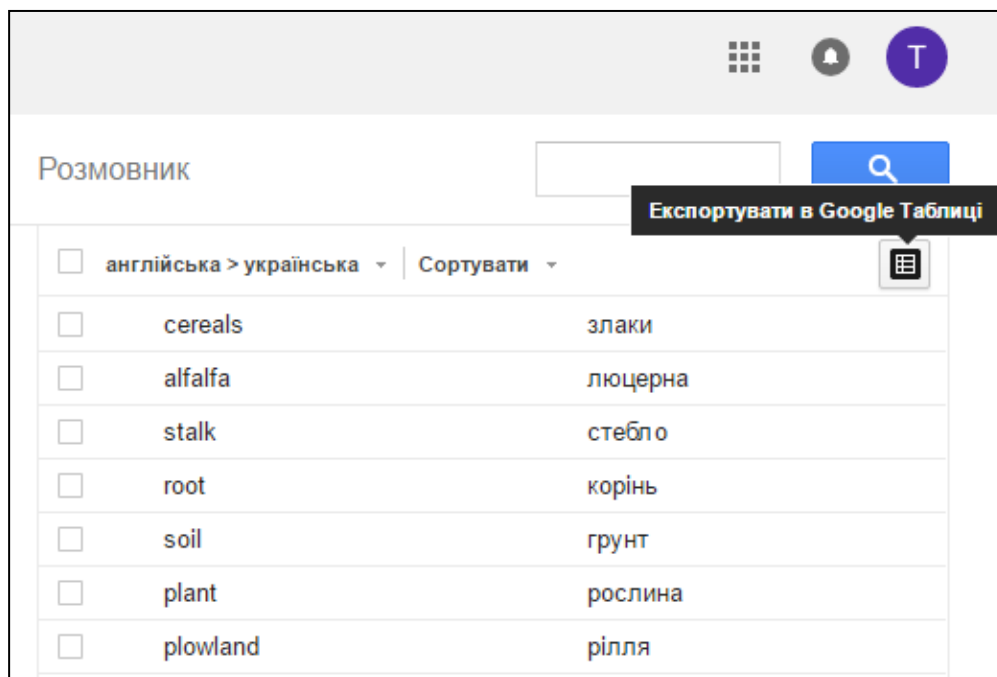
- завантажити Google Translate;
- встановити напрям перекладу та записати термін на вихідній мові;
- після отримання перекладу терміну на цільовій мові клацнути по кнопці **Зберегти до розмовника**;

▪ система здійснить запит щодо вибору із списку облікового запису або введення нового. Це передбачає наявність власного облікового запису Google. Після введення необхідних параметрів облікового запису перекладений термін буде додано до власного розмовника. Така процедура повторюється щодо всіх термінів, які планується занести до розмовника;

- для перегляду вмісту розмовника необхідно клацнути по кнопці **Показати розмовник**;

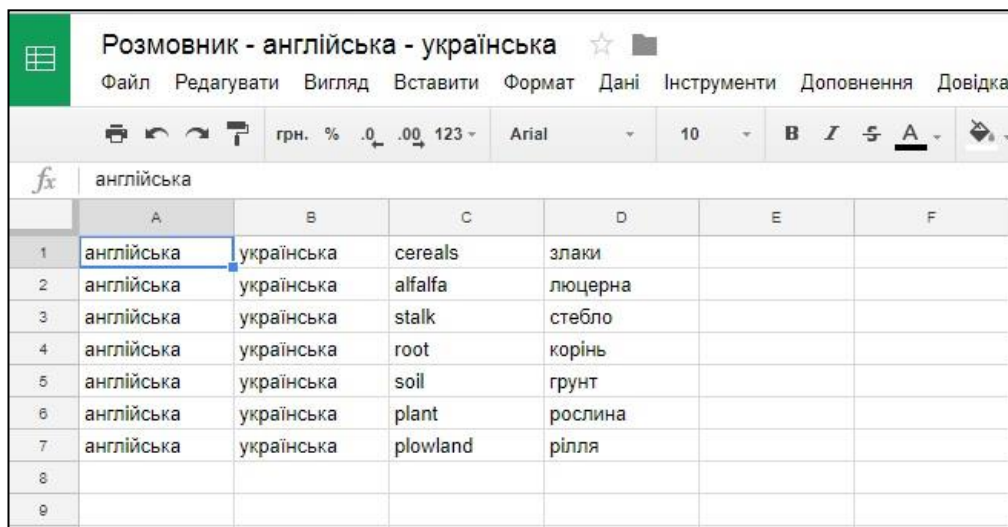
▪ за необхідності у будь-який період часу усі накопичені термінологічні записи можуть бути відсортовані за потрібною мовною парою і експортовані у *Google Таблиці*. Для сортування записів за напрямом перекладу у структурі вікна **Розмовника** клацнути по кнопці **Усі записи** та вибрати зі списку потрібний мовний напрям. Із загального масиву занесених до розмовника термінологічних даних будуть відсортовані тільки ті, які відповідають визначеним умовам;

- для експортування відсортованих термінологічних даних до *Google Таблиць* клацнути по кнопці **Експортувати в Google Таблиці**;

- у діалоговому вікні *Google Диск (Import document)* клацнути по кнопці **Import the data**;

- експортовані дані будуть розміщені у табличній формі;

	англійська	українська				
1	англійська	українська	cereals	злаки		
2	англійська	українська	alfalfa	люцерна		
3	англійська	українська	stalk	стебло		
4	англійська	українська	root	корінь		
5	англійська	українська	soil	грунт		
6	англійська	українська	plant	рослина		
7	англійська	українська	plowland	рілля		
8						
9						

- отримані записи у таблиці Google можуть бути легко імпортовані у вигляді таблиці у форматі *.xlsx* з можливістю подальшого використання в якості вихідних структурованих записів для створення термінологічної бази;

- для імпортування термінологічних записів у формат *.xlsx* виконати послідовність дій **Файл**⇒ **Завантажити як**⇒ **Microsoft Excel**;

- у редакторі MS Excel структурувати термінологічні записи за вимогами, описаними у п.2.3.1;

- переконвертувати підготовлені термінологічні записи засобами *SDL MultiTerm Convert* до формату *.xml* та імпортувати їх до термінологічної бази у форматі *.sdltb*.

2.4 Пошук та фільтрування записів термінологічної бази

Ефективність роботи з термінологічною базою значною мірою визначається наявністю інструментарію, який дозволяє здійснювати пошук термінів у базі за різними критеріями. У *SDL MultiTerm Desktop* є можливість

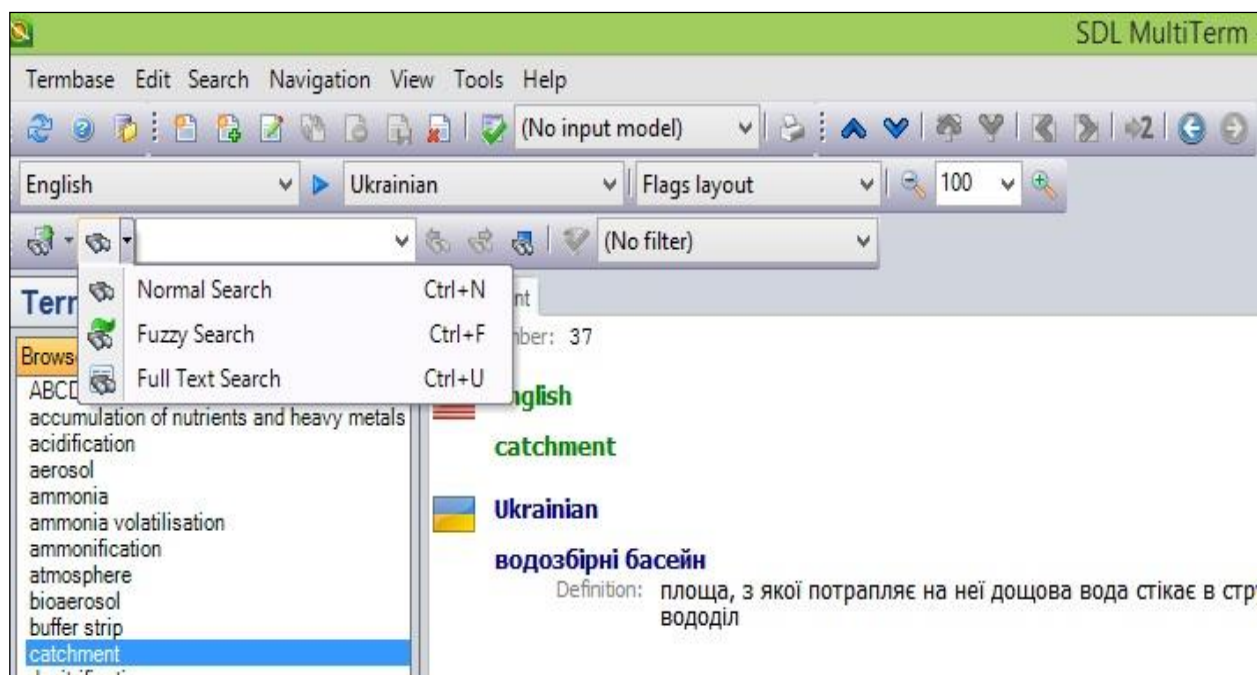
реалізувати пошук термінів серед загального масиву за трьома основними варіантами:

- *звичайний пошук* (normal search);
- *нечіткий пошук* (fuzzy search);
- *повнотекстовий пошук* (full text search).

Застосування звичайного пошуку дозволяє швидко знаходити терміни в термінологічній базі, які є ідентичними до запису у пошуковому рядку.

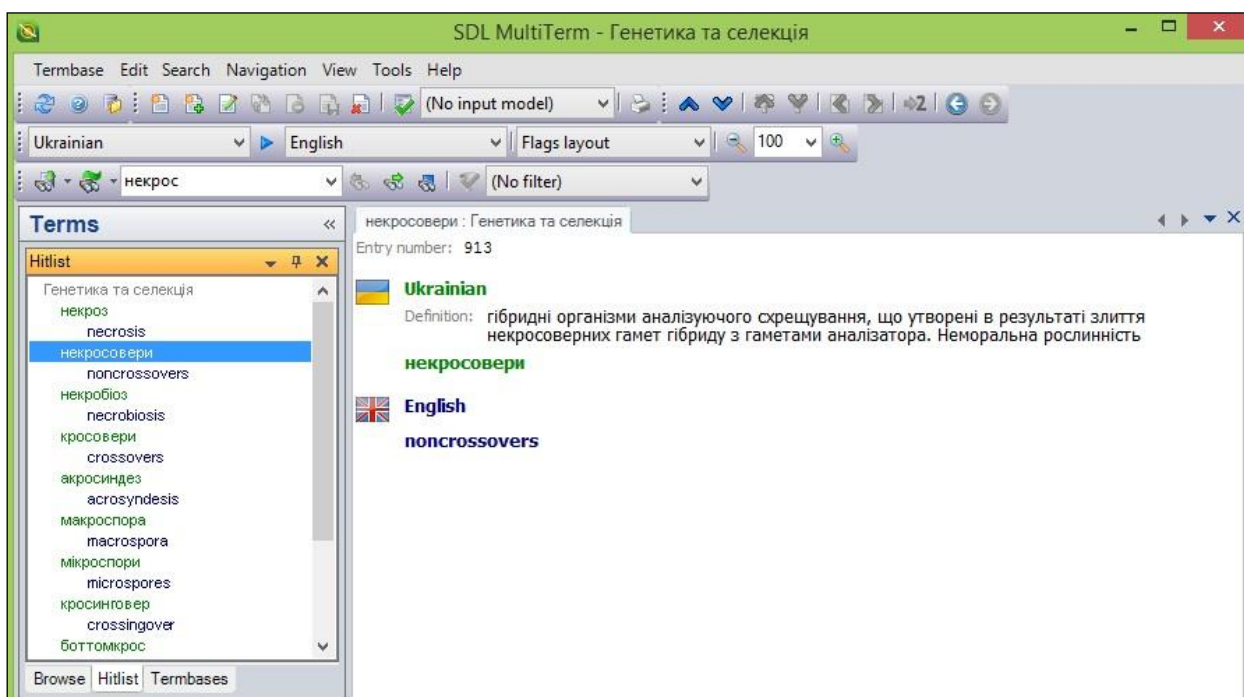
Варіант нечіткого пошуку є корисним у випадку, коли точний варіант запису терміну, що знаходиться у термінологічній базі, є невідомим. Такий пошук дозволяє знаходити терміни за подібним або ідентичним варіантом їх запису.

Повнотекстовий пошук є ефективним у випадку пошуку термінів за вмістом описових полів. Тобто, якщо у структурі термінологічної бази передбачені описові поля, і вони заповнені, то знайти навіть невідомий термін можна, записавши слово або словосполучення у пошуковий рядок, яке може міститися у полі із визначенням до терміну, контекстному полі або будь-якому іншому описовому полі.

Для здійснення пошуку терміну у термінологічній базі за одним із зазначених варіантів необхідно:

- на панелі інструментів пошуку **SDL MultiTerm Desktop** поруч із полем пошуку біля кнопки у вигляді бінокля клацнути по трикутнику і розкрити список із необхідним варіантом пошуку;
- вибрати необхідний варіант пошуку. Кожному із варіантів пошуку відповідає окремий вигляд піктограми, який буде свідчити про те, який варіант активований;

- записати у поле пошуку слово або словосполучення, яке відповідає умовам обраного варіанту пошуку;
- натиснути клавішу **Enter** на клавіатурі;
- автоматично буде активована вкладка **Hitlist** на панелі **Terms**, у якій будуть відображені усі записи, що відповідають пошуковому запиту. Вибір будь-якого запису у списку дозволить відобразити усі параметри терміну в основному вікні. У випадку застосування повнотекстового пошуку набір символів, слово або словосполучення, які були введені у пошуковий рядок, будуть виділені жовтим кольором у знайдених варіантах.

Застосування фільтрів

У структурі SDL MultiTerm є потужний інструмент, який дозволяє ефективно здійснювати пошук та сортування термінів у термінологічній базі. Таким інструментом є система фільтрів, яку користувач може створити самостійно та визначати критерії фільтрування для кожного фільтра (наприклад, фільтрувати записи можна за датою внесення чи зміни термінів; за літерою, на яку починаються чи закінчуються терміни; за автором записів; за наявністю графічного зображення в описовому полі тощо). Фільтри можуть застосовуватися при виконанні операцій перегляду термінологічної бази, пошуку термінів, імпортування, експортування записів. Наприклад, можна створити фільтр, який дозволить відсортувати термінологічні записи, у яких відсутні варіанти термінів на цільовій мові. При експортуванні може виявитися корисним фільтр, який дозволить вилучити із масиву тільки ті терміни, які були створені у визначений часовий проміжок.

Для створення фільтра необхідно:

- завантажити **SDL MultiTerm Desktop**;
- відкрити потрібну термінологічну базу;
- перейти у режим роботи **Catalog**;

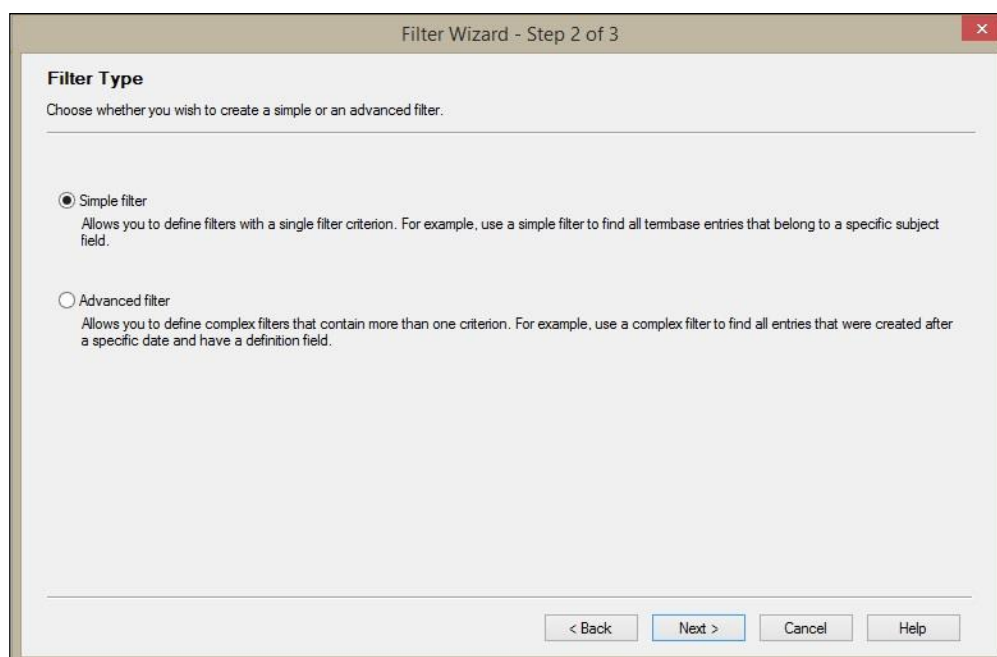

- у вікні **Catalog Categories** виділити пункт **Filters**;
- викликати контекстне меню і вибрати команду **Create**;

- у діалоговому вікні **Filter Wizard** буде зазначено перелік кроків, які необхідно виконати для створення фільтра. Клацнути по кнопці **Next**;
- у наступному діалоговому вікні **Filter Wizard (Step 1 of 3)** необхідно у поле **Name** записати назву фільтра. Ця назва буде висвітлюватися у переліку фільтрів під час роботи із термінологічною базою або під час здійснення операцій імпорту чи експорту записів. Клацнути по кнопці **Next**;

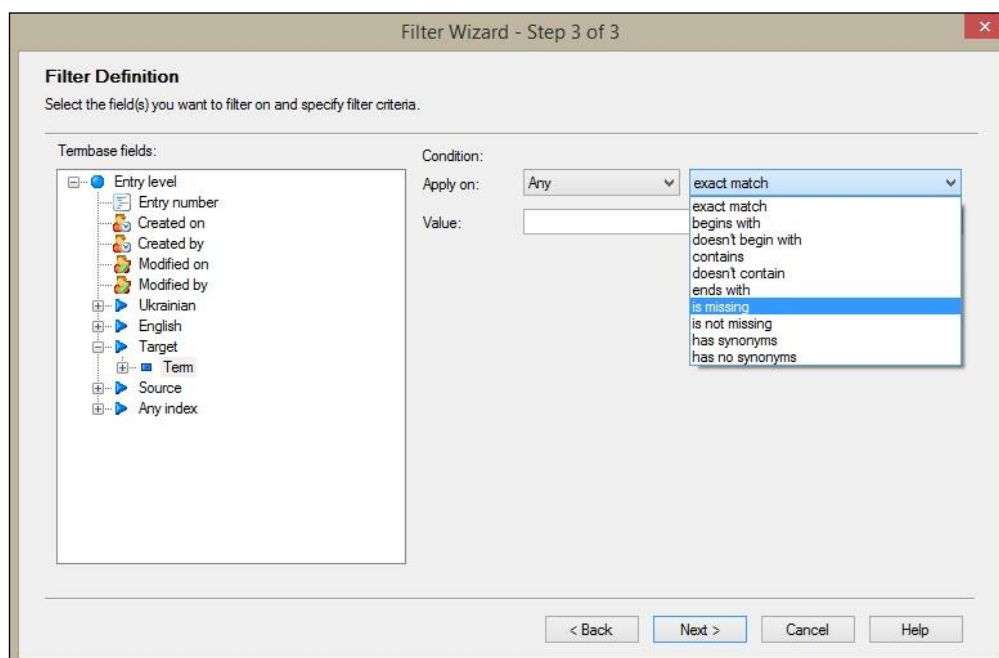

- у діалоговому вікні **Filter Wizard (Step 2 of 3)** відмітити необхідну опцію для вибору типу фільтра.

▪ **Simple filter** – для створення фільтра з одним критерієм відбору, **Advanced filter** – для створення фільтра, у якому для сортування записів можна задати більше ніж один критерій. Клацнути по кнопці **Next**;

▪ у діалоговому вікні **Filter Wizard (Step 3 of 3)** безпосередньо здійснюють встановлення критеріїв. Зокрема, у полі **Termbase fields** відмічають рівень записів термінологічної бази, на який буде поширено дію критерія. Наприклад, якщо, ми хочемо створити фільтр, що дозволить відсортувати термінологічні записи, у яких відсутні варіанти термінів на цільовій мові, то необхідно виділити пункт **Target⇒ Term**. У полі **Apply on** вибрати із першого списку пункт **Any**, а з іншого – пункт **is missing**.

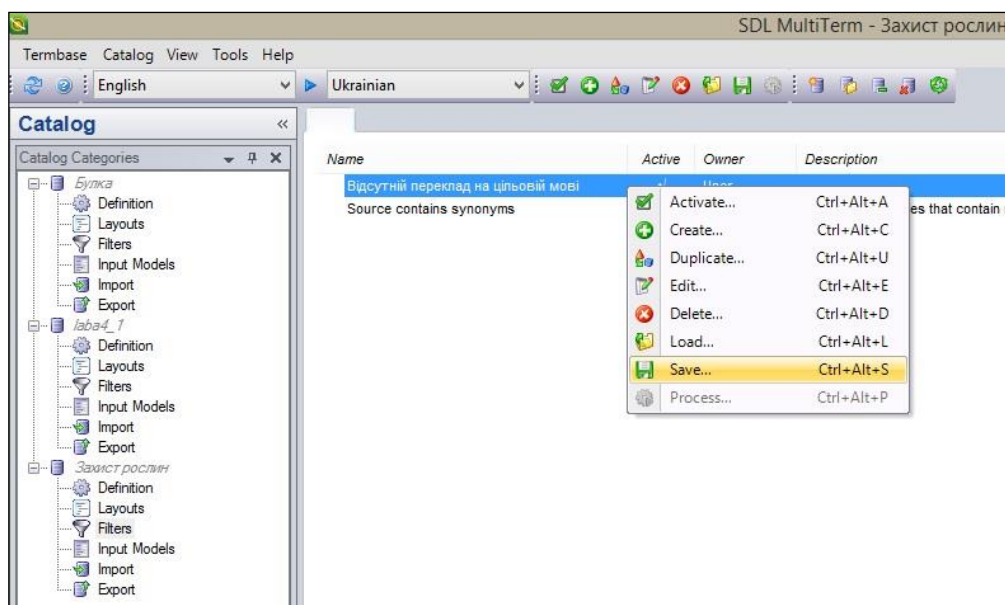

▪ створений фільтр за вибраними критеріями забезпечить знаходження усіх записів термінологічної бази, у яких відсутні варіанти термінів на цільовій мові. Клацнути по кнопці **Next** потім **Finish**;

▪ у списку наявних фільтрів поряд зі стандартним, який створений системою, буде відображено назву власноруч створеного фільтра.

Один чи кілька фільтрів, створені за певними критеріями, будуть доступними тільки для тієї бази, в межах якої вони створювалися. Для використання розроблених фільтрів у інших термінологічних базах необхідно завантажити файл із відповідним фільтром до потрібної бази. Попередньо

потрібний фільтр необхідно зберегти у файловій структурі із тієї бази, де він був створений. Файл із фільтром зберігається у форматі *.xdf*.

Застосування фільтрів у SDL MultiTerm можливе у двох режимах: режим жорсткого і м'якого фільтра. У режимі «м'який фільтр» масив записів, які не відповідають умовам фільтру, виділяються іншим (менш виразним) шрифтом. Режим жорсткого фільтра приховує записи, які не відповідають умовам фільтру. Такий режим завжди використовується в операціях імпорту та експорту термінологічних записів.

Для увімкнення режиму «жорсткий фільтр» необхідно виконати послідовність дій **Search⇒ Hard Filter Mode**.

2.5 Створення вирівняних паралельних текстів засобами WinAlign

Об'єднання файлів засобами WinAlign

Для формування вирівняного паралельного тексту, на основі якого буде формуватися база пам'яті перекладів, використовується окремий програмний додаток **WinAlign**. На початковому етапі цієї роботи необхідно підготувати два аналогічних документа (паралельні тексти) на вихідній і цільовій мовах, однакових за структурою. Це передбачає співпадання у вихідному та перекладеному документі за послідовністю розміщення заголовків, абзаців,

таблиць, схем та інших елементів тексту. За таких умов вирівнювання паралельних текстів буде максимально ефективним. Формати файлів, у яких можуть бути представлені вихідні матеріали для вирівнювання текстів, досить різноманітні, зокрема: txt, rtf, doc, docx, dotx, docm, dotm, xls,xlsx, xltx, xlsx, ppt, pps, pot, odt, ods, csv, cat, exe, dll, ocx, html, asp, jsp, aspx, ascx тощо. На початковому етапі створення проекту із вирівнювання паралельних текстів система *WinAlign* пропонує вибрати один із них у списку відповідного діалогового вікна.

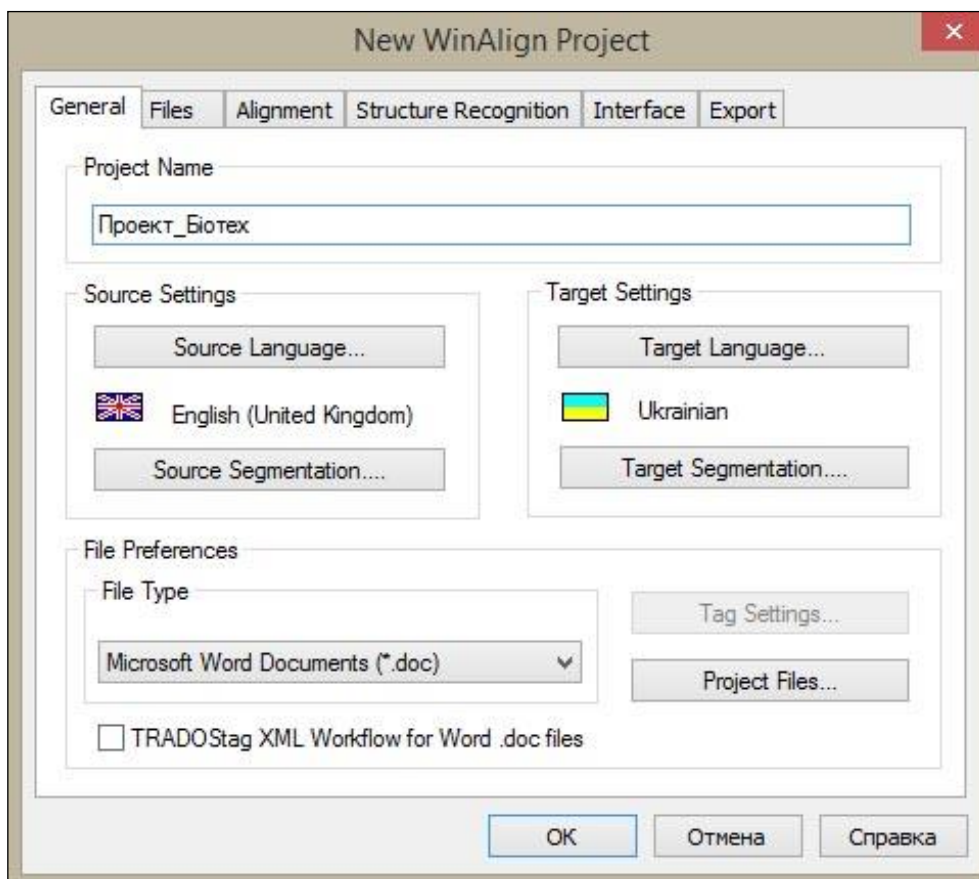
Для створення файла із вирівняним паралельним текстом у форматі *.tmx* з використанням **WinAlign** виконують такі дії:

- завантажити **SDL Trados Studio** ;
- перейти у режим роботи **Home** і на панелі інструментів клацнути по кнопці **Align Translated Documents**. Буде здійснено завантаження додатку **WinAlign**;

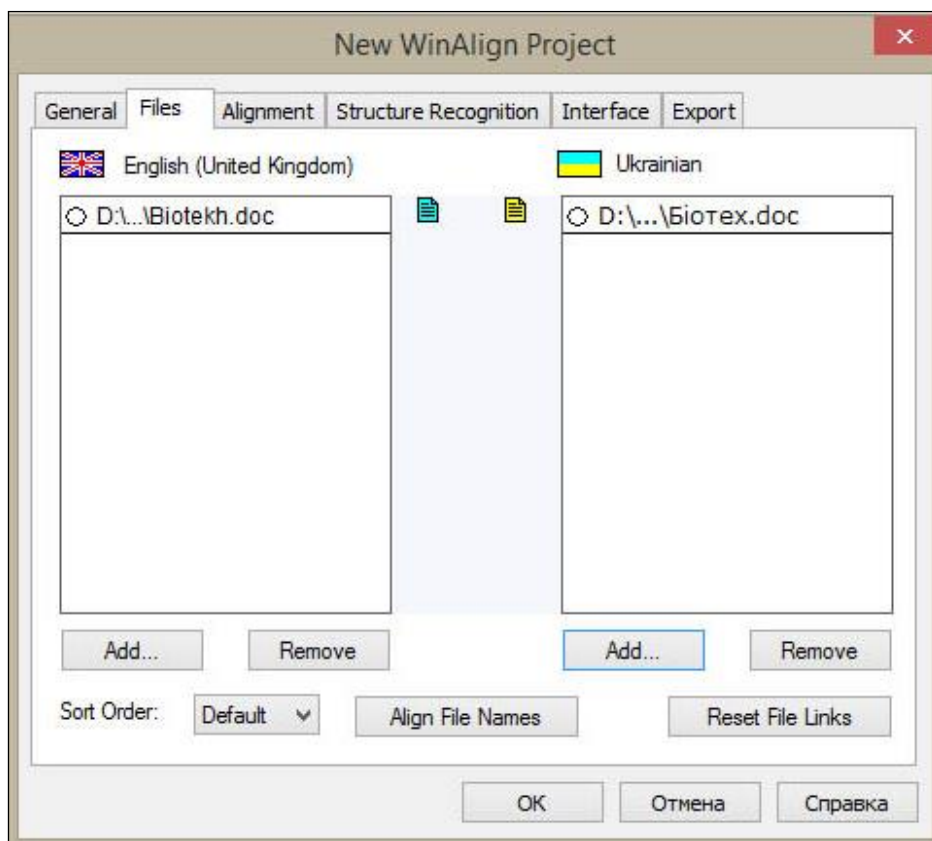
- у пункті меню **File** вибрати команду **New Project**. Кінцевою метою будь-якого проекту у *WinAlign* є отримання вирівняного паралельного тексту для наповнення бази пам'яті перекладів, яку в майбутньому можна буде використовувати для підвищення ефективності перекладу з використанням систем автоматизованого перекладу;

- у відкритому діалоговому вікні **New WinAlign Project** при активованій закладці **General** у полі **Project Name** записати назву нового проекту;

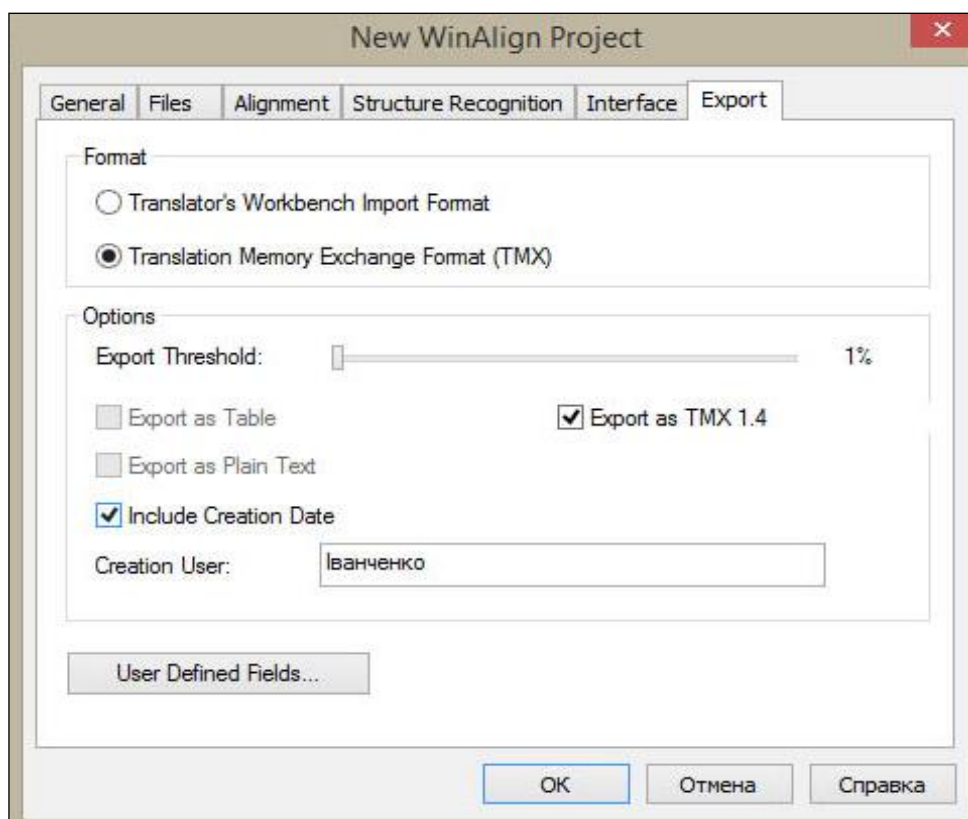
- за допомогою кнопок **Source Language** та **Target Language** встановити вихідну та цільову мову, на яких попередньо підготовлені вихідні файли (наприклад, вихідна мова **English (United States)**, цільова – **Ukrainian**). При цьому варто зазначити, що ця база в подальшому може бути використана не тільки при здійсненні перекладів у напрямі *English→Ukrainian* , а й у напрямі *Ukrainian→ English*, але для цього потрібно здійснити ряд дій щодо зміни напрямку бази (див. далі);

- у полі **File Type** за допомогою спливаючого меню вибрати із списку пункт *Microsoft Word Documents (.doc)* або інший, який відповідає формату вихідних файлів;
- перейти на закладку **Files**. Для додавання файлу на вихідній мові клацнути по кнопці **Add** під заголовком із зазначенням вихідної мови;
- у вікні **Add Source Files**, яке з'явиться, у файловій структурі знайти та відмітити заздалегідь підготовлений файл із текстом на вихідній мові;
- клацнути по кнопці **Открыть**;
- у прямокутному полі відобразиться шлях у файловій структурі до обраного файлу;
- здійснити аналогічні дії щодо файлу із документом на цільовій мові;
- для встановлення зв'язків між вибраними файлами клацнути по кнопці **Align File Names**. При цьому між піктограмами у вигляді аркушу () синього і жовтого кольору буде встановлено суцільну лінію, а піктограми змінять вигляд на подвійний аркуш ();

- перейти на закладку **Export**. У полі **Format** відмітити пункт **Translation Memory Exchange Format (TMX)**, а в полі **Creation User** вказати параметри автора проекту (наприклад власне прізвище);

- для завершення створення проекту клацнути по кнопці **OK**. При цьому вікно **New WinAlign Project** буде закрито, а у вікні **Project** будуть показані зв'язки між файлами на вихідній і цільовій мовах у створеному проекті.

Редагування зв'язків у паралельному тексті

Для редагування зв'язків у паралельному тексті:

- з метою остаточного об'єднання файлів, на основі яких буде сформовано вирівняний паралельний текст, у пункті меню **Alignment** вибрати команду **Align File Pair**. По завершенню процесу об'єднання клацнути по кнопці **Ok**;

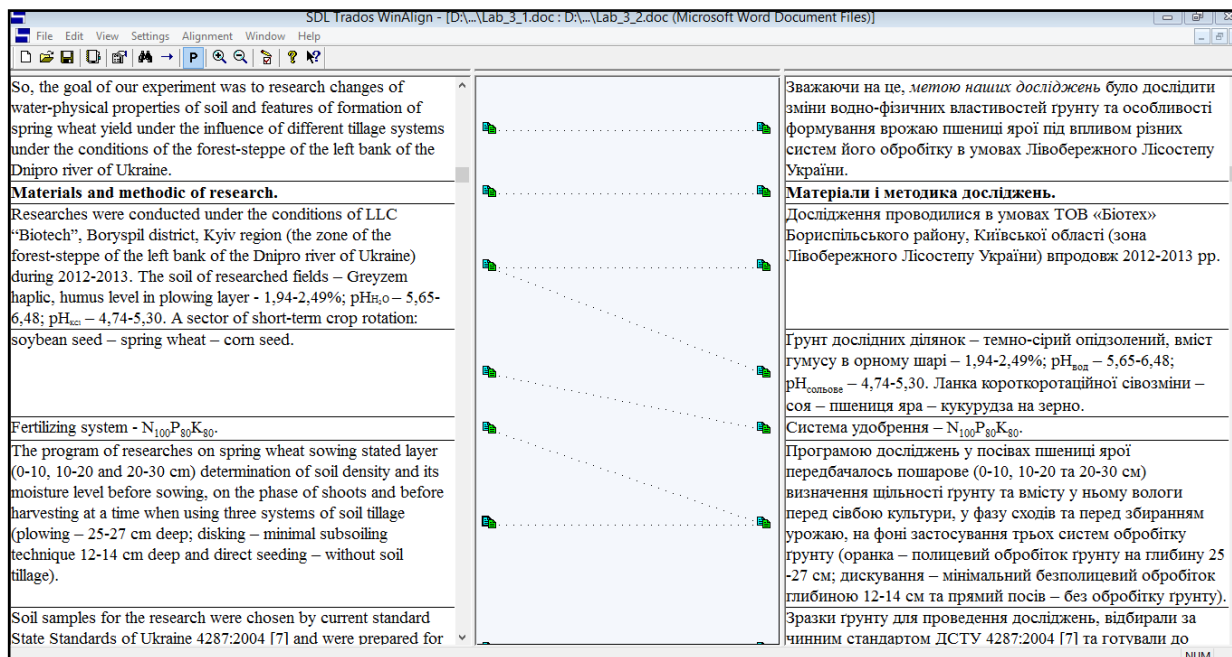
- у вікні, яке буде відкрито, у лівій і правій частині буде відображено сегменти тексту на вихідній та цільовій мовах, між якими буде позначено тимчасові зв'язки у вигляді пунктирних ліній. Ці зв'язки будуть встановлені системою автоматично, і їх правильність значною мірою залежатиме від однакової структури вихідних файлів;

- після об'єднання файлів у **WinAlign** необхідно переглянути правильність встановлення зв'язків між усіма сегментами. У випадку, коли пунктирні лінії розміщені горизонтально, як правило, редагувати зв'язки непотрібно. Якщо ж пунктирні лінії розміщено під певним нахилом, або один сегмент у вихідній мові поєднаний лініями із двома різними сегментами на цільовій мові, це може свідчити про невірне встановлення зв'язків між сегментами у документі на вихідній та цільовій мовах;

- правильним буде вважатися таке встановлення зв'язків, коли одному сегменту на вихідній мові буде відповідати аналогічний за змістом один сегмент на цільовій мові. *Не допускається* встановлення зв'язків між заповненим та порожнім сегментом!

- до комплексу найтипівіших дій, які перекладач буде виконувати у процесі вирівнювання, можна віднести такі: розірвання невірних зв'язків між сегментами та встановлення нових; розбиття одного сегменту на кілька

сегментів у структурі вихідного чи цільового тексту; об'єднання кількох сегментів в один у структурі вихідного чи цільового тексту. Для цього використовується відповідний інструментарій, який сконцентровано у пунктах меню програми SDL WinAlign;

■ для корегування невірно встановлених зв'язків між сегментами спочатку необхідно їх розірвати. Для цього клацнути правою клавішею миші по піктограмі біля відповідного сегмента і у контекстному меню вибрати команду **Disconnect**. Для встановлення правильних зв'язків між двома сегментами розміщують курсор на піктограмі біля сегменту на вихідній мові і при натиснутій лівій клавіші протягують курсор до аналогічної піктограми біля потрібного сегменту на цільовій мові. Аналогічні операції проробляють, за необхідності, щодо усіх невірно встановлених зв'язків;

■ у випадку, коли зміст одного сегменту на вихідній мові відповідає змісту двох або більше сусідніх сегментів на цільовій мові, або навпаки, виникає потреба в об'єднанні цих сегментів. Спочатку необхідно виділити сегменти, які потребують об'єднання. Для цього встановлюють курсор у межі першого сегмента і при натиснутій клавіші **Shift** клацають по останньому сегменту із блоку, який необхідно виділити. Далі виконують

послідовність дій **Edit⇒ Join Segments** або вибирають цю команду із контекстного меню;

- якщо сегмент містить складові, які необхідно розбити на два сегмента, то виконують послідовність дій **Edit⇒ Split Segments** або вставляють порожній сегмент (**Edit⇒ Insert Segments**) з подальшим копіюванням до нього необхідних текстових елементів;

- після завершення перевірки правильності встановлення усіх зв'язків, клацнути правою клавішею по пунктирній лінії, яка об'єднує останні сегменти. У контекстному меню вибрати команду **Commit All Units**. Усі пунктирні лінії стануть суцільними, що буде свідчити про підтвердження встановлених зв'язків між сегментами;

- для завершення процесу об'єднання файлів та редагування зв'язків між сегментами у межах даного проекту клацнути по кнопці **Mark as finished** на панелі інструментів;

- для збереження проекту об'єднання файлів у пункті меню **File** вибрати команду **Save Project As**;

- у діалоговому вікні вибрати місце збереження проекту. Файл буде збережено у форматі *.pjt*. Клацнути по кнопці **Сохранить**;

- отримані результати проекту, що міститимуть вирівняний паралельний текст у форматі *.pjt*, необхідно експортувати у файл із розширенням *.tmx*;

- для експортування проекту у вікні програми **WinAlign** виконати таку послідовність дій: **File⇒ Export File Pair(s)**;

- у діалоговому вікні вибрати місце збереження файлу та записати його назву. Файл буде збережено у форматі *.tmx*. У подальшому вміст цього файлу необхідно імпортувати до бази пам'яті перекладів у форматі *.sdltm*.

2.6 Створення та наповнення нової бази пам'яті перекладів

- завантажити **SDL Trados Studio**;

- перейти в режим роботи **Translation Memories**;

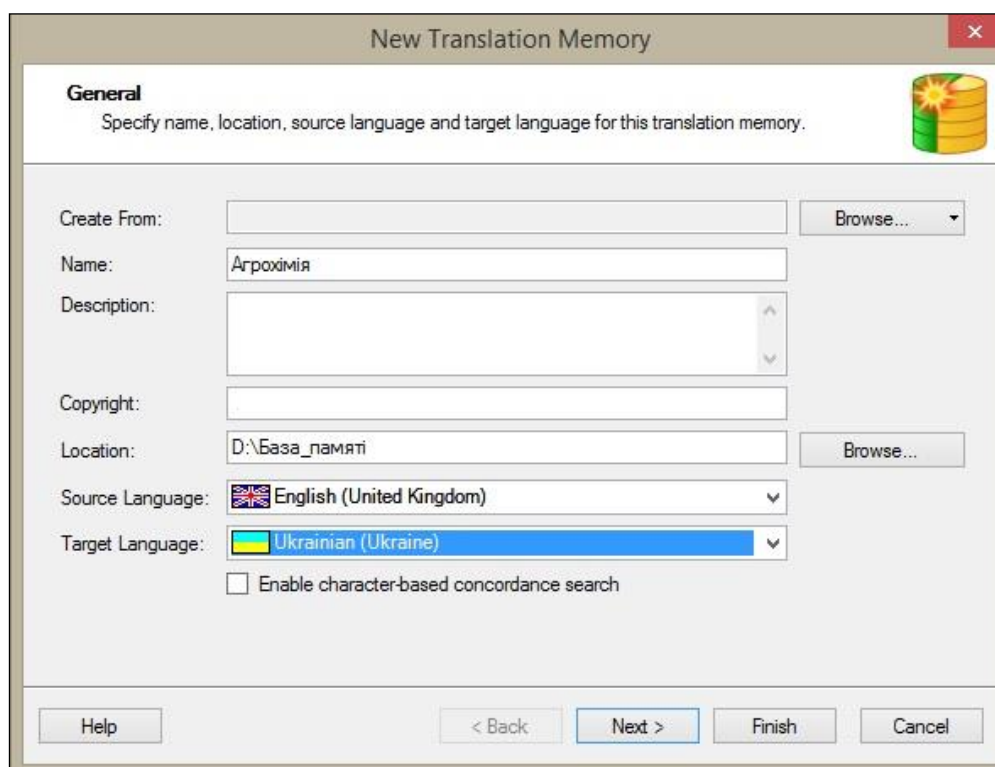
▪ для створення нової бази пам'яті перекладів виконати таку послідовність дій: **File**⇒ **New**⇒ **Translation Memory**;

▪ у діалоговому вікні **General** майстра створення бази пам'яті перекладів:

– у полі **Name** записати назву бази пам'яті перекладів;

– у полі **Location**, використовуючи кнопку **Browse**, вказати місце збереження бази у файловій структурі;

– у полі **Source Language** вибрати вихідну мову, наприклад *English*;

– у полі **Target Language** вибрати цільову мову, наприклад *Ukrainian*.

Після встановлення такого співвідношення між вихідною і цільовою мовами новостворена база пам'яті перекладів може бути використана для перекладів тільки з англійської на українську мови. Для перекладів з української на англійську мови необхідно буде створювати нову базу пам'яті перекладів з відповідним напрямом, хоч основою для їх наповнення може бути один і той самий файл із вирівняним паралельним текстом у форматі *.tmx*. Крім того, необхідно дотримуватися співпадіння варіантів мов, які були вибрані під час створення вирівняних паралельних текстів та під час створення баз пам'яті

перекладів, до яких вони будуть імпортовані (наприклад *English (United Kingdom)*). У разі їх неспівпадіння, процес наповнення бази пам'яті перекладів TMX файлами завершиться помилкою.

- клацнути по кнопці **Next**;
- у діалоговому вікні **Fields and Settings**, за необхідності, створити описові поля, які дозволять вводити додаткову інформацію до кожного окремого сегменту бази пам'яті перекладів. Зокрема, це можуть бути поля, в яких буде зазначено джерело походження сегменту, його пріоритетність у разі наявності подібних сегментів, коментар щодо додаткових характеристик та особливостей застосування вибраного сегменту тощо. Для цього:
 - у полі **Name** записати назву описового поля;
 - у полі **Type** вибрати із списку тип даних, якими буде заповнюватися описове поле. Якщо сутність описового поля передбачає його заповнення одним із варіантів фіксованого їх переліку, доцільно вибрати тип даних **List** та сформувати у полі **Picklist** потрібний список варіантів;

The screenshot shows the 'New Translation Memory' dialog box with the 'Fields and Settings' tab selected. The dialog has a title bar with a close button (X) and a help icon (question mark). Below the title bar, the text 'Specify fields and settings for this translation memory.' is displayed. The main area is divided into two sections: 'Fields' and 'Settings'.

The 'Fields' section contains a table with the following data:

Name	Type	Picklist	Allow Multiple Values
Джерело	Text		☐
Пріоритетність	List	1,2,3	☐
Коментар	Text		☐
			☐

Buttons 'Add' and 'Remove' are located to the right of the table. The 'Settings' section contains a grid of checkboxes, all of which are checked:

- Recognize dates
- Recognize times
- Recognize numbers
- Recognize acronyms
- Recognize variables
- Recognize measurements

At the bottom of the dialog, there are buttons for 'Help', '< Back', 'Next >', 'Finish', and 'Cancel'. The 'Next >' button is highlighted with a blue border.

- клацнути по кнопці **Finish**, потім **Close**;

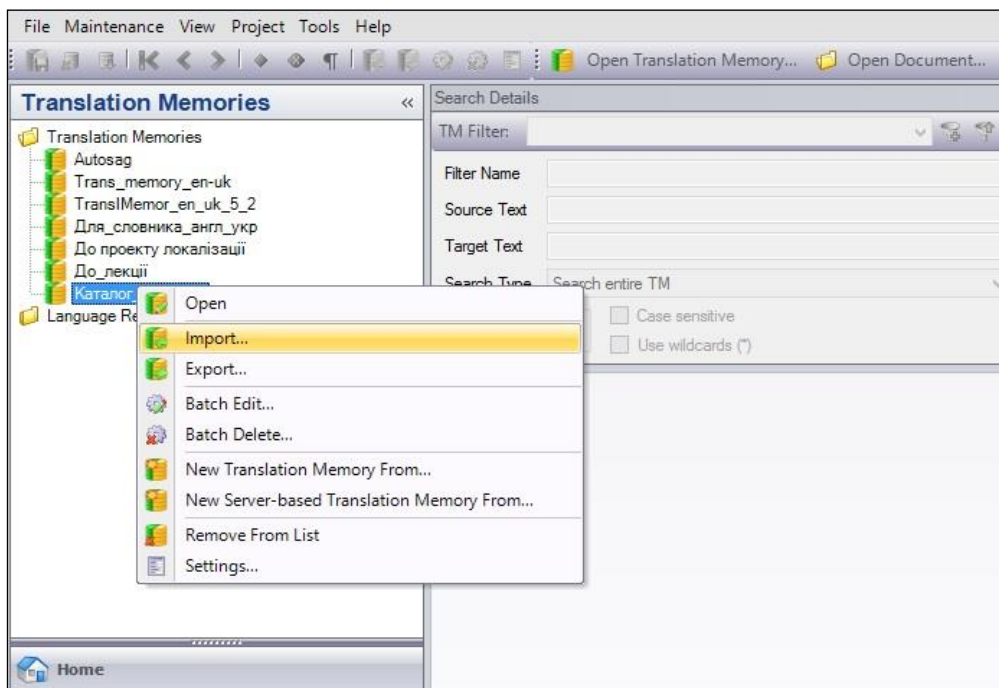
- у верхньому лівому куті в навігаційній панелі з'явиться запис новоствореної бази пам'яті перекладів.

Наповнення бази пам'яті перекладів

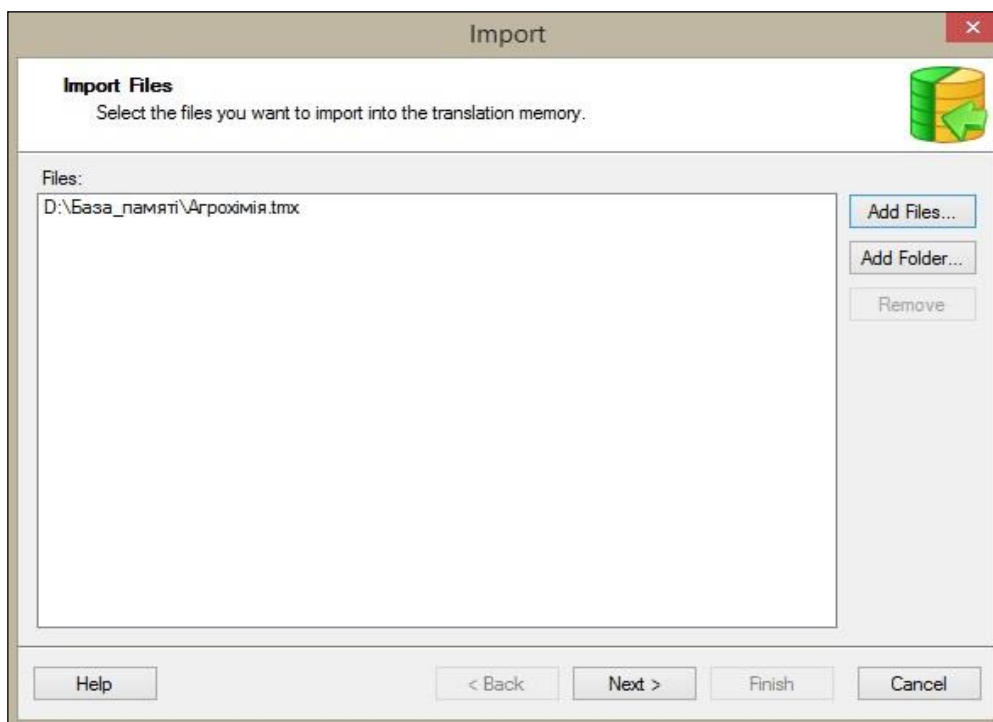
Як уже зазначалося, наповнення бази пам'яті перекладів можливе різними способами. Найбільш вживаний із них полягає в імпортуванні вирівняних паралельних текстів, збережених у форматі *.tmx*. При цьому такі тексти можуть бути отримані як шляхом їх вирівнювання у програмному додатку *WinAlign*, так і шляхом експортування із інших баз пам'яті перекладів. Зокрема, експортування даних у форматі *.tmx* із існуючих баз пам'яті перекладів є ефективним для об'єднання кількох баз, для доповнення існуючих баз, для зміни напряму перекладу баз тощо.

Для наповнення бази пам'яті перекладів шляхом імпортування вирівняних паралельних текстів у форматі .tmx необхідно:

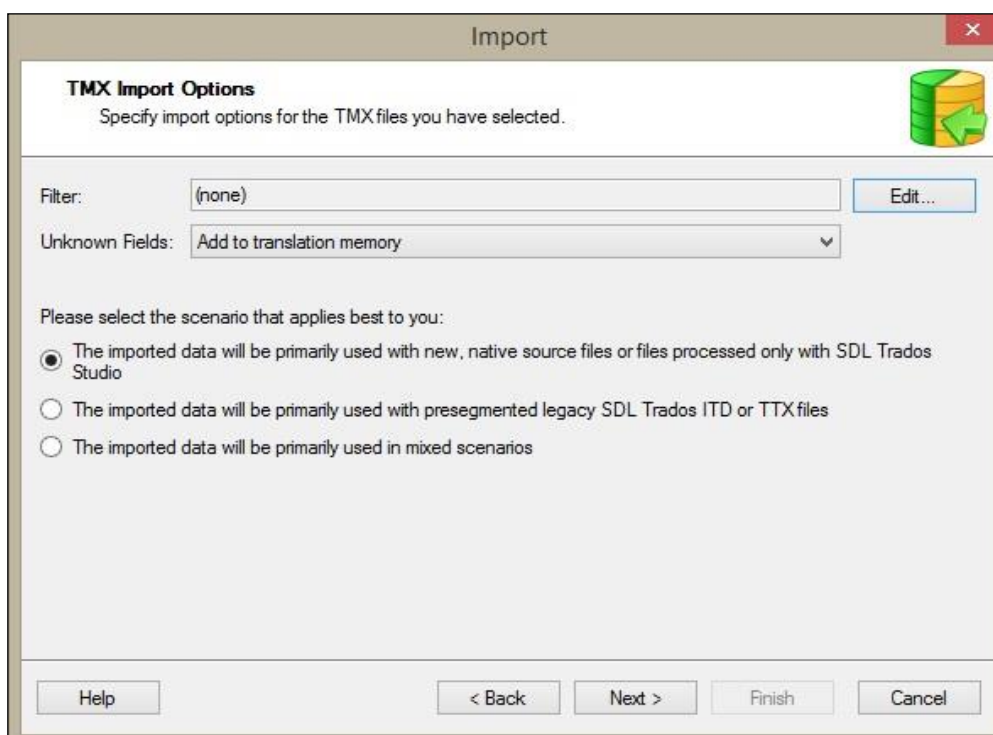
- завантажити **SDL Trados Studio** та перейти в режим роботи **Translation Memories**;
- у навігаційній панелі клацнути по назві потрібної бази правою клавішею і вибрати у контекстному меню команду **Import**;

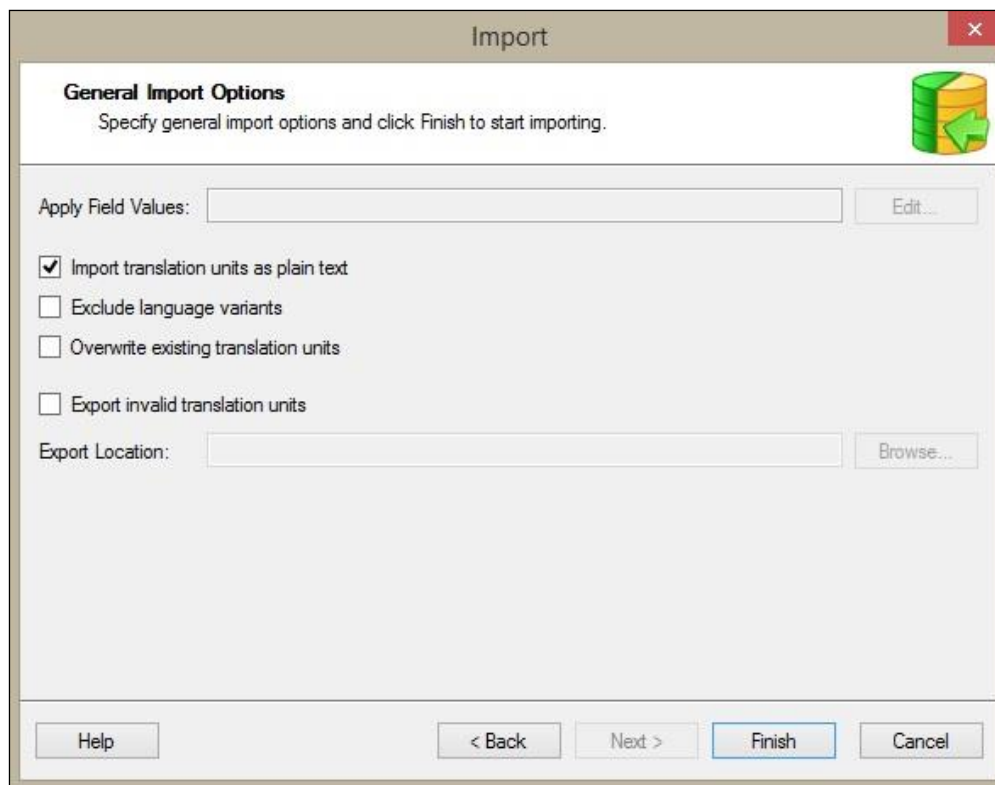
- у вікні **Import (Import Files)** клацнути по кнопці **Add Files**, вибрати папку, де був збережений файл із вирівняним паралельним текстом у форматі *.tmx* та виділити його. Клацнути по кнопці **Открыть**.

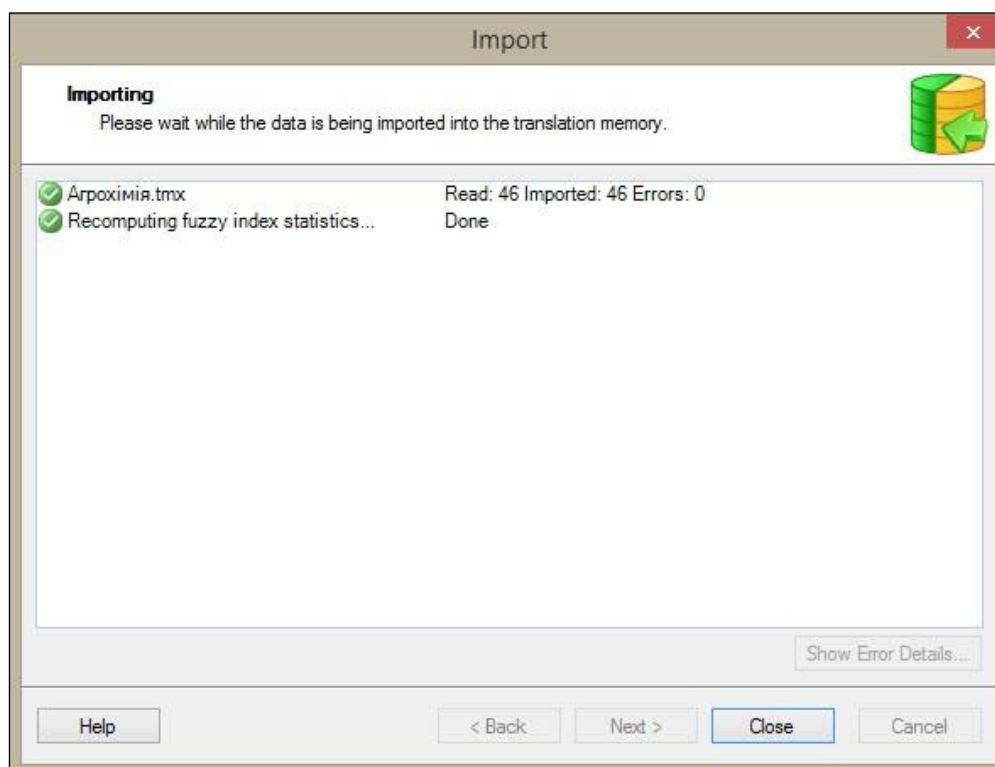
- у вікні **Import (Import Files)** клацнути по кнопці **Next**;
- у вікні **Import (TMX Import Options)** залишити запропоновані опції та клацнути по кнопці **Next**;

- у вікні **Import (General Import Options)** відмітити опцію **Import translation units as plain text**;

- для завершення імпорту сегментів вирівняного паралельного тексту до новоствореної бази пам'яті перекладів клацнути по кнопці **Finish**.

- у діалоговому вікні буде відображена динаміка імпортування сегментів. По завершенню процесу буде наведена статистика щодо імпортованих сегментів та тих, які не вдалося імпортувати;

- клацнути по кнопці **Close**;

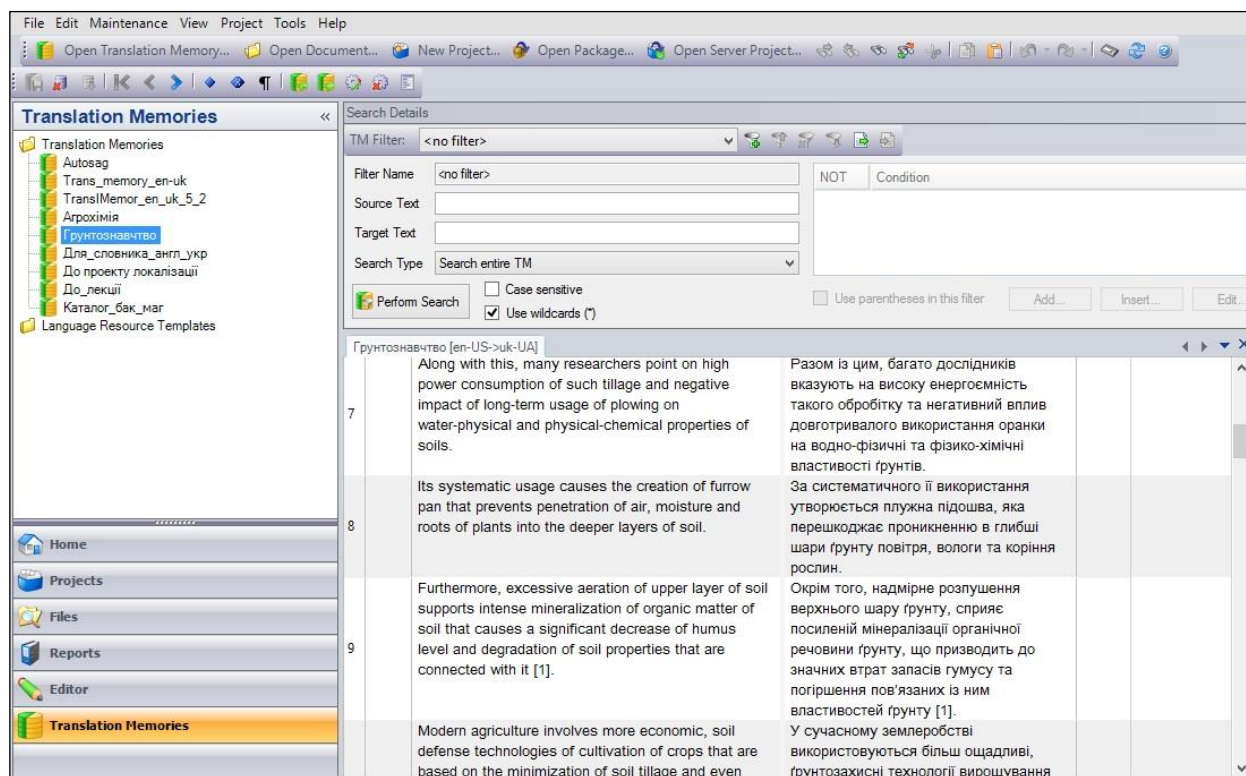
- відкрити базу, до якої імпортувалися сегменти вирівняного паралельного тексту на перегляд;

- в області редагування будуть відображені сегменти, які імпортовані до бази пам'яті перекладів, у кількості, які визначені у налаштуваннях (за замовчуванням їх виводиться 50). Для відображення наступної групи записів необхідно клацнути по кнопці на панелі інструментів у вигляді стрілки > (**Go to Next Page**). Щоб змінити налаштування щодо кількості сегментів, які одночасно виводяться у структури вікна, необхідно виконати таку послідовність дій: **Tools**⇒ **Options**⇒ **Translation Memories View**. У полі **Number of translation units per page** із списку вибрати потрібну кількість сегментів;

- для заповнення описових полів необхідно виділити потрібний сегмент і у вікні **Fields Values** проти назв створених описових полів записати необхідні додаткові дані або вибрати потрібний варіант зі списку у разі попереднього його формування;

- якщо на етапі створення нової бази пам'яті перекладів не були створені описові поля, а у подальшому виникла потреба вносити додаткову інформацію про сегменти, у будь-який момент є можливість доповнити базу системою описових полів. Для цього:

- у вікні **Translation Memories** виділити у списку потрібну базу;
 - викликати контекстне меню відповідно до виділеної назви бази та вибрати у ньому команду **Settings**;
 - у діалоговому вікні **Translation Memories Settings** вибрати пункт **Fields and Settings**;

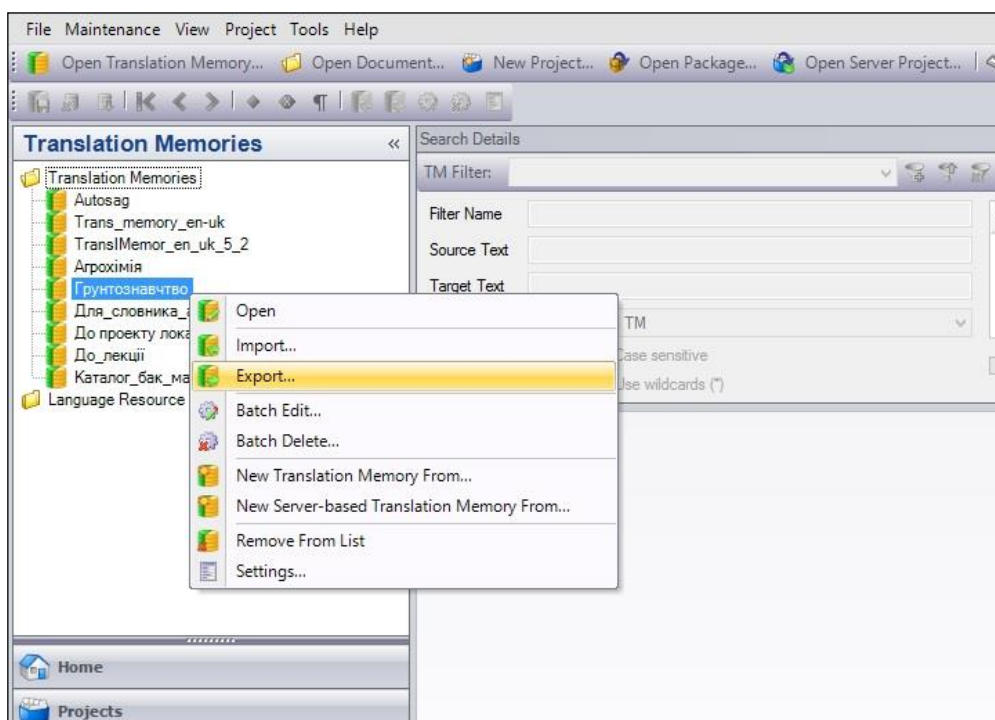
- у полі **Name** записати назву описового поля;
- у полі **Type** вибрати зі списку тип даних, якими буде заповнюватися описове поле. Якщо сутність описового поля передбачає його заповнення варіантами із фіксованого переліку, доцільно вибрати тип даних **List** та сформуванати у полі **Picklist** потрібний список варіантів;
- клацнути по кнопці **Add** для додавання нового поля;
- клацнути по кнопці **OK**.

Зміна напрямку бази пам'яті перекладів

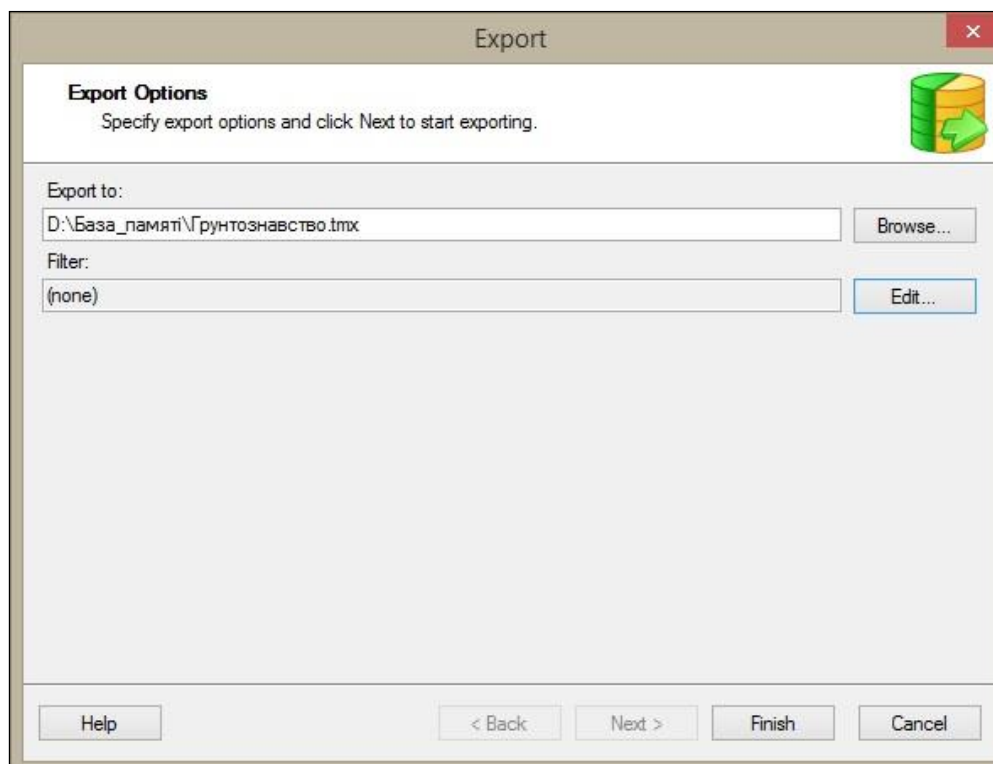
У випадку, коли виникає необхідність здійснити переклад документу з підтримкою бази пам'яті перекладів, обов'язковою умовою є співпадання напрямку майбутнього перекладу із напрямком наявної бази пам'яті перекладів. Тобто, якщо, наприклад, необхідно здійснити переклад тексту із вихідної мови (української) на цільову (англійську), то і база пам'яті перекладів має бути напрямку українська→англійська. Якщо ж у наявності є база пам'яті перекладів з відповідної тематики, але зворотного напрямку (англійська→українська), можна здійснити зміну напрямку бази пам'яті перекладів. Сутність цього процесу полягає у вилученні із існуючої бази пам'яті перекладів усіх сегментів

вирівняного паралельного тексту у форматі *.tmx* з подальшим імпортуванням вмісту цього файла до іншої бази із потрібним напрямом перекладу. Для цього:

- завантажити **SDL Trados Studio**;
- перейти в режим роботи **Translation Memories**;
- клацнути на панелі інструментів по кнопці **Open Translation Memories**;
- у файловій структурі вибрати файл із базою пам'яті перекладів у форматі *.sdltm*, напрям якої необхідно змінити;

- клацнути по кнопці **Открыть**;
- у верхньому лівому куті в навігаційній панелі з'явиться назва вибраної бази пам'яті перекладів;
 - клацнути по назві бази правою клавішею і у контекстному меню вибрати команду **Export**;
 - у діалоговому вікні **Export**, у полі **Export to:** клацнути по кнопці **Browse** і вибрати місце збереження у файловій структурі експортованих елементів вибраної бази та записати назву новоствореного файлу. Файл буде збережено у форматі *.tmx*;

- клацнути по кнопці **Сохранить**, потім **Finish**, потім **Close**;
- створити нову базу пам'яті перекладів із потрібним напрямом, виконавши таку послідовність дій: **File**⇒ **New**⇒ **Translation Memory**;
- заповнити відповідні поля діалогових вікон, які пропонує майстер створення баз пам'яті перекладів;
- у верхньому лівому куті в навігаційній панелі з'явиться назва новоствореної бази пам'яті перекладів;
- виділити потрібну назву бази і вибрати команду **Import**;
- у діалоговому вікні, яке з'явиться, клацнути по кнопці **Add Files**, вибрати папку, де був збережений файл із результатами експортування сегментів із вибраної бази у форматі *.tmx* та виділити його. Клацнути по кнопці **Открыть**;
- клацнути по кнопці **Next** у вікні **Import**, а потім ще раз по кнопці **Next**;
- у налаштуваннях **General Import Options** відмітити опцію **Import translation units as plain text**;
- для завершення імпорту новоствореної бази пам'яті перекладів клацнути по кнопці **Finish**, потім **Close**. В області редагування будуть

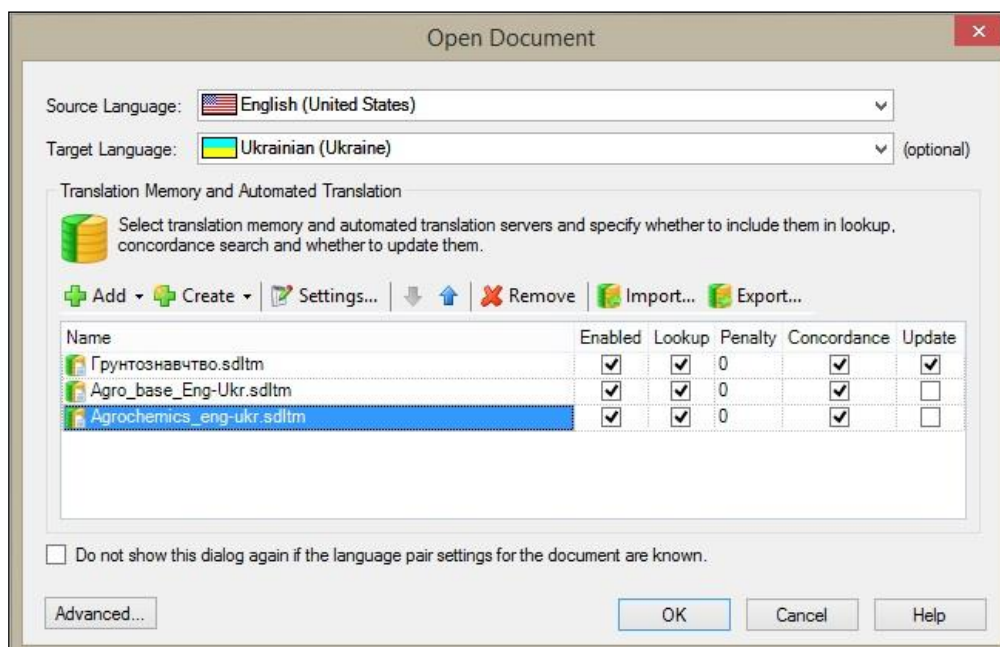
відображені сегменти, які імпортовані до бази пам'яті перекладів. Така база матиме зворотній напрям по відношенню до початкової.

2.7 Переклад документа у SDL Trados Studio

Відкриття документа на переклад у SDL Trados Studio

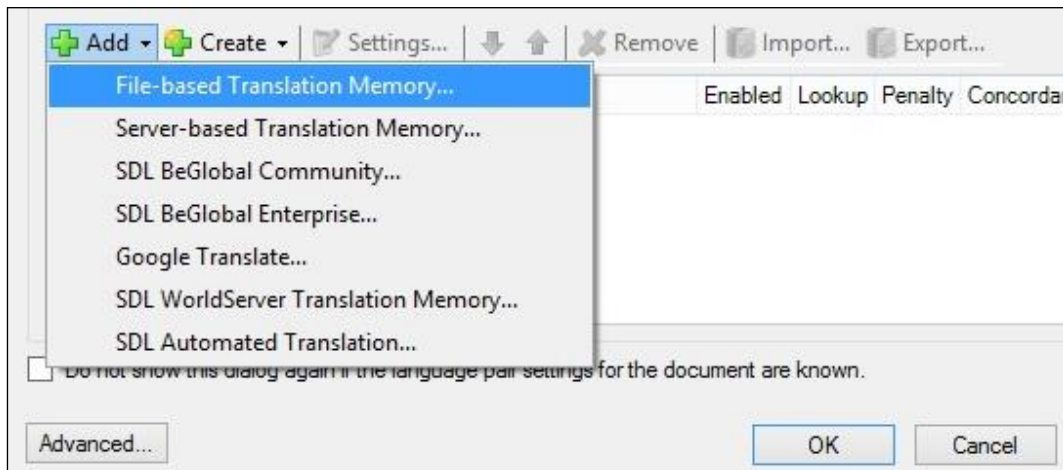
Незважаючи на високу ефективність систем автоматизованого перекладу під час реалізації комплексних перекладацьких задач у вигляді проектів, досить типовою задачею є переклад окремих файлів з їх використанням. Для реалізації перекладу одного файла з використанням **SDL Trados Studio** необхідно здійснити наступне:

- завантажити **SDL Trados Studio**;
- для відкриття файла з документом для перекладу у режимі роботи **Home** виконати таку послідовність дій: **File ⇒ Open ⇒ Document**;
- у діалоговому вікні **Open Document** у файловій структурі знаходять та виділяють файл, переклад якого планується здійснити;
- клацнути по кнопці **Открыть**;

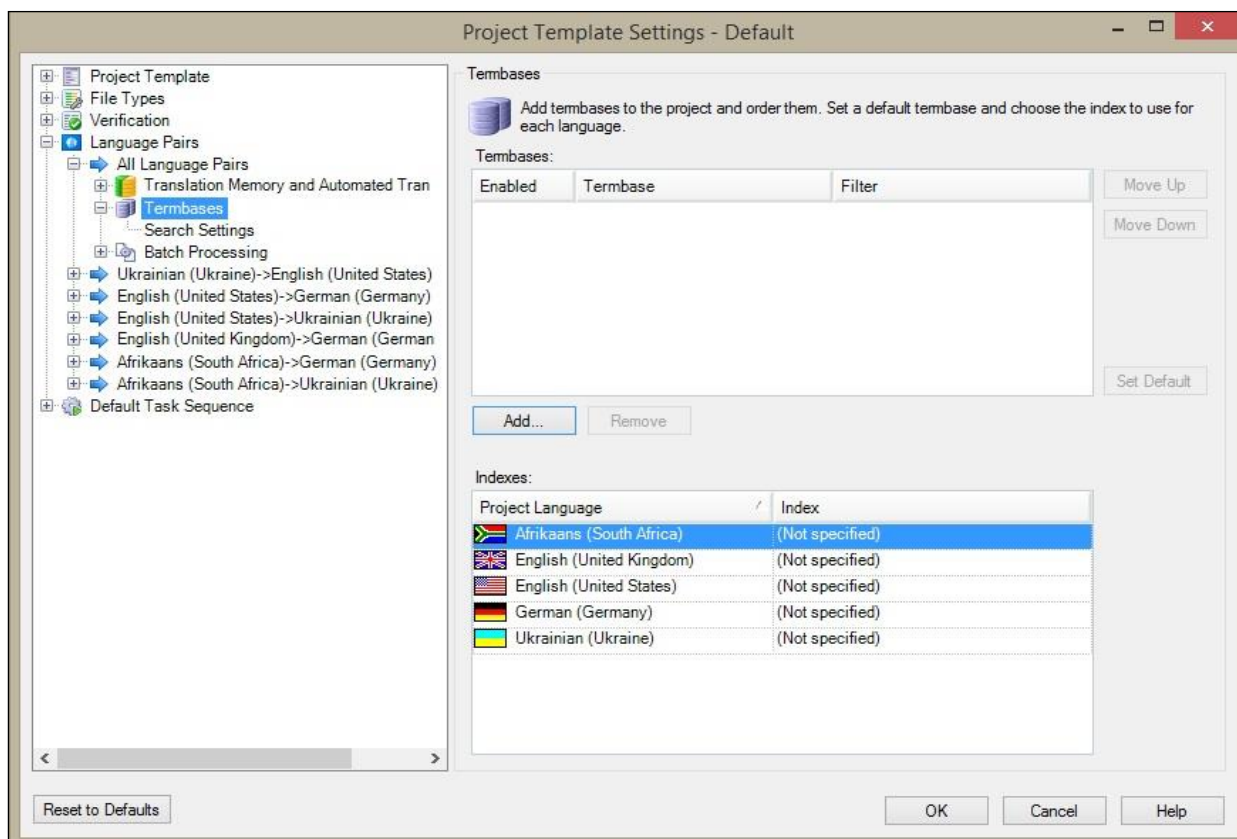

- у діалоговому вікні **Open Document** рядку **Source Language** зі списку вибирають мову, з якої буде здійснюватися переклад;

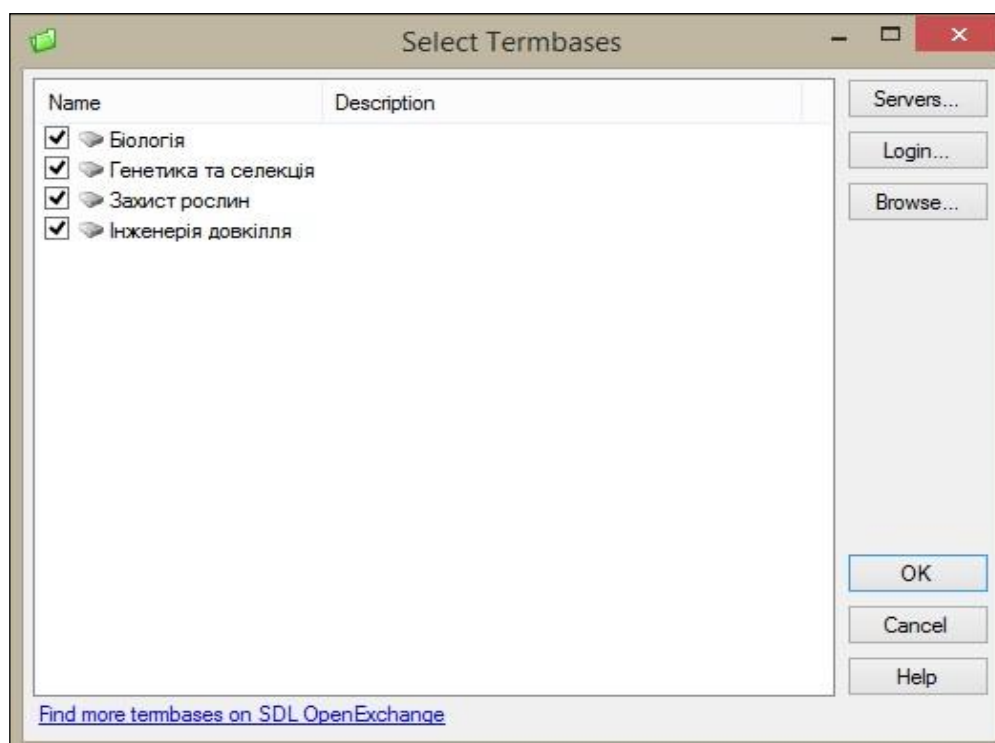
- у рядку **Target Language** із списку вибирають мову, на яку буде здійснено переклад;
- для підключення баз пам'яті перекладів, які будуть використовуватися під час здійснення перекладу вибраного файлу, клацнути по кнопці **Add** і у контекстному меню вибрати **File-based Translation Memory**;

- у вікні **File-based Translation Memory** у файловій структурі знайти та виділити файл зі сформованою раніше базою пам'яті перекладів (формат файла *.sdltm*);

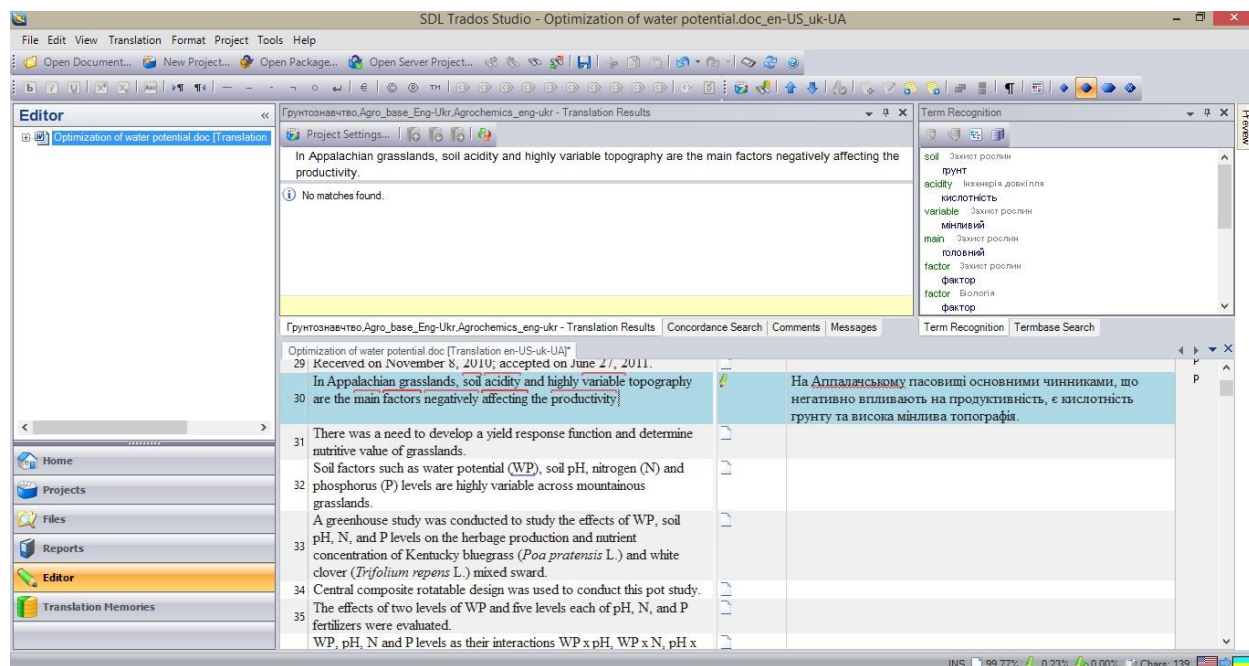

- клацнути по кнопці **Открыть**;
- для підключення термінологічних баз, які будуть використовуватися під час здійснення перекладу вибраного файлу, клацнути по кнопці **Advanced**;
- у вікні **Project Template Settings – Default** виконати таку послідовність дій: **All Language Pairs**⇒ **Termbases**⇒ **Add**⇒ **Browse**;
- у файловій структурі знаходять та виділяють один або кілька файлів зі сформованими раніше термінологічними базами (формат файлу *.sdltb*);

- клацнути по кнопці **Открыть**;
- клацнути по кнопці **OK**. У структурі вікна **Project Template Settings – Default** у полі **Termbases** буде відображено назви усіх підключених термінологічних баз. Якщо підключено кілька термінологічних баз, то всі вони будуть задіяні у процесі перекладу. Проте, у разі додавання термінів до термінологічної бази у процесі здійснення перекладу, терміни будуть додаватися тільки у ту базу, біля якої у списку зазначено (**default**). Щоб змінити базу, до якої можна буде додавати терміни, необхідно виділити її і клацнути по кнопці **Set default**. Біля назви вибраної термінологічної бази з'явиться запис (**default**), що свідчитиме про відповідний її статус;

- клацнути по кнопці **ОК** в усіх інформаційних та діалогових вікнах;
- відбудеться процес відкриття файлу на переклад в режимі **Editor**;
- у лівій частині робочого вікна розміщено структурований за сегментами вихідний документ, а у правій – поля для введення результатів перекладу.

Запис сегментів цільового тексту

Перед початком виконання операцій з перекладу необхідно здійснити збереження відкритого документа у спеціальному форматі *.sdlxliff*. Для цього:

- виконати послідовність дій: **File**⇒ **Save**;
- у діалоговому вікні вибрати місце збереження файлу у файлової структурі та записати його назву. Клацнути по кнопці **Сохранить**;
- встановити курсор у праву частину вікна проти одного із текстових сегментів і розпочати запис перекладеного тексту на цільовій мові. При цьому необхідно звернути увагу на те, що коли якесь слово у вихідному текстовому сегменті зверху виділене червоною дужкою, це свідчить про наявність цього слова у одній із підключених термінологічних баз. Цей термін буде відображено у вікні розпізнавання термінології **Term Recognition**, яке розміщено у верхньому правому куті. Для вставлення варіанту перекладу

виділеного терміну у поле введення цільового тексту, необхідно клацнути по кнопці **Insert term translation**. Також це можна зробити шляхом введення першої літери цього слова з клавіатури, що забезпечить висвітлення біля курсору всього терміну. Натисканням клавіші **Enter** здійснюється його запис у полі перекладу;

- завершити запис перекладеного тексту в межах одного сегменту та, за необхідності, занести його до підключеної бази пам'яті перекладів, клацнувши по кнопці **Confirm (Translated)** або скористатися комбінацією клавіш **Ctrl+Enter**.

Використання функції Pre-translate

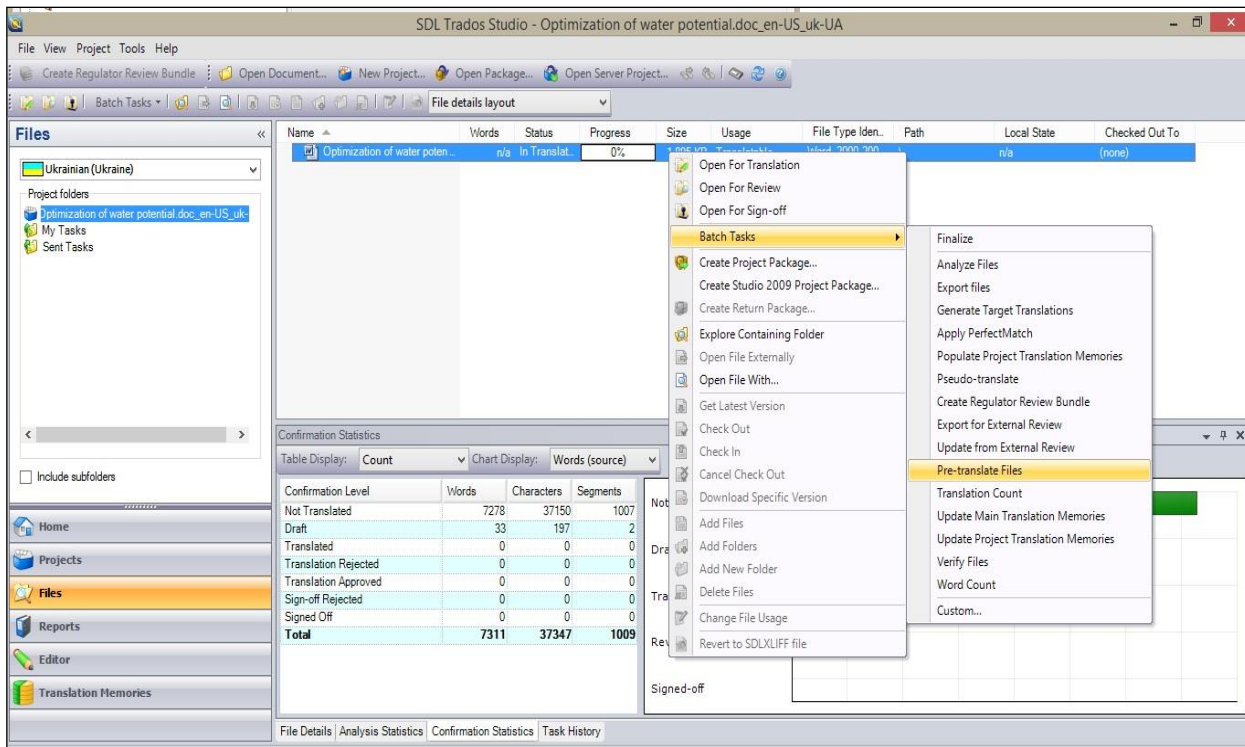
З метою прискорення процесу перекладу доцільно здійснити аналіз вихідного тексту на предмет наявності у ньому схожих сегментів із сегментами у підключених базах пам'яті перекладів. Для отримання статистики щодо співпадань сегментів вихідного файлу із перекладеними сегментами, які вже є у базі пам'яті перекладів, виконати таку послідовність дій:

- **File**⇒ **Batch Tasks**⇒ **Analyze Files**⇒ **Finish**⇒ **Close**⇒ **Да** (при цьому у папці, де знаходиться вихідний файл, буде сформовано нову папку із назвою, аналогічною назві файла. У ній буде утворено папку **Reports**, яка міститиме XML файли із статистикою);

- вибрати режим **Reports**. Після деякого часу обробки результатів буде відображено статистику співпадінь, яку аналізують, у першу чергу, за показниками у стовпчику **Segments**. Наявність числових значень проти запису **100%** свідчить про наявність відповідної кількості сегментів у вихідному тексті, повний переклад яких є у підключених базах пам'яті перекладів. Числові значення проти запису **95% – 99%** свідчать про кількість співпадінь сегментів із мінімальними відхиленнями;

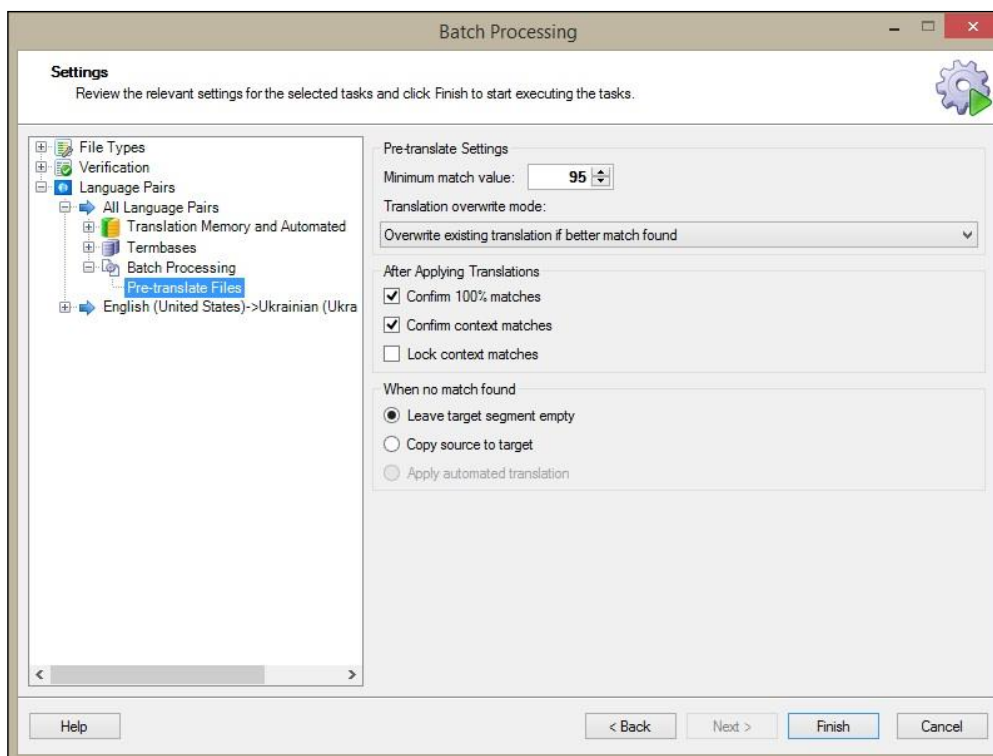
- для здійснення перекладу частини документа в автоматичному режимі на основі наявних співпадінь із підключеними базами пам'яті перекладів необхідно перейти в режим роботи **Files** та клацнути правою клавішею на назві файлу, яка представлена у верхній частині вікна;

- виконати таку послідовність дій: **Batch Tasks**⇒ **Pre-translate Files**⇒ **Next**;

- у рядку **Minimum match value** на числовому покажчику (за замовчуванням встановлено 100%) виставити мінімальний відсоток співпадінь між сегментом вихідного тексту та сегментом у базі пам'яті перекладів (наприклад, 95% чи навіть менше). Якщо відмінність між сегментами не буде нижчою за встановлену, співпадаючий сегмент автоматично буде підставлений у поле цільового сегмента;

- клацнути по кнопці **Finish**, потім **Close**;
- знову клацнути правою клавішею на назві файлу, яка відображена у верхній частині вікна, і вибрати команду **Open For Translation**;

▪ відбувається процес переходу в режим **Editor**. У частині вікна, де записуються сегменти цільового тексту, будуть відображені усі знайдені у підключених базах пам'яті перекладів сегменти, що мають відсоток співпадіння від 95 до 100. У разі перекладу якогось сегменту з використанням *точного співпадіння (exact match)*, *нечіткого співпадання (fuzzy match)*, *контекстного співпадання (context matches)* чи за інших варіантів, у спеціальному полі проти відповідного сегменту виводиться спеціальна піктограма. Значення піктограм наведено у **Додатку 3**;

▪ далі відбувається процес перекладу із власноручним введенням варіантів перекладу та збереженням їх у базі пам'яті перекладів.

Рекомендована література

1. Тарасенко Р.О., Амеліна С.М. Інформаційні технології в перекладацькій діяльності: підручник. – К.: ФОП Ямчинський О.В., 2023. 350 с.
2. Амеліна С.М., Тарасенко Р.О. Комп'ютерна лексикографія і переклад: навч. посіб./ Видання 2-ге, перероблене і доповнене. – К.: ФОП Ямчинський О.В., 2022. 348 с.
3. Долинський Є. В., Скиба К.М. Інформаційні технології у професійній діяльності перекладача : навчальний посібник – Хмельницький: ХНУ, 2016. – 195 с.
4. Тарасенко Р.О. Методичні вказівки до виконання лабораторних робіт з дисципліни «Інформаційні технології в перекладацьких проектах» для бакалаврів спеціальності 035 «Філологія». – К.: ЦП «КОМПРИНТ», 2022. 135 с.
5. Ольховська А. С. Чинники успішного працевлаштування перекладача за фахом: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів за спеціальністю «Переклад» (англійська мова). Х. : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. 116 с.